

ספר

אגרת השוכת רמב"ם ז"ל

אשר האיר עיני המזרח וכל הגולה באגרתו ותשובותיו לכל
איש ואיש די מחסורו אשר שאל מאתו, וכיחוד לחכמי
לוניל, כאשר עין הקורא יחזה מישרים כי הוא כולו מחמרים,
ובחוכו אשר קרהו להרמב"ם ז"ל אחרי מותו מאת חכמי
ההר, ומה ראו על ככה אודת הס' המדע ומורה נבוכי'
ומה הגיע עליהם מאת חכמי גאוני הדור חכמי ספרד:

וליוקר המציאות ספר נחמד הזה ולרוב התועלת למען
ידעו דורות בני ישראל את פרשת כתב יושר שהיו מריצין
גאוני קדמוננו זללה"ה אנרותיהם זה לזה, אלה לחיי עצמם
להחזיק אמונת אומן, ואלה צדיקי עולם להצדיק את הצדיק
דמעקרא הרמב"ם ז"ל, וכונת שניהם לשם שמים, ואת זהב
כסופה במ נתקיים, ואת אשר קראם ומה הגיע אליהם
חשובת שאלות מכבוד הרמב"ם זצ"ל בעצמו, כי כאיש
נבחרתו, ועוד שאר התועלויות יאריכו מלספר, ע"כ הדפסנוהו
בכל מיני יופי:

קעניגסבערג

גדרוקט בייא אלבערט דאסבאך

שנת וביראת ה' לב"ע

אגרת מהרמב"ם ז"ל לבנו החכם הרב ר' אברהם זצ"ל:

דע בני אברהם ירמקך האל ית' כי ראוי לנו שזדע באמת כי תקלת מה שלזה הנורא ית' לישראל על יד הכניא האמיתי משה רבינו ע"ה היה יום השבת ואם אותו זרית ואמר ית' ושחרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם ברית עולם ביני ובין בני ישראל את היא לעולם כי שבת ימים עשה י"י את השמים ואת הארץ וגומר. ואין ענין זה אלא להורות על היותנו נכים ומפסיקין מן הענינים המערידים אותנו והמוכעים מלהשיגו ית' והם עסקי העולם השפל ליקדו לעבודתו ית' ולהמיר ולהקליף עבודתו ית' בארץ תחת עבודת פרהה מלך מלרים והוא אמרו בסוף (במשנה תורה) וזכרת כי עבד היית בארץ מלרים ויוליך י"י אלהיך משם וגומר ומתימת זה הפסוק הוא על כן לך ה' אלהיך לעשות את יום השבת. והסנה האקרת הראוי לסמוך עליה הנזכרת אחר כן היתה אמרו כי שבת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וגו'. וסוד זה הוא שתקדשו בפעולתי והוא יום השלימי לבריותי הוא יום היותכם משלימים לנפשותיכם בהיותכם כפסקים מעניני העולם ולכוח מן התכועות והמלאכות לענדני ולהשיגני אשר היא המנוחה השלימה האמיתית ותהיה אז מנוחתכם על שתי פנים מנוחת הגוף. ומנוחת הנפש. וכלל שני אלה הענינים אשר צענין השבת הם כנגד שתי מילות והן מילת ערלת הלב. ומילת ערלת הבשר. כי ענין המילה הראשונה הוא מילת ערלת הבשר והיא מילת אברהם אבינו ע"ה. והענין השני היא מילת ערלת הלב והיא מילת משה רבינו ע"ה. ועם שתי זריות האלה יתאמתו זכרי הנורא יתנרד ויתקיימו צענין הנרית הראשון והנרית השני והנרית השלישי והוא השבת אלו השלש הם על טהרת הנפש ועל התקבולה ועל ההפרשה ועל ההתבודדות לו ית'. וראה והנן איך כפל מלת קדש בשבת והיותו דבק עם מלת ה' באמרו ויום השביעי שבת לי"י אלהיך וגו' ובאמרו ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם וגו' ועוד אמרו וביום השביעי יהיה לכם קדש וגו' זו ראיה גדולה למי שיטעם הענין וידקדק בו על סוד תורת השבת ואמתת מה שכתבנו בו בתקלת היותו מלוה ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לי"י וגומר:

ודע בני אברהם ישכילך האלהים ית' כי הערלה הנאמר' באברה' ע"ה היא צבאר קפני כי השכל האנושי תקלת מעכנו הוא בלב

אשר

אשר הוא נצר והערלה הנזכרת נמשה רבינו ע"ה היא בלבד וכבר
אמה ידעת שתוף שם לב מפני שהוא שכל כנדל וצא הענין כאלו
יכלול השכל האנושי וירגילונו להיטיב העינין לבלתי השתתף עם תאוות
הגוף ויהיה נאבד. ויש לך בני לדעת כי פרעה מלך מצרים הוא יצר
הרע באמת. וישראל כלם גם כן באמת הם נדמות דבר אחד בענין השכל
האנושי ומצד זה מענין המלה והרכבתה ומשה רבינו ע"ה הוא השכל
האלהי ומצרים בכללו הוא הגוף רולה לומר הגוף בכללו האצורים
השרים והאצורים שהם בעצדים להם והם הדבר הטפל. וארץ גושן
הוא מקום הלב. וידעת כי בני ישראל הם אשר שלט בהם פרעה
הרשע ועבדוהו נעבדות סרף. אבל משה רבינו ע"ה אין בינו וביניהם
שום יחס ולא להם עליו שום כח ולא שליטה. ומשה ואהרן כלם
דבר אחד אמנם מעורר הכחות הוא משה ע"ה ומעורר האצורים הוא
אהרן ע"ה ודע בני כי המיתה הנזכרת בכניאים ע"ה היא הפסקת
הדבקות אשר ביניהם וצדן הדבר השופע עליהם. וזה כלו כשישתעסק
השכל האנושי עם תאוות הגוף ולא תפרש זו יותר ממה שהעירותיך
עליו. ומה שעוררתך בני גם כן במאמר הנכבד ספר מורה הנבוכים
על אשת קיל אשר הוא כאמר על אמר ככבד. כן היא ארץ ישראל
ג"כ וירושלים אשר בה בית המקדש. וכן הלב הוא משכן השכל האנושי
וליון הוא מקום בטוח ככבד מאד בו משכן השכל הפועל. ודע בני
כי מלכי בית דוד הם דבר אחד בשכל האנושי. אותם אשר כאמר
בהם ויעש הישר בעיני ה' וגו' והוא השכל המתעסק בשפע האלהי
ונהפכם הוא אשר היה משולט אל התאוות הגופניות כי באותו הזמן
יצא מלך מן האומות וילקח בו אשר הוא יצר הרע בלי ספק: ודע
בני ישמרך האל יתברך כי שומרון הוא הקמר הארור המקולל אשר
לא ימלכו עליה אלא מלכים רעים ומטאים שהם התאוות כמו שנא'
בספר משלי ג"כ על האשה זוכה והבן ג"כ היאך היה שוכא שאול לדוד
והוא האמת. ואל תזכה עלמך ולא יקטרג אותך השטן כשאול כי
לפעמים יצא בו השכל האנושי ולפעמים יצא בו השכל העפרי ויטה
אמר התאוות ואז ימאס לדוד. ראה והבן איך הלך שאול אחרי דוד
אל מקום הנקרא שוכה וזו המלה היא היא כאמרה על הלב עברו
משכיות לבב. או מי נמן לשכוי בינה והוא בלא ספק נעבור הסתלקו
מן הדמיונות הגופניות והיתה המתענה נקייה וטהורה בטוהכלות עם

השפע אשר בא משמאל שהוא שכל כגדל ומשכנו במוק אשר נקרא
 שמו נכיות ברמה. ופי' רמה עליונה. וכשהלך שחול אל הלב לא מלאו
 שמה כאלו כאמר לו לך אל המוק שהוא יגבר בכוחו' למען היותו
 חלק עליהם ועלה אל מקום המוק ומלאו שמאל עמו ובתיסר אז
 שאלו מפני שאין לו כח על דוד כי העזר הוא משמאל אל דוד אע"פ
 שהיה מתקלה עם שאלו. ואמרי כן כאמר לו שהוא נכיות ברמה והוא
 המוק בלא ספק ואין לו כח עליו בעבור שהיה עמו השכל אלהי
 אשר הוא שמאל וברק דוד מפניו ושאלו פשט בגדיו. ואלה הנגדים
 בא המשל בהם בתאוות כאמור הסירו הנגדים הלואים מעליו וגומר
 בכל עת יהיו בגדיך לבנים וגו' :

דע בני אברהם ירמקך החל יתברך כי המשכן וכליו בא המשל על
 הגוף ככבוד. והתקיל בארון אשר הוא הלב בלא ספק. וכן הוא
 גם כן התקלה בגוף. ובארון ג"כ הלואות אשר הם השכל האנושי
 ובאומרו והיו הכרוכים פורשי כנפים למעלה וגו'. המשל בזה בריאה
 והשולקן משל על הכבוד והמכורה משל על המרה. ומצד העולה אשר
 באמר בו אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה. המשל בו על המוס
 הטבעי. ומצד הקטורת הוא השפע. והאמת והכבוד הוא מה שאמר
 הקכס רבי אברהם אבן עזרא ז"ל כאמר לי עליו שהוא קצר בפירוש
 התורה וגלה בו סודות עמוקות ועלויות לא יבינס אלא מי שהוא
 במדרגתו והשרידים אשר ה' קורא. והוא ז"ל דבר בפרשת ואלה
 המשפטים בפסוק הנה אנכי שולק עליך לפניך וגו'. מאמר ככבוד
 על השמש ועל הירק. ודברים כעיינים אין ראוי שיבינס כל אדם חוה
 הוא אמרו שם אור הירק הוא מאור השמש. ואני אגלה לך בני קלת
 מדבריו. דע כי השמש אשר אמר הוא השכל האלהי. והירק הוא השכל
 האנושי ימשוך השפע ממנו על איוה ל' שיהיה לפי גלוי המשל. שהירק
 אין לה אורה ולא בהירות אלא מהשמש :

ואתה בני הכאמן לי אני מצוה לך שלא תעיינ בפירושים ונצבורים
 ולא תטרוד שכלך אלא בפירושו ונצבוריו וספריו כי הם
 טובים מאד ומועילים לכל מי שיקרא בהם השתכלות יפה בשכל זך
 ונעיון דק וזהם אינם כאשר הקיבורים כי הוא היה כמו אברהם אבינו
 ע"ה נרוח וכל שתקרא מדבריו וברעיו אשר ידבר בהם עיין בהם עיין יפה
 והשתכל בהם השתכלות רבה בשכל זך ונעיון נקי כי הקכס הזה
 הנזכר

הנזכר לא היה מתפקד מאיס אדם ולא היה נושא פנים לשום נריה והוא היה שט בארנות. היום במקום אחד ולמחר במקום אחר עם שהיה משרת למלכים ג"כ. ואמנם בני אני השלכתי יהני מאד על הדברי' והקצורים עד שאני קולה כי עול מלכות ועול הבית ואויבי קנס עלמו ורבו שוכאי שקר. ולא הספיק לי זה אלא הנכות הוסיפו יגון על יגוני ועל עסקי סודי' מקצנות:

ודע בני כי האדם המסכן בזה העולם השפל הנבזה אין לו מנוחה בו ואשריו למי שמתמו ימיו מהרה בלא טרדות כפשו. ולולי זה הקנס הנזכר בני אברהם אבן עזרא ז"ל אשר העירני על ענינים רבים ולא ידעתי בהם אלא אחר שקברתי פירוש המסכה והקצור שקראתיו משנה תורה וספר מורה הנבוכים הייתי מעירך על סודותיו שרמו בקצוריו ובספריו והשמר לך שלא תטרוד שכלך הוך וכפסך היקרה אלא בקצוריו וקצוריו וזולתם שוא ותפל ויכלה הזמן והם לא יכלו ושקור כפסך מאד מדברי רוב קצורי אנשי לרפת היא פרכ"ה אשר לא יראה להם שהם מכירים הנורא יתנרך אלא צעת אכלם בשר השור שלוק מטובל בקומץ ובשומים והוא טובל הנקרא בלשונם שלש"ה ויעלה איד הקומץ ועשן השומים אל מוקם ויקצנו אז להשיג בהם הנורא יתנרך בכל שעה ושהוא קרוב בתפלותיהן ולעקותיהם בקראים בתלקוד וזולתו הקצורי' ומדברי ראשי ישיבות גם בשומם הנורא יתנרך מדרם לשונם בספרם ובזכרם הנורא יתנרך בכל שעה באותם הדברים המגשימים יתנרך הנורא עלוי רב וגדול מדברי הכופרים קלילה לו. ויוליו ספרי תורה ללא לורך יברכו בהם הקהלות:

ואולם בעבור זאת יסכימו לעשות לדקה מדרהם אחד או מפשוט אחד וכל אחד מהם על הרוב יקח שתי נשים עד שלא יהיה קציע מקצנתם אלא בתשמיש ובאכילה ובנשייה ובשאר הנאות הגוף לא בדבר אחר ויאמינו כי השם יתנרך קרוב להם ושומע להם מזה. לא זו הדרך ולא זו העיר להתקרב אליו יתנרך. אלהיהם עבוד ומורתם שמור ומהם מאד הרקק ואל תמנך סיק. ואתה בני לא תהיה מנתרך הנעימה אלא עם אחינו האוביכו הספרדים הנקראים אכלחזיא"ם כי יש להם שכל וביכה וזכות המוק ומזולתי אלה הזמר מהם וגם כן שמור עלמך ממקלת אנשים שהם שוכנים במערב הנקרא אליו"ר בני והם המקומות אשר הם בארנות ברבריא"ה כי יש להם יבש

יוצא וטובע גם. וקוץ השמיר' יהיה לך תמיד מאד מן האכזבים השוכנים בין תוכי"ם ובין אלכסנדריא"ה של מלרים ושוכנים ג"כ צהרי צברניא"ה כי הם יותר טפשים אללי מאשר בני אדם אע"פ שהם קווקים מאד באמונה והשם ית' עד ודיין עלי שאינם אללי אלא כדמות הקראים הכופרים בתורה שבעל פה ואין אללם זכות מוק כלל בכל עסקיהם בתורה ובמקרא ובתלמוד ולא צהיותם דורשים בהגדות ובהלכות וקלם מהם דייכים יאמינו ויכהגו צעניין הכדה כמו שאמינו ויכהגו בני מאום והם אומה מן האומות הדרים בארצות הישמעאלים לא יראו הכדה כלל ולא יעיינו בקומתה ולא במלבושיה ולא ידברו עמה ואוסרים ללכת בקרקע אשר דרכה כף רגלה ולא יאכלו משאר הצהמה רביע האחרון ודברים ארוכים רבים יותר מאלו שיש לדבר בהם וצמכהגיהם וצמעשיהם :

השובות שאלות להרמב"ם ז"ל

זה נוסח כתב משונות שאלות שאלק להקבם האמיתי הרב הגדול הפילוסוף רבינו משה איש הקדוש זל"ל בן הרב הדיין רבינו מיימון הספרדי יקב"יעם אל הרב הגדול הקבם רבי אסדאי הלוי הספרדי ז"ל במלרים לעיר אלכסנדריאה וזהו אחד מתלמידיו שיכתוב משונות שאלותיו וישלחם לו על שמו :

אמר התלמיד הנכי כשבע להדרתך כי בשנועה קמורה השניעני מורי הרב שימיה שלא אעמיד אדם על כתב ידו ולא אערים למוסרו או להעתיקו לאדם וכן קבלתי עלי. גם אקרי כן כועדתי והוסיף להשניעני על ככה ובקושי דקיתיו שלא יתן לו הכתב שכתב בכתב ידו להשיב על שאלתך עד שאעתקנו בכתב ידו מ"ס אהבתך עזה עלי ואי אפש' השיב פני כבודך ריקס כ"ש איש כבון וכבס כמוך שראוי יותר לעמוד על סתרי תורה וקדרי חכמה ולומר לך דברי אורי הרב כלשונו אי אפשר אבל אחליף הלשון ואכניס הענין כמו שהוא עד שיגיע אליך עוד עקר דעת המשיב. ולוריכו ית' וית' יאיר עינינו במאור תורתו אמן :

וזה תורף דעתו בחשובת שאלותיו. מה ששאלת בעיקר
הקדמות והחרוש :

קרי יודע שקמני הפילוסופים לא יפסקו דברייהם להעמיד דבר אלא צראיה צרורה וזאת היא שאין עליה משונה וכתות הראשונים שלפני

שלפני אפ"טון כפרו באלוה ית' והביאו ראיות שהעולם ישן ואין
 לגלגל מנהיג. וכתות האקרובים הודו באלהי ית' ושהעולם קדש כדעת
 מרע"ה. וכתות אקרובים אחרים הודו באלוה ית' אלא אמרו שהעולם
 ישן ואין לאל ית' כוכה בדריאה אבל העולם עלולו והוא העלה. כדרך
 שהנר עלה לאורו והעמוד עלה לללו ואי אפשר לעלה שתקדם לעלול
 ולא עלול בלא עלה אלו השלש מחלוקת לא עמדה ראה ברורה על
 אחת מהן אלא ראיות בעלמא הביא כל אחד מהן לדבריו והראיה
 פנים אך לא ראה ברורה אבל נתברר לי מדבריהם ראה ברורה
 על השם ית' שמו. שסוף סוף הואיל ואפילו לדברי המעתיקים הכל
 מודים שיש לגלגל עלה למעלה ממנו שהרי יש לו גולם ולורה והרי
 אין שם דרך שליטת אלא או עתיק או קדש ושתייהם אי אפשר בלא
 עליון מהם. כמלאת אומר ספק קדמון ספק קדש וא"כ בודאי
 יש שם אלוה כמלאת אחר שאין העולם לא קדמון ולא קדש זה
 דבר בלא אפשר. אבל על מעשה בראשית לא נתבררה לי ראה
 ברורה והדבר שקול בדעת ואין כח להכחיש אחד מהן מכח ראה
 ברורה. ואני אומר שדעת האדם יש לה קץ וכל זמן שהנפש בגוף
 איכה יכולה לידע מה למעלה מן הטבע ולפי שהוא שורה בטבע אי
 אפשר לה לחוות ולראות למעלה. הלכך כשחכמם הדעת להסתכל
 למעלה לא תוכל כי הדבר גבוה מסכה אבל כל שנטבע יכולה היא
 לדעת ולהסתכל והרי קבמי ישראל אע"פ שאמר בן עזאי כל חכמי
 ישראל דומים בעיני בקליפת האדם לא יכול להסתכל. וראה לדבר
 שלא עמדה ראה ברורה על אחת מהג' מחלוקות והרי בודאי אין
 שם עוד הוי יודע שיש שם מעלה בדעת למעלה ממעלת הפילוסופים
 והיא הנבואה והנבואה עולם אחר ולא יתכן בה ראה ומשא ומתן
 שמאחר שמתברר שזו נבואה לא כשאר מקום לראיה. וכן אמה רואה
 שלא היו שנקשים מן הנביא ראה אלא על הנבואה עצמה אם היא
 נבואה או לא והוא הנקרא עופת אבל לא יבקש ראה למעלה מן
 הנבואה שהנבואה למעלה מן הראיה ולא הראיה למעלה מהנבואה.
 והראיה מחלת הדעת והיא ראה ברורה לפיכך אם מעמוד על הדעת
 מוכיח. והנביא הוא שיוכל להגיע במה שלמעלה מן הטבע ומשה
 רבינו ע"ה סוף הנבואה ואין בנבואה למעלה ממנו ואחר שהדבר כן
 היאך אפשר להעמיד ראה על דברי הנבואה והנבואה למעלת מן

הראיה

הראיה ואין הראיה עגעת מקום שהנבואה עגעת לפיכך חי אפשר
 שתעמוד הראיה במקום שהנבואה עומדת. כמלאת אומר שאין אדם
 מערער בדבר אלא אם כופר בנבואתו של משה רבינו ע"ה ויאמר
 שלא היה נביא אבל אם יודה שהיה נביא לא יוסיף לשאול ראיה חיה
 הוא עקר הדת האמיתית שאנו סומכי' עליו שמשה רבינו ע"ה נביא
 ה' ודבריו נבואה והרי היא למעלה מן הראיה אבל לישא וליתן מדרך
 החכמה שהיא למטה מן הנבואה לא ילא דבר על דבריו שהרי לא
 יתכן להגיע אליו הא' למה זה דומה למי שדמה להכנים כל מימי
 העולם בקיתון אחד קטן :

ומה שאמרת שיוכל האדם לטעון שקלוק הדמות מן הטבע. זה אמת
 בנמוסין שהם כמוסי דעות גוף אבל כמוסי כפש אין אדם יכול
 לערער שהנפש אינה מן הטבע ולא עלולות הגלגל אבל המנהגים
 והדעות של גוף משתנות עם הטבע וקצת הנפש אינה משתנה עם
 הטבע ולא לריכה לו על כן אמרו חכמי הרופאים שדעות הנפש על
 דרך יסוד הגוף. עד שגא' חכם אחד ולמד וקבל חוץ ממי שקרא
 וכתבם ואמר שפשו מזהירה הדעות לדעתה והיא שולטת על הטבע
 וכן אמרו חכמי האמת רבות' ע"ה הכל בידי שמים חוץ מיראת
 שמים וכן בקין הוא אומר ואלך משוקתו ואמה תמשל בו :

ומה ששאלת על סבת הגלגל רוב החכמים הסכימו שאי אפשר סובב
 בלי מסבב כמו שאי אפשר פועל או פעול בלי פועל ואלו
 היה בטבע היה קץ לסביבתו שהטבע יש לו קץ ותכלה לכמו והואיל
 והגלגל סובב תמיד בלי הפסק ואין לסביבתו קץ בידוע שכמו שקמת
 אלוה. ולא חלק אדם על זה אלא הכופר באלוה ית' והגלגלים עכשן
 בעלי כפש ודעת ומכירין ויודעין לור העולמים ומייהם וקצתם ודעתם
 והדבר שנוקק למשה רבינו ע"ה בודאי קול נברא הוא שכלל מן
 הטבע. ורבים אמרו שלא היה שם דבור גוף ולא קול אלא שפשו
 משה רבינו ע"ה הייתה אקוזה בדעות העליונות והזכיות וסביבה
 ושועטת על דרך דבור האמת שהוא הגיון הדעות האלהיות מה שאין
 אלו יכולים לידע איך הוא. ואלו לא שנה הכתוב לומר וישמע את
 הקול מדבר אליו וגומר הייתי מודה בכך. ועוד שפרשת לוקות שכיות
 אינה הולכת כך. הילכך אין לנו לומר אלא קול נברא הוא ויתכן
 שכן הענין היה ואלו וכן ראינו שלא כתגלה אליו אלא בענין כמו שפירש
 בפרשת

נפרשת כי תשא. וזה מעובתו של הקב"ה ומון הטובה המושפעת ממנו
 שלא תגורכו רע קפץ לזכות וכשארמה שכינה על משה רבינו ע"ה
 סידר הדברים על פי הדבור שאין מן השם ית' אלא טוב וי"י קפץ
 למען לקו יגדיל תורה ויאדיר. וכן הדרך שזכות הלדיק עומדת לנכיו
 שטובה גדול' ללדיק שמחמתו תארע טובה לאחרים אבל מעשי העליונים
 טובה מכל לך ומכל פנה. וכל התורה כולה כימוסין ומשמרות לכפש
 להתהלך באלה הדברים ותללק. ובדאי שכל מזה יש לה טעם וענין
 וכן אמרו חכמי האמת רבותינו ע"ה מפני מה לא נתגלו עממי תורה
 מכלל שיש למצות טעמים אלא שלא נתגלו וכן כתבו ע"ה בשלמה
 המלך ע"ה שעמד על טעמי תורה קוץ מטעם פרה אדומה. וכן
 משה רבינו ע"ה אמר כי היא קמתכם וניכתכם לעיני העמים
 אשר ישמעון את כל הקקים האלה ואמרו רק עם קכם וכבון הגוי הגדול
 הזה. ואם המצות הן גורה לעולם בלא ענין ועלה היאך יודו העמים
 שנקמה גדולה נסדרו אלו המשמרות והם נקמה אלהית:

ומה שאמרת על ענין האבות והבנים. כלומר שחולין טובת הבן
 בזכות האב ומה תועלת לכפש האב מקיום כפש הבן והלא אין
 אהבתו נקייו אלא מאורע גופני. דע כי יש דבר סוד נעלם כי
 לעולם ישו הזרעיות על מחקק האבות. וכן אתה מולא כשקלקל
 אדם הראשון הביא מיתה לעולם. וכבר באת אתה בזה השער בדבריך
 האקרוכים:

ומה ששאלת על האומות הוי יודע דרקמתא לבא צעי ואחר כונת
 הלב הם הם הדברים. ועל כן אמרו חכמי האמת רבותינו
 ע"ה קסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא אם השיגו מה
 שראוי להשיג מידיעת הבורא ית' והתקינו כפשם במצוות הטובות.
 ואין בדבר ספק שכל מי שהתקין כפשו בכשרות המדו' וכשרות הקבמה
 באמונת הבורא יתברך בודאי הוא מנכי העולם הבא ועל כן אמרו
 חכמי האמת רבותינו ע"ה אפי' אינו ישראל ועוסק בתורת מרע"ה
 הרי הוא ככהן גדול. וכל עמנו של דבר והמגמה בתורת מרע"ה
 תקון הכפש לבורא ית' כמו שאמר דוד ע"ה שויתי ה' לכגדי תמיד
 כי מימיני כל אמוע. לא נשתבץ מרע"ה אלא בכך והאיש משה עניו
 קאל והוא סוף כשרות הכפש וכן אמרו חכמי האמת רבותי ע"ה
 קאל קאל הוי שפל רוק. וכבר אירע מעשה נקם אחד סיליסוף

גדול שהיה הולך בספינת וישנ במקום האשפות עד שזא אחד מהם ר"ל מאבשי הספינה והשתין עליו על מקום האשפות והרים ראשו ושקק. ואלל לו מפני מה אתה שוקק. ענה והשיב להם לפי שעתה כתברר לי נודאי שכפשי היא נמעלה העליונ' שלא הרגישה כלל בעלבון זה הענין. וכן אמרו חכמי האמת רבותי ע"ה מה שעשת' חכמה כתר לראשה עשתה ענוה עקב לסנדלה. לפי שהוא סוף המדות הטובות והנה הפילוסופי' אמרו שרקוק הוא שימלא אדם ממלא שלם במדות ובחכמה ואם ימלאו אותו קוראים אותו איש קדוש ונודאי כגון זה הוא נמעלת העליונים. וזה הוא רבון התורה וחכמת המלות להתקין הכפש במדותיה ובחוכת הנורא ית' ועל כן אמר הכתוב רק עם חכם וכבוד הגוי הגדול הזה. ואין בזה ספק שהאבות ונק ואלדס הראשון שלא שמרו כלל דברי התורה לא יהיו בני גהינם אלא נודאי כיון שהגיעו והשיגו מה שראוי להתקין והרי הם נמעלה העליונ' ואין הדבר תלוי בתענית ותפלה ולעקה בלי דעה ואמונה על האמת וכגון זה קרוב אתה צפיהם ורקוק מכליותיהם. ועקר הכל שאין שום דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים אלא הנורא ית' :

ומה שאמרת על הכיסים. כבר כתבתי ברצוני שנארתו במאמרנו הנכבד ספר מורה הנבוכים כל מה שראוי לבאר בהם. וסוף דבר יש בהם טעניים ויש מהם חכמאים הטבע כמטה שנהפך לכמש. והמים לדם. וכיוולא בהם. וזה יתכן על מנת שכאמין כי העולם קדש שזה עקר הכל כמו שאמר הכתוב בני ובני בני ישראל אות היא לעולם כי שמת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וכבר כתבתי כל זה בספר מורה הנבוכים שעל דעת הסברה שהעולם מקודש הכל יתכן ומעשה בראשית אינו קיוב נדעת ארסטוטלי"ם וכבר נארתו שם שאף הוא ר"ל ארסטט"ו לא אמר בזה שיש לו בו ראוי ברורה ומופת קויתך וכלל אומר לך שכל מה שלמעלה מן הטבע לא יוכל חכם ופילוסוף להעמיד ראיה ברורה עליו אבל מה שנטבע לא יסתר טענייהם. ועל כן אמר דוד ע"ה השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם. וכבר כתבתי במקומו כל מה שיש לומר על דברי ארסטט"ו נקדוש העולם והראתי פנים והרצתי תשובות על סברתם שמעשה בראשית קיוב ויותר ממה שיש להשיב על קדוש העולם. והם אמרו שכל דבר שלא כתברר נמופת אחר בו הדרך שתשובתיה טועות:

ומה שאלת על פסוק ויגע על פי ויאמר הנה נגע זה על שפתך וגו' ואמרת ומה שבעלם מן הידיעה היאך ויגע על פי נגיעת גשם נגסם אינו בעלם אלא עד שיודע כי כל דבור שיבא בדברי הנביא יש לו מעלה כי באמרו ויעף אלי היא מעלה אחת. אחד מן השרפים היא מעלה אחרת למטה מחנה ויגע ע"פ ויאמר הנה נגע זה על שפתך היא מעלה אחרת למטה מן הכל. וכלל פירש המראה כי הדבר שאינו גוף כשיהיה בו ההוי' במחשבה הדקה הפשוטה מתעבה ומתחבבה ומרד עד שתהיה גופנית מעט כשפע שתקלמו אינו גוף וסופו מטר גוף מעט כך המראה. ויעף אלי דבר שאינו גוף מכל וכל. ומה שאמר ויגע על פי מלמד שהגיע בדבר אחר לא בעלמו אלא בגוף מעט שטהר קמרי הנביא שלא לעכבו מתשלים השליקות. ומה שאמר אחד מן השרפים משמע דבר רוקני וגופני מעורבים כי אחד משמע רוקני. ומן השרפים משמעו גופני כי אין שרפה אלא כליה במקור אחר שהוא גוף. וכן פי' והגע לרגליו ולא אמרה על עלמה שנגע' אלא כשהגיע בדבר שהוא גוף. ופירוט לרגליו דבר גופני אפי' יאמר באל ית' כ"ש כשיאמר על מלאך. ובאלו ההפרשים יארעו לנביאים באלו ההשגות הנבואיות:

ומה שהקשה ואמרת על פירוט עולים ויורדים בו. כי בקלק הראשון מחאמרינו הנכבד ספר עורה הנבוכים בפרק חמשה עשר ממנו פירשנו אותו על הנביאים. ובקלק השני בפרק עשירי ממנו פירשנו אותו על היסודות זה הקלוק לא יקשה עליך כי המראה השלימה יש בה המורכב ופשוט. ובפרשנו על היסודות זכרכו הפשוטים שגברו על הנביאים כי אין לך נביא שעולה אם לא יגבר על הקמר שלו יסוד הארץ כי באש התשוקה עולה להשיג ובקריירות הארץ ויבשה יורד לכוח במה שהשיג עד שיעלה ולא ישוב לרדת כמו אליהו זכור לטוב שעלה במרכבת אש. ומה שזכרכו ואמרנו ומה טוב אמרו עולים ויורדים שהעליה קוד' היריד' ושאר הענין. רלונונו בזה כי האדם נברא במקור הארץ ולפיכך לעולם עלייתו קודמת לירידתו כי הוא במטה מעט נברא עפר מן האדמה:

ומה שאמרת על תחיית המתים. גם היא אללי מכלל האותות המכחישות את הטבע כההפך המטה לנקט והמים לדם וכיוצא בהם. ויתכן להכחיש הטבע ולהתקלף בשעתו על דעת הנורא ית'

כדרך שהתחיל להיות אחרי אשר לא היה. וכן אפשר אם רצה הנצור
 ית' להקריבו ולבטלו בטול גמור עושה שאין הטבע קייב וכל זה על
 דעת הסוברים הקייב לא יתכן והוא אללס כמעט מלהיות לפי שהכל
 בקייב מלפני האל ית' ואנחנו אוקיז חזרת משה רבינו ע"ה לא כאמין
 בו ולא כודה להם ואף לא הביאו ראיה ברורה על זה כ"ש שראיותנו
 גדולות ומרובות מדברי ראיותיהם קיץ כמה שנתברר על דרך הכנראה
 שהיא למעלה מן הכל. ואף הם הודו שאם העולם קדש יתכן להקריבו
 ולבטלו בטול גמור' אם רצה הפועל שהו' האל ית' וגם אפלטון מודה בדבר
 זה והוא מודה כי העולם קדש אך סובר שיש שם גולם מלוי. ואנו
 אומרים שלא היה שם גולם ולא לורה אבל הכל התחיל וברא השם
 ית' מאין יש. אע"פ שמלאתי בדברי הגדה דברים אחרים בדברי ר'
 אליעזר הגדול על השמים והארץ מ"מ הסברא שכתועדו בזה כל ישראל
 זו היא שהכל היה אין והתחיל ועשאו יש והרבה מדרשות ואגלות
 בנראשית רבה מוכיחות על ככה:

ומה שאמרת על מה תקי"י המתיים. דע כי אנו לא עמדנו על
 אמתתו של הקב"ה שנעמוד על כוכת מקדשותיו ולא ידענו
 ידיעתו איך ידע שהיה כתברר שהוא היודע והוא הדעה על כן לא
 כוכל לדבר נשום דבר איך ידע הקב"ה ולפרש אם ידע דבר זה או
 לא ידע שא"כ עמדנו על דעתו וברוך היודע בכל זה. ואל יעלה
 על דעתך שאות' הסודות הגדולים יש בעולם או היה מי שידע אותם
 על אמתתם. הוא שקנה אומרת כי אל דעות ה' ולו כתבו עלילות.
 והוא יתברך ויתעלה יודע ועד כי הרבה עוה עלי אהבתך שהכנסתיך
 עד כאן ביותר שאני טרוד ביום ובלילה מפני הדבר שאירע שבני
 אברהם יקיה לעד קלה ונעה למות ושלשה ימים כתיאשנו ממנו ועזר
 הנצור ית' והקל להלך על רגליו ולולי אהבתך מרונה לא היה לי
 לב אפי' לקרוא כהנדך ובל מה שאפש' לכתוב כתבתי ולויתי להעתיק
 ולשלקו אליך ואם יגזור הנצור יתברך ותעלה למצרים עוד אוסיף לך
 פה אל פה כל מה שראוי להוסיף. ושלומך ושלום תורתך יגא וירבה
 כרונך ורנן אריך: משה ב"ר מיימן הספרדי ז"ל ושלום.

עוד לו זצ"ל כתב תשובו' לחכמי קהל עיר מרשילי"א על שאלתם י"א:

הגיעה שאלת אלופינו ומיודעינו הקבמים הנבונים יודעי דת ודין
 הדרים בעיר מרש"ל יא יגן האל ית' בעדס וירנה חכמתם
 ויגדיל

ויגדיל ויאדיר תורתם. וילו אתם את הנכרה באסמיהם ובכל משלק ידיהם כספן המתפלל בעדם השם והשמק בשלותם משה ז"ר מיימון השפירי זל"ל. והיא העידה על טוהר כפסם ושהם רודפים אחר הקצקות ומקפשי' בקדרי התביכות ורז"ל לעלות במעלות הדעות האמתיות ולמלא דברי ספן וכמוז יוטר. ולהנין הדבר והפטר. תהי יד ה' עמו לפתוק כל סתים. ולישר כל עקום אמן. הננתי מוזאת השאלה ואע"פ שענפיה מרובים וכל אותם שריגים. אינן אחד הוא עקום. והוא כל דברי הוברי שמים הקווים זכוכים. והדבר ידוע כי לא הגיע עדיין לידכם המצור אשר קצרכו במשפטי התורה שקראתיו משנה תורה שאלו הגיע אליכם מיד הייתם יודעים דעתי בכל אותם הדברים ששאלתם שהרי ביארנו כל זה הענין וכמדומה לי שיגיע לידכם קודם כתב תשובה זו. שכבר פשט באיסקי"ל לא כמו שפשט במורק ובמערב בתימן ועל כל פנים לריך אני להשיב לבאר לכם. דעו רבותי שאין ראוי לו לאדם להאמין אלא באחד משלשה דברים. הראשון דבר שמהיה עליו ראיה ברורה מדעתו של אדם כגון חכמת הקצנון. וגמטריות ותקופות. והשני דבר שישיגנו האדם באחד מהקצמם הרגשות כגון שידע וירא' שזה שקור וזה אדום וכיוולא בזה בראיית עינו. או שיטעום שזה ער וזה מתוק. או שיטעש שזה קס וזה קר. או שיטעע שזה קול ללול וזה קול הנרה. והשלישי דבר שיקבל אותו האדם מן הנביאים ע"ה ומן הלדיקים וכריך האדם שהוא בעל דעה לחלק בדעתו גם במשנתו כל הדברי' שהוא מאמין בהם ויאמר שזה האמתית בו מפני הקבלה. וזה האמתית בו מפני ההרגשה. וזה האמתית בו מפני הדעה. אבל מי שאמין בדבר אחר שאינו משלשת המינים האלה עליו כאמר פתי יאמין לכל דבר וכן לריכים אתם לידע שכבר קצרו הטעשים אלפי ספרים וכמה אנשים גדולי' בשנים לא בחכמה אבדו כל ימיהם בזמנית אותם ספרי' ודמו שאותם ההבלים קצמות גדולות ועלה על לבם שהם חכמים גדולים מפני שידעו הקצמות ההן. שהדבר שטועים בו רוב העולם או הכל. אלא אנשים יקידים השרידים אשר ה' קורא. הוא דבר שאני מודיע לכם. והוא הקולי הגדול והרע' הקולה שכל הדברים שיתאלאו כתובים בספרים יעלה על לבם בתקלה שהם אחת וכ"ש אם יהיו הספרי' קדמוכי' ואם נתעסקו אנשי' רבים באותם ספרים וכשאו וכמוז בהם מיד יקפוץ דעתו של כמחר לומר שאלו דברי

החכמה

הקבמה. ויאמר בלבו אהן לשקר עשה עט סופרי' ונכנס כשאו ונתנו
אלו באלה הדברים. וזאת היא שאבדה מלכותינו והקרינה בית מקדשנו
והאריכה גלותינו והניעמנו עד הלום שאבותינו קטאו ואינם לפי
שמלאו ספרי' רבים בתלה הדברי' של דברי הקוים בכוכבי' שדברי'
אלו הם עקר ע"ז כמו שביארכו. טעו ונהו אחריה ודמו שהם קבמות
מפוארות ויש בהן תועלת גדולה ולא כמעסקו בלמידת מלממה בכבוש
ארכות אלא דמו שאומן יועילו להם ולפיכך קראו אותם ע"ה הכביאי'
סכלים ואוילים. וודאי סכלים ואוילים היו ואחרי התוהו אשר לא
יועילו ולא ילילו כי תוהו המה הלכו:

דעו רבותי כי אני ספסתי בדברים אלו הרבה ומקלת למודי היתה
קבמה שקוראים אותה גזרת משפטי הכוכבי' כלומ' שידע ממכ'
האדם מה עמיד להיות בעולם או במדיכה או מה יארע לאיש זה כל
ימיו. וגם קראתי בעכייניהם כלה כמדומה לי שלא כשאר לי בעולם
ספר בענין זה בלשון ערבי אשר העמיקו אותו משאר לשונות עד אשר
קראתי והנכתי בו ענייניו וירדתי עד סוף דעתו. ומאותם ספרים
כתברר לי טעם כל המלות כי יעלה על לב כל אדם שאינם דברים
שיש להם טעם אלא גזרת הכתוב וכבר יש לי קצור גדול בענין זה
בלשון ערבי בראיות ברורות על כל מניה ומניה. ולא לכך הולכנו
עתה ואני קוזר לענין שאלתכם:

דעו רבותי שכל אותם דברים של גזרת הכוכבים שהם אומרי' יארע
כך ולא יארע כך ומולדו של אדם ימשך ויהי' כך ויארע לו כך
ולא כך. כל אותם הדברים אינם דברי חכמה כלל אלא טפשות וראיות
ברורות יש לי שאין בהן דופי לנטל כל עקרי אותם הדברים ומעולם
לא כמעסק בענין זה ולא קבר בו ספר אחד מחכמי יון שהם חכמים
ודאי ולא קברו אותם בקבוריהם ולא עשו אותו הטעות שקראוהו
חכמה כי אם חכמי הכשדי' והכלדיים והמלריים והכנעניים וזו היתה
אמונתם ודתם באותם הימים אבל חכמי יון והם הפילוסופי' שקברו
בחכמו' ונתעסקו בכל חכמה השתדלו בראיות ברורות לנטל כל דבריהם
שורש וענף. וגם חכמי פרס הבינו שכל אותם החכמות שעשו הכשדים
והכלדיים והמלריים והכנעניים הם שקר ואל תדמו בנפשכם שאותם
הדברים אין שום ראיה להם ולפיכך לא כאמין בהם אלא ראיות
ברורות ונכונות שאין בהם דופי יש לי לנטל כל אותם דברים ולא
ידבק

ידבק בהם כי אם פתי שיאמין לכל דבר או מי שירצה לרמות
אחרים:

ודעו רבותי שהקמה שהיא חכמה ודאית היא ידיעת לורת הגלגלים
ומכנינם ומדתם וסדר הלוכס וזמן סביב' כל אחד מהם ונטייתם
לכך לפון או לכך זרום וסביבתם למזרח או למערב ומסלול כל כוכב
וכוכב ודרכן היאך הוא. בכל זה וכיוצא בו תברו חכמי יון ופרס
והודו קבורי גדולי והיא חכמה מפוארה הרבה וממנה יודע לקייט
המאורות ומתי ילקו בכ"מ וממנה יודע מאי זו עלה יראה הירק
כקשת והולך ומתגדל עד ששלים ויחזור ויחסר מעט. וממנה יודע
מתי תראה הלכנה או לא תראה ומאי זה טעם יהי' יום זה ארוך
או קצר ומאי זה טעם יעלו שני כוכבים כאחד ולא ישקעו כאחד.
ומאי זה טעם יהי' יום זה במקום זה י"ג שעות ובמקום אחר ט"ז
שעות או י"ז או כ' והי' יום אחד ובמקום אחר יהיו היום והלילה
שנים לעולם ובמקום אחר יהיה היום כמו קדש או שני קדשים או
שלוש קדשים עד שתמלא שתייה כל השנה כולה שזה קדשים
יום אחד ושזה קדשים לילה אחד. וכמה ענינים המתמידים יודעו
מאותה חכמה והכל אחת בלי ספק. וזה הוא קשבון תקופות
וגיטריאות שאמרו חכמי האמת רבותי ע"ה שהיא חכמה ובינה לעיני
העמים. אבל אלה הדברים של הונרי שמים אינם כלום. והרי
אני מנאר לכם ראשי פריקים מאלה הדברים שהם כבשונו של עולם:
דעו רבותי שכל חכמי אומות העולם והם הפילוסופים שהם בעלי
שכל ומדע הסכימו כולם שיש לעולם מנהיג והוא מסבב הגלגל
ואין הגלגל סובב מאלין ויש להם ראיות רבות להביא מופת קומך
וראי' ברורה על זה. ובזה לא נמלקו בעלי המדע. ויש ביניהם מחלוקת
גדולה בזה העולם כולו שהוא הגלגל ומה שבתוכו רובם אומרים
שאינו הווה וכפסד אלא כן עומד היה ויהיה לעולם ולעולמי עולמים
והרי הוא כמו שהנ"ה שהוא מסבב אותו מעולם כך היה זה סובב
זה מסבב וסביבה יחד לא יעלה זה בלא זה. ויש מהם אומרים שזה
הגלגל הי' ויפסד והבורא ית' בראו אבל יש גם דבר אחד מלוי עם
הבורא ית' כמו הקמר ביד היוצר ומאותו המלוי עמו הוא עוש' כל
מה שירל' פעמי' יעש' מקלת אותו הקמר שמים ומקלת ארץ ופעמים
אם ירלה יקם אותו המקלת שעש' עשנו שמים ויעש' עשנו דבר אחר
אבל

אבל להוליא יש מאין אי אפשר ויש מן הפילוסופים מי שאומר כמו
 שאמרו הנביאים שהשם ית' צרף כל הנצחיים מאין ואין שם עם
 השם ית' דבר אחר אלא זה הנצח שהמציאו. ובוזה הדבר הטו
 המחלוקת הגדולה וזה הדבר שהכירו אנרבהם חזינו ע"ה. וכבר קצרו
 בדבר זה אלף ספרים צראיות צרורות שיערוך כל אקד ואקד שיזויק
 דבריו. ועקר התורה התמימי הוא שהנצח ית' לצדו הוא ראשון והוא
 אחרון ומצלעדיו אין אלהים והוא שצרא הכל יש מאין וכל מי שאינו
 קודה דבר זה הוא כופר בעקר ומקלץ בכטיעות וכבר קצרתי אני
 קצור גדול בלשון ערבי בענין אלה ושם ציארתי הראיות הנצרות
 והמופתיים הקזקים על מציאות הנצח יתצרך ושהוא אקד אחימי
 ואחינו גוף וגויה ולא כפ בגוף. ושצרתי כל אומן הראיות
 שאומרים הפילוסופים שהם ראיות שהעולם לא נצרא וגם פרקמין כל
 הקוסיות שהקשו עלינו על שאנו אומרים שהנצח ית' צרף הכל יש
 מאין. וכל אלו שלש כתות של חכמי העולם מקידם ועד עתה צין
 אלו שאמרו שהנצח ית' צראו מאותו קומר המצוי אללו תמיד ובין אלו
 שאמרו הנביאים ע"ה שאין שום דבר אחר עומד עם האל ית' אלא
 הוא לצדו וכצראה המציא העולם הזה כרצונו מאין. ובין אלו שאמרו
 שזה הגלגל אינו הוה וכפסד אלא א"כ עומד היה ויהיה לעולם ולעולמי
 עולמים והרי הוא כמו שהקב"ה שהוא נוסבב איתו מעולם. כך היה
 זה סובב וזה מסבב ואניהם יקד לא ימלאו זה בלא זה. כל אלו מג'
 כתות מסכמיים שכל מה שהיה בזה העולם התקתון מהוית כל כפש
 חיה וכל אינן וכל עשב וכל מחבב ממיני המחבבים הכל האל ית'
 עושה בכפ שיצוא מן הגלגלים וכוכבים וכי כפ אל ית' קף בתקילה
 על הגלגלים וכוכבים ומן הגלגלים וכוכבים ינוף ויתפשט בזה עולם
 ויהיה כל מה שיהי'. וכשם שאנו אומרי' שהש"י עושה אומות ומופתי'
 על ידי המלאכים כך אלו חכמי פילוסופים אומרים שכל אלה הדברי'
 הנעשים בטבעו של עולם תמיד ע"י הגלגלים וכוכבים. וגלגלים וכוכבים
 בעלי כפש ומדע הם. וכל אלה דברים הם אמת וכבר צארתי צראיות
 צרורות שכל אלה הדברים אין להם הפסד צדת. ולא עוד אלא שהצרתי
 בדברי חכמי אמת רבותינו ע"ה מן העקדשו' שהן אומרי' כמו שאומרי'
 הפילוסופי' ואין בהם צין חכמי ישראל לפילוסופים בזה מחלוקת כמו
 שכבר צארתי באומן הפרקים וכל אלו הג' כתות של הפילוסופים
 שאומרים

שאומרים שהכל ע"י גלגלים וכוכבים יעשה ואומרים שזה שארע לכל
 בני אדם מן המאורעות ומקרים הוא קרי ואין לו עלה מלמעלה ולא
 יועיל בו קוליד ולא טבע. ולא שאל אללם זה האיש שטרפו אריה
 כשפגע בו או זה העכבר שטרפו קתול או זה זנוב שטרפו עכביש. ולא
 שאל אללם זה שכל עליו גל והרגו או אבן שמתדלדלה עליו מן ההר
 וכפלה על אילן וכשבר או על אבן אחרת וכשברה. כל זה יאמרו אקראי
 בעלמ' גם אלו בני אדם הנלקטים זה עם זה על מלכות גדולה כמו
 עדת כלבים שנלקטים על כנלה ואין בה ליקה הכל סנה מן הכוכבים
 גם היות זה האיש רש וזה עשיר זה בעל בנים וזה עקר יאמרו
 הפילוסופים שהוא מקרה. כללו של דבר יאמרו כי מאורעות כל אחד
 ואחד בין מין האדם בין מין הבהמה בין מין המקלבים והאילכות הכל
 קרי אבל היות המיבי' כולם ודברים הכלולים בכל העולם שאין בו
 כפיס חיה הכל מחק הגלגלים והכוכבים שעקרו מאת השם ית'. ובה
 היא המקלוקת. ואכזבו בעלי התורה האמיתית לא נאמר שמאורעות
 בני אדם הם קרי אלא במשפט כמו שאמרה התורה הגור תמים פעלו
 כי כל דרכיו משפט וגו' ופירש הכניא ואמר אשר עיניך פקוקות על
 כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. ועל דבר זה
 הזהירה התורה והעידה ואמרה ואם לא תשמעו לי ואזיב עליכם
 פורענות ומאמרו שאותו הפורענות אין יסורין על קטאתכם אלא קרי
 ומאורע מאחר המאורעות שארעו בקרי אכי אוסיף לכם מאותו הקרי
 זה הוא שכתוב אם תלכו עמי בקרי והלכתי עמכם נחמת קרי.
 וזה הוא עקר דמיכו היא תורת משה רבינו ע"ה שכל מאורעות שארעו
 בעולם וכל יסורין שיבאו בדרך מקרה לכלל בני אדם דין ומשפט
 הם. וכן אמרו חכמי האמת רבותיכו ע"ה אין מיתה בלא קטא ואין
 יסורין בלא עון:

ודעו רבותי שעיקר מעקרי דמיכו וגם הפילוסופים כולם מודים
 בו שכל מעשי בני אדם הם מסורין להם ואין שם לא מושך
 ולא כופה אלא אם ירלה האדם יעבוד את ה' תמיד ויהיה חכם
 יושב בבית המדרש יעשה ואם ירלה לילך בעלמ' רשעים ולרוץ עם
 הגבני' וללפון עם הנואפים יעשה ואין שם טבע ולא מולד שמושך
 אותו לאחד מן הדרכים לפיכך כלטוה ונאמר לו עשה כך וכמה
 דברים ביארנו בעניני' אלו ובדומים להם בקנור שיש לנו בלשון ערבי

או צפירש המשכ' ובשאר הקצורים . וכן יש לנו ראיות של דעת שאין מאורעות בני אדם כמאורעות הנהמות כמו שאמרו הפילוסופים וכמלאו אלו שלש מחלוקות . כילד הגע עלמך שראובן זה בורסי ועני ומתו בניו צמייו וזה שמעון צמס ועשיר ויהיו לו בניו לפמיו . ואפשר שיעני שמעון ויקזור בורסי וימותו בניו צמייו וכל זה קרי בעולם ואין אם טבע בעולם ולא כמ מוכוב שגרם לזה האיש שיהיה כך ולזה לא יהיה כך . אלו דברי הפילוסופים . ודברי מחלוקת השני הוא ענין בעלי גזירו' הכוכבים ששמעת דבריהם ופאטו הנליהם אלליכס שהם אומרים שאי אפשר שיסתנה דבר זה לעולם . ולעולם לא יהיה ראובן אלא בורסי ועני ואין לו בן שצך כתן לו כמ מזלו נעת לדתו ולא יהיה שמעון אלא עשיר ובסס נעל בניס שיסיו לפמיו שצך כתן לו כמ מזלו נעת לדתו . ואלו ב' דברים שקר הם אללינו בעלי הדת האמיתית . דברי האלטגנכין שקר מפני הדעת שכל אותן ההנלים שאמרו כבר נטלה אותם הדעת הנכונה בראיות ברורות . וגם הם עוד שקר מפני קבלת התורה שאם היו הדבר כן מה הועילה התורה והמלות והתלמוד לזה האיש וכן כל איש ואיש אין לו כמ לעשות כלום מדעתו והרי דבר שקר מושך אותו בעל כרפו להיות כך ושלא להיות כך . ומה הועילו הלזויים או הלמוד . כמלאו אלו הטפאים מנטלים תורת משה רבינו ע"ה יתר על שדעת מנטלת דבריהם בכל אותן הראיות שאומרים הפילוסופים לנטל דברי הכשדיים והכלדיים ומבריהם . וגם דברי הפילוסופים שאומרים שדברים אלו קרי שקר הם אללכו מפני קבלת התורה ודרכיה שעליה אנו סומכים ובה אנו מחזיקים ובדרכיה אנו הולכים . הוא שאנו אומרים שזה ראובן ושמעון אין אם דבר שמוסף זה להיות צמס ועשיר וזה להיות בורסי ועני . ואפשר שיסתנה הדבר ויהיה היפך כמו שאומרים הפילוסופים שזה קרי ואנו אומרים שאין זה קרי אלא דבר זה תלוי ברלון מי שאמר והיה העולם וכל זה דין ומשפט . ואין אנו יודעים סוף סכמתו של הקדוש ברוך הוא לידע באי זה דין ומשפט נזר על זה להיות כך ועל זה להיות כך כי לא כדרכינו דרכיו ולא כמחשבותינו מחשבותיו . אבל קייבני אכמנו לקצוע בדעתנו שאם ימטא שמעון ילקה ויעני וימותו בניו וכיולא בזה . ואם שז ראובן ומקן דרכיו וקפא במעשיו והלך בדרך ישרה יעשר וילליק בכל דרכיו ויראה זרע ויאריך ימים זה הוא עקר התורה . ואל יאמר אדם והרי רבים עשו כן ולא הלליקו

אין זה ראיה כי היה להם עון הגורם או יסורים לנקול דבר שהוא טוב מזה. כללו של דבר אין דעתנו משגת דיכי הנזרה ית' צנני אדם היאך הם בזה העולם ובעולם הנצח. ודעתנו עלה מעיקרה היא שכל דברי הקוזים בכוכבים שקר הם אלל כל צעלי מדע:

ואני יודע שאפשר שתפשו ותמלאו דברי יקידים מקבמי האמת רבותינו ע"ה בתלמוד ובמשנה ובמדרשות שדבריהם מראים שזנת מולדתו של אדם גרמו הכוכבים כך וכך. אל יקשה זה בעיניכם שאין דרך שניח הלכה למעשה ונהדר אפירכי ואשיכווי. וכן אין ראוי לאדם להניח דברים של דעת שכבר נתאמתו הראיות בהן ויכעור בפיו מהן ויתלה בדברי יקיד מן המקבים ע"ה שאפשר שנתעלס ממנו דבר באותה שעה או שיש באותם הדברים רמז או אומדן לפי שעה ומעשה שהיה הלא תראו שהרי כמה פסוקים מן התורה אינן כפשוטן ולפי שנודע בראיות של דעת שאי אפשר שיהיה הדבר כפשוטו תרגמו המתרגם עכין שהדעת סובלת אותו ולעולם אל ישליך אדם דעתו אחריו כי העינים הם לפנים לא לאחור וכבר הגדתי לכם את בני דבר: **ועל** עסקי המשיח אשר זכרתם שהגיעו לכם דברים משמי לא היה כך המעשה כמו ששמעתם ולא במזרח היה אלא בצרף תימן עמד איש אחד יש לדבר זה כ"ב שנה ואמר שהוא שלוקו של משיח מישר דרך לפני ביאתו ואמר להם כי המלך המשיח הוא יתגלה בצרף תימן ונתקבלו אנשים רבים יהודים וערביים עמו והיה מסבב בהרים והיה מטעה אותם ואומר להם תמיד בואו עמי וכלל לקראת המשיח כי הוא שלחני אליכם לישר דרך לפניו. וכתבו אלי חסיכו שבארץ תימן כתב גדול והודיעו לי משפטו ודרכו וקדושו שקדש להם בתפלות שעה היה אומר להם ואמרו לי שכבר ראו מכתלאותיו כך וכך ושאלו לי על זה והנכתי כל הדברים והכרתי עמוך דברי כתבם שאותו האיש העני קסר דעת אבל היה ירא שמים ואין בו חכמה כלל וכל מה שאומרים שעה או כראה על ידו הכל שקר וכזב. ופקדתי על היהודים משם ומצרתיה להם כמו שלשה קונטרסים צענין המלך המשיח וסימניו וסימני הזמן שימראה בו והזהרתי אותם שיהיו זה האיש שמא יאבד הוא ויאבד הקהלות. כללו של דבר לאמר שנה כתפש ונרקו ממנו כל הכלים אליו ויאמר לו מלך אחד ממלכי הערביי אשר שתפשו מה זאת עשית אשר לו אדוכי מלך אמת אני אומר כי בדבר ה' עשיתי.

אמר לו המלך מה המופת שלך. ענה ואמר לו אדוני המלך חתוך ראשי ואחר כן אני אחיה ואקום ואהיה כבראשונה. אמר לו המלך אין לך מופת גדול מזה ואם הוא כך אני וכל העולם כאמין בודאי שדברך כולם אמתים וטובי וככוכי ושקר נקלו אבותיכו הנל ואין צם מועיל. מיד גזר המלך וזהו ואמר קמו לי קרב ויביאו הקרב לפני המלך וזהו וקמכו את ראשו ונהרג אותו העני תהא אמתו כפרה עליו ועל כל ישראל וכעכשו היהודי ברוב מקומות מסון גדול. ועד עתה יש שם קשרי דעת אומרים עתה יקיה ויעמוד מקברו. כך היו הדברים. ואם שמעתם שהגיע כתבי לפא"ם שפא אותן הדברי ששלקתי בארץ תימן הועתקו והגיע לפא"ם. וכבר אמרתי לכם שכל דקדוקי השאלות שלכם בענין זה כלם שריני אילן א' הם ואני אלוה לכם בדעתי גדו אילכא וקליכו עכסוהי וכטעו עץ הדעת הטוב ואכלו מפריו וטובו ושלקו ידיכם וקמו גם מעץ הקח' ואכלו ותקיו לעולם. הש"י ברקמיו יזככו ויזכה אתכם לארות מפריו ולשנוע עד אשר נקיה לעולם אמן כן יאמר ה'. כרלוככס ותאותכס ורלון ושק באמן אהבתכס אחיכס הקומס שנית: משה ב"ר מיימון הספרדי זצ"ל.

עוד זאת אגרת להגאון רבינו זצ"ל בדרך מליזה שלק אותו לתלמידו הקכס ר' יוסף זצ"ל עם המאמר הכבד ס' מורה נבוכים אחר שקברו בעבורו זה לשונו:

אהבתי אשר נפליתי. תזוקתי אשר כסלי מלאה. וכפשי המשתמקקה. מנקה היא שלוקה. וכפשי שקרים. ובני עפרים קלים סכשרים. המה לירי מנמתי יובילון מנמתי למטה עוז הפורק. נטע בעטן הלוטק. אשר נלכיו כתכו ריק. רוקק מרקקת מעשה רוקק. ומכקף הארץ הריקו צו קליכי. וממנו קליעו' כל בגדי קזיוכי. כריק שדה אשר נרכו ה'. והנה נקמד למראה ותאווה לעיכס. כגן ה' בארץ מלרים. כאהלים נטע בארזים עלי מים. וחכרו כיון לבנון בכל גלות ירושלים. אשר נספרד ובכל ארץ שכער. וכארזי כנער. כתפוק בעני היער. ואככי כטעתיו שורק כולו זרע לקקת. על מים רבים והיא כפורקת. ויגדל ויהי לגפן פורקת. והנה טלליה טללי אורת. לכך סלאו קלירה יערות. ותעש בדים ותשלק פארות. אלהים לבאות יפכה לפכיה. ותהי מתגננה ותשרש שרשיה. ותהי ערוגה משומרת. לעשות עקף ולשאת פרי להיות לגפן אדרת. וימן פריו בעתו ולא יבולו עליו. ולא

ולא יבוא קום עליו. יזל מים מדליו. וככתו תמיד יהיה נכונה.
 וכלכיו יעלו שנה אחר שנה יפרא בשושנה. ילכו יונקמיו כלק וערמון.
 וישלח כזיריו עד שכיר וקרמון. ויך שרשיו כלכנון. ויגן אלוה בעדו.
 ורוח קדים לא תמעידו. ויהי כזית הדוד. וריח לו כלכנון ואל ידו
 זו בני מרי. ויהי עומד ביופי ולא יקרהו קרי. ובשנת בלורת לא
 ידאג ולא ימיש מעשות פרי. ורוח אלהים תרקף עליו רכיפה. ולדשבו
 תניספו תכופה. ויהיו פרוי למאכל ועלהו לתרופה. ובשפר עפייה
 ואכניה ישמעין כל ימצא ארעא. וכאילין קייא יהא ביכא כל אעא.
 ורומיה ימטי לשמיא וקזותיה לסוף כל ארעא. ומשלי זה וכלי קידתי.
 וסוף עבין מלתי. ואשר אליו שמתו דברתי. על דבר הנון אשר כתן
 לנו ומשיב כפש אין. ומתחמוכי קכה כלי זיין. ובתהלי תושיה קס
 כגבור עתרוכך קיין. בן פורת יוסף וכן פורת עלי עין. ובעת אשר
 במערב כל שמחה ערבה. וכל מבקש ה' כמצא. ואור ישראל שם
 כנה. בית יוסף להנה. כי הוא מאיר בקהל מדינת ארם לונה.
 ויזרק להם ולכל ישראל באפלה. וילכו לאורו בדרך סלולה. ויאר את
 הלילה וכאשר על כפיס כסה אור. ויהי לעת ערב יהיה אור. וידעו
 זו יושבי עלטה קו התורה. ויבינו דת ה' אשר הורה. כאשר הבינו
 יושבי כהרה. כמשכה כאורה. לכן התורה לך תשקר. ותוביז כל אשר
 בה יתנקר. יתמהר תפלה ולא תוקר. יוסף ה' לי בן אשר. וגם
 אני אענה אותו כדברים האל. שישי ושמי כי יש לך דורש ושאל.
 ברוך ה' אשר לא השנית לך גואל. אני משה ומדברך הכאזה ימשני.
 ולאזהבתך יעוררני. ואם לא ישמתי. וממנה לא התעלמתי. ובשנתי
 ובקומי כך אהגה. ובאהבת דרכיך בטובים אשגה. ואודיע לכל קהלי.
 יומם ולילי. כי אתה חלקי מכל עמלי. ואכלך ובינתך אודיע בנתיים.
 לחכמים יודעי עמים. וכשרך ולדקתך אודיע בארץ. לקדושים אשר
 בארץ. ובחכמת ניבך אערוך ואזין. לפני כל יודעי דת ודין. כך
 אתפאר לישראל ויהודה. בכל קהל ועדה. לכן רב אנשים תקעו
 באהבת בריתך כפיס. ויתאוו לראותך בתאות כפלים. וישחק גדול
 לשמע אזכים. ויעבור בכל ארץ מלרים. והוסיף מיבתם. ואשש
 אהבתם. והרבה תשוקתם. כמתך הנהיר. בכל קנוות הזהיר. מה
 נעמו לשמע אזכי. ויפיו עוריו נעיני. ואשתמעע נעיניו רעיוני ואפרוז
 אותו לפני. ויתעוהו מלקות לשוכך כל כנוכי. ויתפארו כך זקנים

רוחי. וישמו אותו כור ועטרה. ולפירת תפארתו ולדברי קציון ערך
אותו כל עורך. ויקראו לפכיו כל אנרך. ויעלהו על לב השמים וכתון
אותו על כל ארץ מלכים. כי קסדיך מופיע. ומכמתך ובינתך הודיע.
ולמרקק מודיע. מי זה אשר אל לשון עבר כוסף. יבין כתיבה אשר
קמודיה אוסף. אשרי יוסף. מה רבה שמחתי ועלמה רכתי. נשמעי
כי ננת בספרי חכמי איתנים. ובדברי קדמונים. וכי היה לך ימרון.
בדעת ובקשנות. ומשקיף והאפיע על מסלות הרקיע. וכי נכספה כפשך
להבין שביליו. ולמנות קייליו. ומולאס ומובאס. וסדור לבאס. ועקרבו
ואורו וללי ואריו וכארו. וקרו בארץ ומשטרו וגבהו ורומו. וסביבות
לילו ויומו וארכו ורחבו. ועובי גבו. ואמכס כי כפס חכס תנקש לך
גדולות ורוק מדין תדרוש לעלות. למעלות כדגלות. ומלכות כנדלות.
לכן תאנה לזאת כפשך. יהמו קרביך. הטיבות כי היה עם לבך.
אלהים יגלה לך מלפניו החכמה. וישר לפניך הדורי המזמה. ומתעדן
ברוב תבונות ותעדה עדים. וירקיע לבנ כיס. ויגדיל ויוסיף לך בחכמה
חלק זכורה פי שמים. ובהננת סתרי מורה כפלים. ויפתח לך את
אולרו הטוב את השמים. ויביא אותך אל קדריו. ויודיעך את סדריו.
וידריךך בדרכיו. ויאלפך הלוכיו. עד אשר יעבור מדעך בתקופתו.
ובכתיבת קמתו. וברוכסי גלגלי כוגה והכוכב הזורק. ובמעגלו הירק.
ובגבהי שקקים שאדים ומעגלו. ופגישת לדק לשבתי במסלולו. ובכוכב
עש כסיל וכימה. ומדת קלוי אדמה. עד אשר לבך יבין וישא. את
כל מעשה ה' הגדול אשר עשה. ויסוצננהו יצופנהו. לעשות מעשהו.
ועמה בני שמע בקולו. ובינה במילולי. אם תכין לבך ומורשו. לדרכי
חכמי הזמן וקדושו. וממשך אפריהם. ומדעה במפעליהם. ומאכל
ממטעמיהם. אז תמלא כל קפליך אם תנהה אחרי. וקום יקומו
דברי. ובכל זאת במסר תורת מרע"ה דרוש. וממנו אל תפרא. ומן
לו קזמך רבו ועונו. אולי בקדר משדריו תבא. כי הוא המלך אשר
מלכים יזה. והוא המשמן והבל מלבדו רזה. וממנו קמזה שדי תמזה.
שוב אשר תלקח בזה. ואל תכס ידך גם עזה. ואם הודעתני ממסד
כפשי כי זאת היא עבודתך. ומלאכת ימי מלאכתך. יודע אני כי
הלצנות כמאכיס באותן המהלכים. אשר נתתי לך ענורכים. וסדרתי
לך שלקן ערוך במאמר הנכבד ספר מורה הנבוכים. אשר אצרתני
בעבודך ובגללך. וגם אם הם מעט לדומים לך. הוא מרגניתא דלית
להו

להו טימי . ונהשתדלך צו צעיון דק כראוי אומר עליך זה יעבור
 צעמי ועל כל זה על כן אכבי מזוך לחמר . את אורח התורה תשמור .
 כי הוא הדרך אשר דרך כל קוזה . והוא סלם המצוה . אשר ממנו
 כנדל כל בונה . הנמלא כזה . ה' אלהים לבאות ידריכך בדרך ככונה
 אשר משה רבינו ע"ה הדריכנו . וינקך באתר הקיים אשר הראנו .
 ויעזרך על כל מצותיו אשר לנו . ויתן לך חלק טוב במדע . כהימן
 כלכל ודרדע . וכלל כל הנרכות תאסף . תבאתה לראש יוסף . ויטה
 לך ככהר שלום . רואה כל כעלם . עד תאות גבעות עולם . ותאות .
 משה ב"ר מיימון מבני גלות ירושלים אשר בספרד זצ"ל :

אגרת החכם רבינו שמואל אבן תבון ז"ל לגאון הרב רבי משה
 ברבי מיימון ז"ל :

אל אדון איש קדוש המכס הגדול הרפא המעולה הרב המובהק
 הגאון המופלא הפילוסוף הקדוש השר הנכבד היועץ טוב מרכן
 ורצון איש קדוש ירום וכשא וגנה בן ה"ה המובהק מרכן רצון מיימון
 ז"ל שלו אדוכנו וגאוכנו ושלו' תורתו התעמיה ושלו' כפחתו השלימי'
 ישגא כרצון הלעיר צעבדיו הנכסף להתקצר לאחד מתלמידיו הכותב
 להודיע לכבודו כי הגיע ליד עבדו כתבו היקר עלי מכל יקר הכתוב
 בקלי היון וכמעט ילאה כפשי בצורותיו הראשונות רפדוכי שורותיו
 האתרוכות . במולד כפיהם רפואת אדוכנו מקוליו הארוך אשר כא
 צעון כלנו הרי אנו כפרתו וכפרת קליו . ומאז כשאתי עיני מלפה
 אל כתב מבשר כי עלתה ארוכה ומרפא ואני תפלתי תמיד אל אלי
 להקליץ עלמותיו . ולהאריך בשלוה ימותיו :

ודן אפער פי מקיל למלקוש תשובותיו הנכרות ואמרותיו הטהורות
 על כל אשר שאלתי מכבוד כפחתו ככתבי הקדומים . בשלשת
 חלקי המאמר הנכבד מורה הנבוכים . ואירא מהוסיף שאלותי מן
 אטריק מאוד על כבודו רק שאלה אחת היא בלבי כאש צוערת עלורה
 בעלמותי עוררה לי פרק אחד מן הפרקים האחרונים מן החלק
 השלישי שצאים באחרונה אוסיף לשאל מכבוד אדוכנו גם זה מצותתי
 הנדולה עם יתר השאלות הקדומות . ולדקה מהיה לו מעם ה' אלהיו .
 וכן אני שולח את שלשת חלקי המאמר אשר אתנו העוללים המגיעי'
 מעם אשר מהם העתקתי אשלקם אל כבוד אדוכנו ומבקש מכבודו
 ללוות

לכוות לקלת מתלמידיו להגיהם נדקדוק גדול פעם ופנים עד שיהיו
 בטוחים שלא נשאר בהם טעו' ויקחום אדוכנו בהם אחר שיתאמת
 לו טוב הגהתם ויזוה אז לשלסם אל התלמיד הכבון המשכיל ר' אברהם
 הכהן ש"ל אל אלכסנדריו וידעתי כי הוא נקסד ישתדל לשלסם אלינו
 על ידי אקינו היהודים ההולכים לשם תמיד כי גם כן גמלני קסד
 להשתדל בכל אשר שלקתי לעשות גם וכל שכן שישתדל אם יבא לו
 כמו מלות אדוכנו ירום הודו. לא כמנעמי להטריח אדוכנו גם בזה
 כי ידעתי כי יטב נעימי כבודו להסיר עולה מאהלינו. וגם לבני
 לא ישקוט ולא יבוס עד דעתי מאמר ההוא מונה כי מי יוכל לבטוח
 בעלמו בשגיאות ספר שרבו שגיאותיו מספור ואפילו אם היה המעיין
 קכס היו כשמטיין לו מקומות רבי' כ"ג למי שלא הריח ריח קכמה.
 ואשר יראה אדוכנו בקלק השלישי קלת הגהות בקלתו הגהתים מכוססא
 שנית שהגיע לידי מקלת הקלק ההוא לא הית' מוטעית כראשונה כי
 הראשונה כאשר הודעתי אל כבוד אדוכינו נראה ממה שככתבה מספר
 כתוב ערבי או מספר שנכתב הוא מספר כתוב ערבי ולזה רבו טעויותיו
 כאשר יראה בזה אדוכינו. ואני בקלת השגיאות ששערתי בהן הייתי
 מליין בקוץ בדיו ובקלתם הייתי מעביר לפרכי בגליון כנגד השטה שנה
 הטעות שנקלתה אין בה ליון כלל ומסד אדוכנו לכוות על המגיה'
 שלא יגררו מכל מה שימלאו בספרי' אפילו אות אק' אך יגיהו מעשון
 לא על ידי גרד ויזיינו היטב המקומות כדי שלא ישאר לנו מסק
 במה שיגיהו. ויטיב השם לטובי' ולמטיבי מפעליהם ולישאים בלכותם
 ובפעלליהם. ושלוס ישיבת אדוכנו גאוכנו הטהורה. ושלוס תורתו
 הברורה ושלו' התלמידים וכל הצורה היקרה ושלוס כור המשרה.
 אדוכי וכן אדוכי וכל הכספי' אל בית אדוכנו וגאוכנו ישגא ויגדל כרלון
 אקד מענדיו הקטני'. שמואל ב"ר יהודה אבן חבון זצ"ל:

עוד זאת אגרת לגאון רבינו ז"ל שלק אותה לככס הנכבד אני
 המעתיק' כבוד רבי שמואל בן הככס רבי יהודה אבן חבון
 ז"ל והיא כתב תשובה על שאלותיו כשהודיעו שהעתיק הסאמר הנכבד
 ספר מורה הנבוכים מלשון ערבי ללשון עברי והודה לו בהעמקה
 ההיא וזה לשונו:

לפי שכלו יהלל איש וגו'. הגיעו אלי אני עשה ב"ר מייסן הספרדי
 ז"ל כל כתבי התלמי' הקאו' היק' המשכיל המבין כור התלמיד'

בני הקמאי' כבוד הקמס ר' שמואל בן הקמס רבי יהודה אבן מנחם
 הספרדי ז"ל ומקודם שנים שמענו שמע השר הנכבד הקמס כ"ר
 יהודה אבן זל"ל והודיענו ברב חכמותיו ולקות לשוכו בלשון הגרי
 ולשון עברי מפי אנשי' קמאי' וידועי' מאנשי עיר גרנא"טא י"א שהם
 מבני אלפכא"ר ומהם הזקן אבן מת"קא. גם איש קשוב ככבד קמס
 מקמאי מדינת טוליה"דולה נא הנה וספר לנו בכבודו זל"ל וכן כשנא
 אללכו היק' הנכבד הקמס כבוד רבי מאיר תלמיד הרב רבי אברהם
 בן רבי דוד זל"ל הרב הגדול שבפי"סקירא י"א. וגם היה לומד אלל
 הקמס הרב ר' אברהם בן עזרא זל"ל גם הוא ספר לי אודות
 הקמס הנכבד אבן זל"ל והודיע לי כל הספרי' שהעתיק מספרי
 הדקדוק ומספרי החכמות ולא ידעתי שהכתיב בן וכיון שהגיעו אלי
 כתבך בלשון העברי ולשון הערבי והבנתי עכיניך ויפני לזיוריק וראיתי
 המקומות שכתבתם לך במאמרנו הנכבד ספר שורה הנבוכי' והמקומות
 אשר הרגשת בהם בשנוש הסופר. אמרתי אז כאשר אמר בעל השיר
 הקדמוני. לו את אבותי ידעו אז אמרו. היא מעלת האב לכן כוסעת.
 צריך מי שלם מעבורת הקמס אבן זל"ל וכתן לו בן כזה. ולא לו בלבד
 אלא לכל הקמאים כי ילד יולד לנו בן כתן לנו. ובאמת כי הוא פרי
 לזיק עץ חיים וטוב העץ למאכל וכי תאזה הוא לעיני' וכממד העץ
 להשכיל. וכבר הוביל לנו מסריו תאורה ואוכלה ותהי נפי כדנש
 למתוק:

יפה שאלת בכל אשר שאלת וכל המקומות אשר עזרת בהם ספרון
 מינ' או מינות כך הוא. וכבר פרשתי לך כל הדברי' בלשון
 ערבי בסוף כתב זה והועתיך כל עכיניך וגם הספרי' שמתעסק
 בקריאתם ומכתיב זולתם לך צודאי ראוי והגון להעתיק בלשון אל לשון
 לפי שלב כנזן כתן לך הנורא ית' להבין משל ומליצה דברי חכמים
 וקידותם והכרתי מדברך שלבך ירד עד עומק הענין ויגלה לך מלפני
 הסודות. והנה ציאתי לך בלשון עברי איך תעשה בכל ההעמקה
 חן למס ויחכם עוד קמס בני ושמח לבני גם אני. קייך שנשעה
 שמעתי כל דברך וראיתי יופי מאמרך והבנתי עומק לזיוריק. ודעת
 שפתך ברור מללו. מאד שמתי ותמהתי למליאות בן למס כזה
 והוספתי תימה האיד יהי' טבע בן שכולד בין העלגי' כך וירדוף אחרי
 החכמות ויהי' מהיר כל כך בלשון ערבי שהוא ודאי לשון עברית
 שנשתבשה

שנשתבשה מעט. ועוד היאך יבין דקדוקי הלשון בעניני' עמוקי' אין זה כשר מדרך ליה. האל ית' יאיר עיניך במאור תורתו עד אשר תהיה עמוהביו כללית השמש בגבורתו אמן כן יאמר יי". והגיעו כתבי הישיבה הנשאה הנכבדה המשכלת יתמיד האל ית' מעלתה. ויוסיף תמיד הללמה על הללמה. וקכמה על קכמה. ועמדתי על כל מה שנחמק לך בהעמקה. וראיתי כל המקומות אשר טעה בהם הסופר וידעתי ההקדמות מהם. והפריקים אשר לא כתבאר לך ענינם הנכה שלמה ובקשת פירושם :

ואני אנאר לך הכל אשר שאזכור לך כלל אחד. והוא שכל מי שירצה להעמיק מלשון אל לשון ויכוין לתרגם המלה האחת במלה אחת ג"כ וישמור ג"כ סדר המאמר וסדר הדברי' יערוק מאד ותבא העמקתו מסופק ומשובש ביותר ואין ראוי לעשות כן. אבל לריך למעמיק מלשון אל לשון שיבין הענין תכלה ואח"כ יספר ויפרש בטה שיובן מחכו הענין ההוא בלשון ההוא ויבאר היטב ואי אפשר לו מבלתי שיקדים ויאמר. יספר מלה אחת במלות רבות. ויספר מלות רבות במלה אחת. ויספר מילות. ויוסיף מילות עד שיוסדר הענין ויבאר יפה ויבין הלשון לפי הלשון ההוא אשר יעתיק אליה וכן עשה קבין בן יצחק בספרי גאליכו"ם ועשה יצחק בנו ג"כ בספרי ארפט"ו ועל כן באו כל פירושיהם מבוארים ביות' ולכן ראוי לנו שנתעסק בהם לבדם ובכית זולתם. כן ראוי לישיבה המעולה לעשות בכל מה שמתרגמהו ומעמיקתו לאדוכים ההם הנכבדים ועיני העדה הנבחרת' בלאת השם ית' יאלד בהם שאר קהלות כחמי ישראל ויעורך וירבה שכרך :

ורבני מתחיל עתה להשיב לך על כל פרק ופרק ולפרש לך מה שנקשת פירושו ולזכור לך הנוסחא האמתית וההעמקה הראויה אשר תגיה בה הנוסחא ההי' על סדר מה שצא בכתבך החלק הראשון גם את השני גם את השלישי. וזכור שפולס ית' יודע איך כתבי לך הפיעור הזה ואני צורק טבני אדם עתיקד ומחבולד במקום שלא ירגישו בו ואני פעם כסמך לכוחל ופעם כותב ואני שוכנ צרוב קולשת הגוף כי קלוש כמות הגוף מחובר אל הזקנה אפי :

ואמנם מה שזכרת מענך בואך אללי בוא צרוך יי" ועבורך שנבאים ואני שג ועלו ושקט בזה וספן וכנסף ומשתוקק לתורתך ומאנ ומתאוה לראות פניך הכעיתי' יותר ששעתך צי. אף על פי שיקשה

יקשה עלי רבנך סכנת היס. ואמנם אודיעך ואיעכך שלא תסתכן
 על עמך כי לא יגיעך מנואך אלי זולת ראות פני ומה שתגיעהו
 מכבודי כפי יכולתי. אמנם תועלת חכמה מן החכמות או להתיקד
 ולהתבודד עמי אפילו שעה אחד ביום או בלילה אל תוקיל בזה כלל
 כי תוכן עניני כמו שאספר לך. אני שוכן במצרים והמלך שוכן
 באלקאיר"ה ובין שני המקומות שני תקומי שנת ולי על המלך חכה:
 כדו מאד אי אפשר לי מבלתי ראותו בכל יום בתקלת היום. אמנם
 כשימצאהו קולשה או יקלה א' מנכיו או אמת מפלגשו. לא אסור
 מאלקאיר"ה ואני רב יומי בבית המלך ואי אפשר לי גם כן מסקיד
 א' או שני פקידים יקלו ואני לריך להתעסק ברפואתם. כללו של
 דבר כל יום ויום אני עולה לאלקאיר"ה בהשכמה וכשלא יהיה שם
 אום מכשול ולא יתקדש עם שום קדוש אשוב למצרים אחר קלי היום
 על כל פנים לא אניע קודם ואני מתרעב. ואמלא האכסדראות בלם
 עלאות בני אדם גוים ויהודים בהם קשוב ובלתי קשוב ושיכטים
 וטורים ואוהבים ושונאי' ערב רב ידעו את עת שובי. ארד מעל
 הבהמה ארץ ידי ואלא אליהם לפייסם ולרנותם ולקלות פניהם כדי
 למקול על כבודם להמתין אותי עד כדי שאוכל אכילת עראי והיא
 טעת לעת ואלא לרפאתם ולכחוב להם סתקות וכוסקאות רפואות
 קליהם לא יסור הנכנס והיונא עד הלילה ולפעמים באמונת התורה
 עד סוף שתי שעות מן הלילה או יותר אספר להם ואזום ואדבר
 גמיה ואני שוכן פרקן מרוב העיפות ויכנס הלילה. ואני בתכלית
 הקולשה לא אוכל לדבר. סוף דבר לא יוכל אחד מישראל לדבר לי או
 להתקבר ולהתבודד עמי זולת יום השבת או יבואו כל הקהל או רובם
 אחר התפלה אנהיג הלבדו צמה שיעשו כל ימי השבוע ויקראו קריא'
 קלושה עד הלהרי' וילכו לדרכם וישבו קלתם ויקראו שכית אחר
 תפלת המנחה עד עת תפלת מערב. זה תוכן עניני היום. ולא
 ספרתי לך אלא קלת מה שתראהו אם תבא בעזרת האל ית' וכשתשלי'
 לאקיכו פירו' והעתק' מה שמתלת בו שאמר שהתקלת במלוה תגמור
 אותה ואקרי בן בא תבא ברנה על דרך הנקור לא לקבל תועלת
 הלמוד כי יבד זמני מאד. ומכאן ואילך כתב לו בלשון ערבי כל מה
 שיעד להודיעו משונות. על שאלותיו וביאור כל הדברים המסופקים
 שאל סמנו וכוה לו לחקק את דק ההעמקה ולהגיה הספר ואמר

כן הודיעו כלל הספרים שיתעסק בהם בלמוד החכמות והזהירו
 עם ספרי' שלא יספיד זמנו בהם ולא יתעסק בלמידתם. ובכלל דבריו
 אמר לו זה לאזנו. והזהר שלא תעיין בספרי ארסטו' אלא בפירושיהם
 אלכסנדר' או פירוש תמסטיוס או באור אבן רש"ד:

אמנם הספרים אשר זכרת לי שהם אללך ועמך. מהם ספר
 התפוק וספר צית הזהב כלם הזיות ורוקות והנבליס.

ואלה השני ספרים הם מכלל הספרים המיוקסים לארסטו' ואינם
 לו. וספר קבמה אלהית שקבר אלראז' הוא לו אבל אין בו
 תועלת לפי שאלראז' היה רופא בלבד וכמו כן ספר הגבוליס וספר
 היסודות שקבר ילקק הישראלי גם כלם הזיות ורוקות והנבליס כי
 ילקק הישראלי גם הוא היה רופא בלבד ואמנם ספר עולם הקטן
 שקבר רבי יוסף הלדיק לא ראיתיו אבל אני ידעתי את האיש ואת
 שיקו והכרתי ערך מעלתו ומעלת ספרו כי בלא ספק הנהיג בו מכהג
 בעלי התארים. ובכלל אומר לך לא תתעסק בספרי מלאכת ההגיון
 אלא צמה שקבר הקכס אבונכ'ר אלפראנז' לבדו כי כל מה שקבר
 בכלל ובפרט ספר ההתקלות הנמלאות שלו הכל סלת נקיה ויתכן
 שיצין וישכיל האדם מדבריו לפי שהוא היה מופלג בקפעה. וכמו כן
 אבונכ'ר בן אללא'ג קכס פילוסוף גדול ודבריו וקבוריו כלם ככוכי'
 למנין וישירים למולאי דעת. וספרי ארסטו' הם הם הזרשים והעקרים
 לכל אלו הקבורים של קכמות ולא יובנו כמו שזכרכום אלא בפירושיהם
 פירש אלכסנדר' או תמסטיוס' או באור אבן רש"ד. ואמנם זולתי
 קבורי אלה הנזכרים כמו ספרי בנדקלו'ם וספרי פיתאגור'ם וספרי
 הרמ'ם וספרי פורפיריו'ם כל אלה הם פילוסופיא קדומה אין ראוי
 לאבד הזמן ולהעבירו בהם. ודברי אפלטון רבו של ארסטו' בספריו
 וקבוריו הם עמוקות ומשלים. והם עוד עמה שיספיק (אז) לאדם משכיל
 זולתם לפי שספרי ארסטו' תלמידו הם שיספיקו על כל מה שקבר
 לפניהם. ודעתו ר"ל דעת ארסטו' הוא תכלית דעת האדם מלבד
 מי שהשפיע עליהם השפע האלהי עד ששיגו אל מעלת הנבואה אשר
 אין למעלה ממנה. וספרי עלי אבן סינ'א אע"פ שיש בהם דיוק טוב
 ועיון דק אינם כספרי אבונכ'ר אלפראנז' אבל ספריו מועלי' והוא
 ג"כ איש עמה שראוי לך להתעסק בדבריו ולהתבונן בקבוריו. עד
 כאן הנה הישרתיך והורתיך למה שמעיין בו ולמה שמתריד שכל

כפסך היקרה. ושלומך ידידי. בני ותלמידי. ירבה ויגדל. וישע
 יקרב לעם עמי ודל. כתב. משה בר' מיימון הספרדי ז"ל.
 ביום שמיני לתשרי א"תקי"א לשטרות. ושלום.
 זאת האגרת כתבה הר"ם בצו"ל בלשון קדר והעתיקה החכם.
 רבי שמואל אבן חבון זצ"ל בלשון עבר:

זה קצת מכתבי הרמב"ם ז"ל לתלמידו רבי יוסף ברבי יהודה ז"ל:

כבר העיד נתם על מעלות מדות ואזהרה ולווי יתקייב על כל
 בעל שכל שיתכוין אל כל דרך הישרה וילך בה. אשר משה
 שתדעוהו שאיני מסופק בענין מן הענינים שבך קשנתי שיהיה וכתאמת
 אנלי שאותם הדברים כך אירעו בלא ספק אבל מדותי עתה אינם
 כמדות הבן הנקמד השם יתייהו. וזה כי אני היום (הכח לאל יתעלה)
 כבר הכניעוני השנים והמקרים. מלורף אל זה מה שיקייבהו העיון
 השכלי והתכמות האמתיות. ועוד כי אני מושל על כבודי ומותר על
 גלבוני הרבה והבן השם יתייהו לא יוכל על זה ולא יסבול על אותם
 היגוכות לפי רמיסת מוג העיית הנקרות:

ושמע מעמי אלו הכללים שאומר לך. דע כי אני לא קברתי
 זה הקצור כדי להתגדל בו בין היהודים. ולא שיבא לי מזה
 התפארות. והשם יתברך יודע כי לא טרחתו בו ראשונה אלא לעמתי
 ולכספי שאנו מן הקקירה ומן המשא והמתן ומלבקש מה שאלטרך אליו.
 ולעת הזקכה ולשם יתברך שאני חי השם ית' קנא קנאתי לה'
 לבאות וראיתי האומה בלא ספר מחוקק שלא יהיה בו לבד עיון אמת
 בלי מקלוקת ולא שיבואים ועציתי מה שעשיתי לכבוד השם ית' לבד
 זהו כלל אחד. וכלל שני פי' אני ידעתי וכתאמת אנלי בעת שקברתי
 כי יסול זה הקצור בלא ספק ביד אנשים רעים קנאים ויגנו יופיו
 ויפסיתו מעלתו ויראו בו גנותם או קולר עיונם בו. ולכסיל הגולם
 אשר לא ידע ערך מה שכעשה בו ויקשנהו מעט התועלת. ולמתקיל
 המנוהל המאנוב הדעת יקשה עליו שמו תקומות אשר לא ידע להם
 עיקר או תקבר דעתו ויד שכלו עלדקדק מה שדקדקתי ולמי שהוא
 בעל דעת לפי סדרתו ומקשנתו יתפאז עלי בו ממה שכלל בו מעיקרי
 האומה ואלו הם הדוב. ויפול בלא ספק לשרידי אשר ה' קורא על
 האמת ועל הדין ובהתכלות ובטוב העיון ויכירו וידעו ערך מה
 שעשיתי

שעשיתי וטרקתי שאתה האקד מהם ואפי' לא יהיה לי בזמני זה זולתך די לי כ"ש שכבר הגיעוכי כתני חכמי זרפת חולתם בשמותם למקומותם עאותם שנתפזט אללם ותמהו על מה שנעשה ומצדקים מחכי וזואלים השלמתו. וכבר נתפזט בקלה היישוב. וכל מי שמע בו מאותם אשר לא ראו אותו ומתאווים לו. וכל זה אמנם בזמני זה. אבל אחי יודע בודאי כי בזמנים הבאים כשתפול הקנאה ובקשת השררה יתאוו כל בני ישראל לו לבדו ויוכח זולתו בלא ספק חן ומי שיבקש דבר שיעבור בו זמנו ואף על פי שלא ישיג האיש ההוא תכלית ענין המצוקה וזה כלל שני יקייב שלא יקרה לי במה שלא אתכוין בו. כלל שלישי חן זה הקבור גדול מתורת משה רבינו ע"ה שהיא מהשם יתעלה שהיא מישרת כל נברא ותורה לו האמת ואף לכלל האומות ולא ידמה לדברי הנביאים ועם כל זה דרשו אותם קלת וחכום קלת ואפילו מצני עטנו ולא סכל ערך זה הקבור אלא מי שהסכיל בדברים האלהיים כל שכן זולתם. ואם ישים האדם מנחת פכיו שיכעוס ויקנוף על כל מי שיסכל האמיתיות לא ימנע באמת מן הכעס תמיד או לחשוב שהוא יהיה בלא ספק כל ימיו מכאזנים וכעס ענינו ואין זה ראוי. הכלל הרביעי שאספר לך קלת מדותי ואף על פי שכבר השתכללת בכלם כשהיית עמי:

דע כי יש הכה עמי צעיר. אנשים אשר אין להם שם כלל ואפי' צעיר ולא מעלה ולא יכולת ומגיע להם מן הקנאה התפרות שלא רצו להציע ולא לעיין בזה הקבור הגדול כלל ולא ראו אותו לעולם כדי שלא יאמרו עליהם שקבלו מועלת צבור פלוני והם נפקות מעלה מזה עמד בלמוד ובחקמה והם הולכי בצרירות לבם כמו שאר העון העם הפקות". והם עם הזמן מוגשים קיר כלאר מוגש העור באפלה ואף על פי כן איני חושש עליהם ולא מאניח אליהם. וכיילד יתמה הנן הכחמד בהנהגתו בכמו אלו הדמות וכל שכן למי אגדל על זה הדרך מקטנותו. ואף ע"פ שאין בזמנו ובמקומו כמותו עם טוב הזקנה והקעלה והמשפחה ומיעוט ההננה וההשתכלות באותם המקומו והלמרכו לבני אדם וישיים בלנם ויבנים במישנתם אותם העניינים המהבילים והכוכות המפסדות וכל שכן שכל בני אדם עשיתכלים ומנסים לדבר שישמע מן השיבה או ההתפארות בשם לבד. ואותם ההבליים שנתאמת להם בטבע. וכיילד יאשוב הנן האשוב שהוא הגיע למדרגת השלימים

השלימים ושיכיר בעלמו שהוא קסר ויעקור כבודו וכבוד בית אביו. זה
 מה שלא יזייר בכמותו ולא במי שהוא יותר שלם ממנו שמי שקדמו.
 ואני מאמת שכל מה שנתפרסם שמי לשם יותר יכריחו לורך הזמן
 לו ולהולכי' אחריו ולכל מי שרולה שתייה לו גדולה ושררה אלל ההמון
 שיסתירו קצורי זה ויראו עלמם שהם יותר קכמים ושלמים ממה שיטרכו
 לעיין בו אלא יסתירוהו בכל יכולתם ויראו עלמם שאלו רלה אקד
 מהם להשתדל ולקצר יותר קצור טוב וגדול ממנו היה עושה ומקצר
 במהירות. ואם הכריחו הזמן והענין והכריחו לדבר ולומר שאיני בעל
 דת ולא בעל מעשי' טובי' יאמר זה. וכל זה כולו בעיני קי' השם ית'
 לא יזיקני ולא יכעיסני ואפילו ראיתיו בעיני ושעמתי בלזכי או עשה
 לפני לא הייתי מושג אלא אדרבה הייתי ככע אליו ומשיבו דברים
 טובים נאים ורכים או אשתוק או אשיב לפי הענין דברים נאים
 ודברי ענוה כפי הלורך והשעה. כי מה שהסביל מן האמתיות יותר
 גדול מזה הרבה מאד ואני לא אכלק לעלמי כי כבוד כפשי ומעלת
 עדותי אללי יותר כבוד מאכלק הכסילים בלזוכי ונדבורי. ודאי לורבא
 מרבנן קודשא בריך הוא תבע יקריה אלל הבן השם יתייהו הדין עמו
 שיתקבא בזה שאני אביו ורבו ואיכו יכול לסבול העלבון אלל קרה לי
 ששמת בלבך להתעלז על זה. ואתה כשתלמוד בע"ה ותדרוש ותקקור
 ותבין מה שמתקייב ותטיב העיון להבין ותסתכל בלמודך וגם תועיל
 לזולתך יהיה יותר טוב לך ממה שתעמוד להתגבר ולהתכלק כנגד
 אלו. אמנם זה מר זכריה הוא איש גדול מאוד הרבה בעיני וכבר
 למד מעלמו וטרח בלואו העשא והמתן והפירוש. וישאוב שהוא יקיד
 בדורו שהגיע אל התכלים וכבוד הבן יודע קי' השם יתברך שגדולים
 קכמי ישראל אללי במקום שאכיר ערך מעלתם מדבריהם ומקצוריהם
 וכבר אמרו דבר קטן הויות לאני ורבא ואם הוא זה אללי דבר קטן
 כינד אשגיק ואשים לנ לאיש עני מסכן שאין עני אלא מדעת ובאמת
 הוא סכל בכל דבר והרי הוא כקטן בן יעו אללי אלל ה"ה עמו
 כפי סכלותו. ואלו הנבלולים שהוא מבלבל והקושיות שהוא מקשה הם
 כלם נפי' העשנה אלל אני אתקנס בע"ה במקומותם. והשי"ת יודע
 כי רובם הטוענים בהם הם כעשכים אקר דברי הגלואכים כמו רבינו
 נסים ז"ל במגלת סתרים ורב קמץ כ"ע בספר העלות חולתם שמי
 שאחוס על כבודם לזכרם. ואפי' אם הייתי אני האומר לא אתפאר

כי באמי בתכלית השלימות האחרון זה דבר אחד. ועוד שלא אכתבאר
 שלא טעיתי מעולם אלא אדרבה מה שכתבאר לי זולת מה שכתבתי
 ומה שכתבתי הן מעלמי הן מוזלתי אקזיר בו מחטו בכל דבר בין בקצורי
 בין במדומתי ואפי' בטבעי וכבר הגיעני כתבו בעכוה גדולי' והתכללתי'. וכמו
 כן בא אלי כתב שני מראש הישיבה ואני יודע תכלית אלו העניינים
 כולה ושכונת' התשובה. ומה שארל' מכבוד הנן שלא תשיב זה האיש
 בעל מקלוקתך אם קמתי' אין כאן זקנה יש כאן. והאם ילך עמי שהו' גדול
 וקשיב אלל עלמו ואלל הנריות ואם אין לו מעלה ולא גדולה וקשיבות
 על דרך האמת אבל מה שאיערך שתכבד אפי' כל מי שהוא קטן אלל
 עלמו ואפי' אלל בני אדם. אמנם מה שהקשה עליך על שהגדיל לדבר
 והלק לשונו עליך בכתבו. תלילה לך שיקשה עליך זה ואין לורך לך
 באמרך אנה דין זה האיש ודמו כי זה והדומי' לו עמי שהוא יותר
 גדול ממנו עמי שקדמם אין הדין והדת אללם לנד שיצחק מהעבירות
 הגדולות כמו שהוא אלל שאר העון העם. אמכ' קיוב המדות הטובות
 לא יקצנו ולא יסבנו שהוא מן הדת והדין ולא ידקדקו עוד בדנריהם
 כאשר ידקדקו אנשי העיון והעכוה ואנשי ההכנעה ואנשי הקבמה
 השלמי' ורוב אנשי הדת מאלו בעלי השררה כשיבוא לפניהם דבר שהוא
 תלוי בשררתם ובקשיבותם יפסיד ויאבד כל הענו' וההכנעה ואין כל
 א' מהם עובד שיהיה כפניא בן דוסא ופנחס בן יאיר ואין כל מי שאינו
 באותה המדרגה יאמר עליו שהוא מעט הדין או אין לו דת. ובכלל אני
 עובד ממך אם אתה תלמידי שתלך בדרכי ובמדומתי והוא הטוב לך שיקללך
 ולא תקללם ותהי' מן העלונים ולא מן העולבי' ואל תשליך דבריך הסתכל
 לש"ת תפלה ואת' חכם בעל דעת ובעל דין ודת וקרוי לשלימו'. ואמנם
 מעכין המאמר תמהתי מן הנן כיצד שלחו אלי שנקח ממנו ראיה על
 מעוט הנכחו מה אתה סבור שאשיב לו או לגדול ממנו שהוא עשיג
 דבר ומשיג תכליתו. אלא שהוא כמו זולתו עהביל כמו שמהביל כל
 דרשן. והאם ית' יודע כבר תמהתי כיצד רצה לומר אותם השגעונות
 ואותם הנבלוים עלורף אל זה שהם דברי לקוח והתול אבל ותביישתי
 מזה הטע' שהיה מספיק לו לזכור עניינים וראיות כענין ק' ברכות
 ובנרכת מי שרא' קצרי ישראל היה יותר טוב לו עמה שידבר בענין
 הכפש ועיון הפילוסופים וראיותיהם וסנרתם אבל יהיה נשוא
 עם מי שהוא גדול ממנו אלל עלמו ואם אין לו מעלה על דרך

האמת

האמת שהביל יותר עאלו ההבליס ואין ספק כי הוא העתיק בלצול
זולתו:

וכבר הגיעתי אגרות מארץ תימן בכמו זה הענין אזכר זה והשנתי
להם תשובתם ואין ספק כי אלו נשתבש עליהם העולם הנא
בימות המשיח:

ואמנם מה שזכרת מהליכתך לנבל כבר הראיתך שמתקן מדרש
ותלמוד ותור' עם ההתקדה והשקידה על עיון הקצור ולא
מתעסק כי אם בהלכות הרב ותעריכו אותו עם הקצור וכשתמלאו
סקלוקת בדבר תדעו כי עיון התלמוד יורה אצרכם זה ותסתכלו ותעיינו
במקומו ותמלאו האמת ולא תכלה ותאבד זמנך בפירושים ובמסא' ובמתן
של גמרא ואותם הדברים שכבר הנקתי מהם אבוד הזמן ומעט התועלת
ומה שמתבס' עליו תודיעני והשם ית' ידריךך וישייך הטוב הדרכי'
ואמנם מעניני בענייני העול' אין לי נקמה זולתי בשני דברי' כשאתמכל
ואעיין כמה שאעיין. וזה בני אברהם השם ית' נתן לו קץ וברכה
סברכ' מי שנקרא על שמו ופי שהאמין בשמו והאמין בנתינתו הוא
יאמין ויתמיד ויאריך ימיו ואנתינו כי הוא ענו ושפל שבאנשים מלמד
אל העוז מדותיו והו' בעל שכל דק וענע כלה ויהיה לו נע"ה שם
בגדולי' בלא ספק אשאל מהשם ית' שיגניע עליו וישלים עליו קסדיו:

ועוד זה לו זצ"ל הגדה לתלמידו ז"ל בכחב ארוך בענינים רבים
ראיתי שאעתיק מרביו הנחמדים קצת:

אמר כבר הודעתך שנפטרה הנח הקטכ' השם ית' שיש עיתמה
כפרה. בני לא תמאכל ולא תתעלב לא על זמר ולא על
נקבה. השם ית' יודע זעד והאמת מה שאומר והוא שטוב עניני
עין האדם אלל כל ששכיל ולא אומר שהוא ענין טוב ממשל אלל
שהוא היותר כמות ומעט הדאגה שאין תקבולה בזה המליאות העמוקן
תיקון גדול טוב עמד כפי מה שגורה קכמת צוראו שיעיין האדם
ויסתכל בטוב בעניני מליאות הקינים לא שיעיין ויסתכל בנפש עניני
אישי הפרט. ושחא כשיגיעו אליך פרקי עורה הנכונים בזה הענין
יתבאר לך זה הכלל ציבור מספיק בעזרת הש"י. ועוד אשר וכבוד הבן
יודע כי אלו הגדולות והשערות של יהודים עמה בזה הזמן אינם
אללי הללקה ולא טובה שליטה ולא רעה מעומה קי הש"י אלל תכלית
העורק

העורק והעטל והיגיעה כי האיש השלם המלליק נתכלית ההללמה
 שיעיין בהללמת הדת ועשיית המקווים עליו לעשותו ויתרסק מדעת בני
 אדם כולם ומהדרכי הפקותים ומהקדמות המנוכות כי המשתרר ירבו
 יגונותיו ועלנוכותיו ואע"י כלימוהו ויביישהו הגוים ויפול ביד המלוכה
 וייסרו אותו וישברו עלמותיו ואם יבט צעמי האדם ושיייר דרכיו לפניהם
 כבר עמד כנגד תורת השם ית' ועשה קניפות ומשול פנים ואזהר'
 התורה בכבוד המחמרים ומממרים מנאר מלך כאשר אמר בכמו זה הענין
 כביא איש האלהים לעלי הכהן. ותכבד את בניך ממני. עד כאן מלאמי:

אגרת ששלח הרב הגדול מורה צדק רבינו משה בן מיימון
 זכרונו לברכה אל דיין אלכסנדרו"א רבי פנחס ב"ר משולם זצ"ל:

כבר הודעתי להדרת כבוד גדולת קדושת מרכא ורנכא פנקס ש"ץ
 הדיין הגדול הסעו המגדול החכם המופלא בר' משולם הרב
 זצ"ל שלא כתארתני להשיב על כתביך הראשונים והאחרונים אלא
 מפני קליי. לא מפני דברים שמעתי. שאיני מקבלני לשון הרע. ואני
 יודע שכל דבר שיעתק עמי לאיש ישמחה ויתוסף בו כמה מוספות
 ויותר מזה למי שירלה הרגיל וש"ל אפילו שקעתי באיני וידעתי בודאי
 שאדם פלוגי התכבד בקלוגי או בעט בדברי אפילו קרף איני מרגיש
 ולא מקפיד על זה אלא אמקול ואסלק. ואשר השבעתי בכתב זה
 האחרון שלא אשליכך מלפני וכל אותו הענין קלילה לי אם אעקו'
 אשר נטעתי ואם חתוך אשר בכיתי אל יעלה על לבך לעולם לא אתה
 ולא תלמיד ק"ו לקבם שיגיע אליו ממני רעה או שום לער אפי'
 להקניט דברי. וזה שאמר לך הדיין הקסיד ש"ל שבעסתי הרבה על
 כתבך הראשון אמת אמר נא אלי כתב מלא סוגי ואני קולה סטה למות.
 היאך לא אכעוס כחוב נכוסק זו כמה קמו כל העם שקנה אל קנה
 זקניהם וקעניהם ובאו אלי לאמר אין אנו יכולין לשאת עוד דבריכם
 שהרי אמת מתירים מה שתרנו ותאסורו מה שמתפלנו הרי היה מסודת
 סאנתינו הראשונים אשר לפני לפיכך שאין לצר ישראל להחפול אם
 הוא בעל קרי עד שירסק במדקן או ניס ויטעב וינקח את עלשו
 ועבא המרמס להחפול ולסכסם בנית הכספת ולקרח בעמה בלא רדינה
 ובלא שהרהר אי"כ הוא הדת של ישראל כלך ומדיע לפלילים וס' זה
 כוסא דבריך אות באת:

ועתה

ועתה ראה גם ראה אם דנריך הם המכעיסין אפי' להלל הזקן או אינן. אמרת שקמו כל העם זקנים וקטנים. ודבר ידוע ונרור שלא היו כלם אלא קצת מעמי הארץ האשטים. ועוד שטענת דנריהם ומלאת אותם ועשית אותם כאלו הם דברי קכמי' גדולי' בעלי מסורת וקבלה מאבותיהם. ועוד שזא מכלל הדברי' שהסדרת ותקנת שאסור לקרות בתורה ולהכנס לבית הכנסת אלא אחר ראינה מקרי. ועוד כתבת באותו הכתב שנקצו ממך לדרוש להם בדבר זה ולהודיע להם קומר הדברים ודרשת * גם זה הכעיסני וכי נעשו בדבר זה קלין וממורים ומה הן קומר הדברים. והלא אין הדבר אלא מכהג ששנער ובמערכ בלבד אבל בכל ערי רוסי וזרפת וכל פרוכיכל"א אנשי עריכם מעולם לא נהגו במכהג זה ומעשים תמיד שיבואו קכמים גדולים ורננים מעריכם לספרד וכשיראו אותנו רומלי' מקרי שוקי' עלינו ואומרי' למדתם מנקיות הישמעאלי' ומן הדין היה במשמעת דברי אותן העניים שקמו שנגער בהם ומורה כהלכ' ולא תמפה ומודיע להן שדת משה רבינו שאין דברי תורה מקבלין טומאה ושבעל קרי עומר לכנס לבית הכנסת ולקרות בספר תורה אבל להתפלל הדבר תלוי במכהג, כל ישראל שבין הישמעלי' נהגו לרמוץ. וכל ישראל שבין נולרים לא נהגו לרמוץ. ואתם לא תשכו מכהג אבותיכם ואסור לכם לזוז מן המכהג. כך היה לומר ולהורות אבל אהנה מקלקלת השורה והשנאה מקלקלת השורה מפני השנאה שהיתה ביך ובין רבי דניאל כעסת ומסתת לרגשת אלו הקמים עליו ונתעלמה ממך דרך המשפט:

וזה העני שאמר עלי שאיני רומץ מקרי שקר הוא. מעידין עלי שמים וארץ שמעולם לא עשיתי זאת אלא מקולי' והיאך אשנה מכהגי ומכהג אבותי בלא עלה בלא שום איסור. ומכין ידע הוא נפתיותו אם נראיתי לרמוץ אם לא ודבריו דברי תלומות לא מעלין ולא מורידין ואין להאריך בדברי זה הקל נודאי אבל הודעתוך מפני מה כעסתי. ועוד כתבת באותו הכתב כוסף זה ככה. ודברי קבורך מאירים לעולם אך לטי שעסק בתלמוד ויודע שם הקכמי' אשר עסקו וכשאו בתלמוד ובגמרא ולא להתעסק בהם לנדם וישתכח שם התנאים האמוראים מן העולם וכ"ש שלומדים ואינן יודעין מה לומדין וטועים באטרי הקבור ואינן יורדין לסוף דעתך ומאי זה עקום העעין נובע ועליהם אשר התכל

כפמים הזהרו בדבריכם וכו' וימותו וכמלא שם שמים ומתקלל אלו הן
 דבריך אות באת. ועוד כתיב כוסם זה ראוי להדרתך להורות לעולם
 שלא יביקו הגמרא מלהתעסק בה וכו' ועל כל זה הענין ראוי להוכיחך
 ולהודיעך שכבר הנכתי דברי' שנלכך אע"פ שלא פירשת אותם אלא
 ברמזה. דע תקלה שאני עם ואלום לא אמרתי לא מתעסקו לא
 בגמרא ולא בהלכות הרב ר' יצחק או זולתו. היודע עד שיש כי כמו
 שנה וקני שלא לקדו אללי קבורי אלא באו שלשה אנשים למדו מקבלת
 ספרים ורוב התלמידים רבו ללמוד ההלכות של הרב ולמדתי אותם
 כמה פעמי' כל ההלכות וגם שנים שאלו ללמוד הגמרא ולמדתי אותם
 מסכתות אשר שאלו. וכי אני לויית או עלמה על לני שאשרוף כל
 הספרים שנעשו לפני מפני קבורי והלא בפירוש אמרתי בתקל' קבורי
 שלא קברתי אותו אלא מפני קולר רוח למי שאיכו יכול לירד לעומק
 התלמוד ולא יבין מעטו דרך האסור והסותר והארכתי בדבר זה הרב'
 וזה שאמרת על שמו' הקכמי' כבר הזכרתי שזאת רוני הקכמי' תכאין
 ואמוראין בתקל' הקבור האם כן הוא שכל מי שפסק הלכו' ועשה
 סלת נקייה גרם לשם שמי' להתקלל כמו שעלה על לנד. כבר
 קדמוני גאוכי' וגדולי' שקברו קבורי' ופסקו הלכות בלשון עברי ובלשון
 ערב בעיני' יודעי'. אבל לפסו' הלכות בכל התלמוד וכל דיני תורה
 לא קדמתי אדם אחר רבינו הקדוש וסיעתו הקדושים. גם מפני שזה
 כולל גורם לשם שמי' להתקלל הרי זה תימה גדול ואם מפני הלועדי'
 שאמרת שאיכו' יודעי'. אין ביד כל מי שקבר קבור שיהיה הולך עמו ולא
 יכין לקרו' אלא פלוני ופלוני:

ודע שכבר אמרתי בתקלת קבורי שהענין שמשפתי בו שיהיה דרך
 המשנה ובלשון המשנה. אבל אתם לא שמתם לבבכם לדברי ולא
 ידעתם ההפרש שיש בין דרך המשנה ודרך התלמוד. ומפני שאין ענין
 זה ידוע אלכל' כתבת לי בכתב שם כוסם זה ככה. וגם כשאני מעיין
 בקבור של רבינו מולא אני בהם פעמים רבות דברים הנסתרים מעיני
 מפני שהם בלא ראיות ואין דעתי ללוה להבינם. אלו כוסם הדברים.
 ועמה אפרוש:

דע חלופי ומיודעי שכל מי שכתב ספר בין דברי תורה בין דברי
 שאר החכמות בין ען הגוים הקדמונים בעלי החכמות בין ען
 הרופאים אחד עשני דרכים הוא אופז. או לך קבור או לך פירוש.
 ודרך

ודרך הקצור להזכיר הדברים הנכונים בלבד בלא קושיא ובלא פירוק
 ובלא שום ראיה בעולם כמו שעשה רבינו הקדוש בקצור המשנה.
 ודרך הפירוט להזכיר הדברים הנכונים ודברים אחרים סותרין אותן
 והקושיית על כל דבר והפירוק והראיה שזה הדבר אמת וזה שקר
 או שזה ראוי וזה אינו ראוי וזהו דרך התלמוד שהתלמוד פירוש המשנה
 ואני לא עשיתי פירוט אלא קצור דרך המשנה. ושם יאמר מי שלא
 יבין והלא במשנה כתוב שמות המקמים וידעה שזו היא הראי'. פלוני
 אומר כך ופלוני אומר כך. אין זו ראייה. הראיה היא להודיע מפני
 מה אומר פלוני כך ומפני מה אומר פלוני כך. זו היא הראיה. ודע
 שאם אני גרמתי לאבד שם המקמים מפני שאמרתי דברים הנכונים
 שהם על פי המשפט שחם בלא שם אומרם. דרך רבינו הקדוש תפשתי
 גם הוא עשה זה מלפני. שכל שחם שאמר בלא שם אדם כלם דברי
 חכמים אחרים הם ואותן המקמים האחרים לא מדעתן אמרו אלא
 מפני אחרים ואחרים מאחרים עד עשה רבינו וכשם שלא הקפידו
 התנאים והאמוראים על שמות כל המקמים שמימות משה עד ימיהם
 שאין לדבר סוף כך לא נקפיד אנו על שמותם אם הזכירו או לא
 הזכירו ומה תועלת יש בזה והלא אמרו בפירוש בכמה מקומות ראה
 רבי דבריו של פלוני בכך וכך וסתם לן כותיה. ודבריו של ר' פלוני
 בכך וסתם לן כותיה הנה בפירוש שהדברים שראה. אותו רבי שהן
 הלכה פשוטה אכלו ושכך ראוי לעשות אמרן סתם בלא שם אדם.
 ובכמה מקומות אמרין האי סתמא יקידאה היא ולא הזכיר רבינו
 שם אחד מהם. ודברים שלא היו הלכה פסוקה אכל רבי אלא יש
 בהם מקלוקת ולא היתה דעתו נוטה לאח' מפני הדברים. אחר שני
 הדברים בשם אומרן רבי פלוני אומר כך ורבי פלוני אומר כך והזכיר
 שמות המקמים ששמע מהן או שהן קרובי' לזמנו לא שם רביהן ורבי
 רביהן מפני שיש באתו הזמן רבים עושים כדברי זה ורבים עושים
 כדברי האחר הקולק עליו. וכבר אמרו לנו רז"ל מפני מה הזכיר
 שמות שהזכיר במקלת הלכות בהדיא למה מזכירין דברי אמאי והלל
 לנטלן ללמד לדורם ולמה מזכירין דברי היקיד בין המרונין. שאם
 יראה צ"ד את דברי היקיד ויסמוך עליו וכו' ולמה מזכירין דברי היקיד
 בין המרונין לנטלן שאם יאמר אדם כך אני מקובל וכו' הנה בפירוש
 שאין ראוי להזכיר אלא ההלכה הפסוקה בלבד. ובאותו הזמן שהיו

עושים אלו כך ואלו כך. והיו המקבלי' והשומעין. אחד קבל כדברי זה ואחד קבל כדברי זה עפני זה הולרך להזכיר. וכיון שקברתי אני דרך המשנה וכבר פסק התלמוד כל הלכה והלכה נפרט או בכלל מן הכללי שפוסקי' מהן ההלכו' ואין אם שני מעשי' למה אני מזכיר' אם האיש שאין הלכה כמותו ואין אותו הדין דברי זה היקיד הנזכר בתלמוד כמו אבני או רבא אלא מרובין מפני מרובין ומפני זה בקרתי שלא ליתן מקום לקראים לרדות שהרי הן אומרים על דברי יקידים אהם סומכים ואינו כן אלא אלפים ורננות מפי אלפים ורננות ולפי ענין זה אחרתי בתפלת הקצור פלוני ובית דינו קבלו מפלוני ובית דינו כדי להודיע שהקבלה רבים מרבים לא יקיד מיקיד ולזה הייתה מרובתי ומגמתי שקל הלכה והלכה ממלא סתם. כלומר שהיא דברי היק' לא שתאמר נשם פלוני עד שיבא ממנה קרנת הקראים האלו שנעטו בכל החורה שנעל פה לפי שראו אותה נשם פלוני ופלוני ודמו שלא באמר דבר זה לעולם אלא אותו פלוני מדעתו: **וזה** שאמרת שמתלא בקצור דברים הנסתרי' עפני שהם בלא ראייה ואין דעתך ללוה לא היה לך לומר כן אלא אלו היה בקצור דברים שהולאתי אותן מפלפולי ומדעתי ובתבתי אותם סתם ולא הבאתי עליהם ראייה. וזה לא עשיתי אותו מעולם. גלה אחן ככמתך ודע שכל הדברים הסתם שבו תלמוד ערוך הוא נפי' בבלי או בירושלמי או מסיפרא ומסרי או משנה ערוכה או מוספת' על אלו סמכתי ומהן קברתי. ודבר שהוא מתשגבת הגאונים אומר בפירוש הגורו הגאונים או תקנת אחרונים היא וכו' וכיולא בזה. ודבר שהוא מפלפולי אומר נפי' יראה לי שהדבר כך וכך או אני אומר עכאן אתה לעד שהדבר כך וכך וזו היא הראיה שאמר שהודעתי בתפלת הקצור שכלו מתלמוד בבלי וירושלמי ומסיפרא ומסרי ומוספתא. אבל היה לך לומר שמתלא זו דברי' הנסתרי' שאין אתה זכר אותו נפי' זה מקום כאשר זה ודאי יארע לך ולכל חכם שנעולם שקיצור זה לא יכיר יגיעתו זו אלא חכם גדול כמותך. אבל שאר התלמידי' ידעו שהוא הולך על סדר התלמוד ומסיר הקושיא והפירוך בלבד. אני נשבע שיש בו כפה פרקי' יהיו נאותו הפרק הלכות פסוקות מעשרה עקומות או יותר מן התלמוד והירושלמי ומן הבריייתות שאיני מהלך לא על סדר התלמוד ולא על סדר המסנה אלא כל ענין וענין מקבץ כל הדיכין שאל' זו בכל מקום שהן עד שלא

יהיו הלכות אותו הענין ספורות ומפורדות בין המקומות חו היתה סוף
מנמתי בזה הקצור שאין כח בלדס בעולם להיות זוכר כל התלמוד בבלי
וירושלמי והנרייתות שלשתן שהן עיקר הדיכין ואני אומר לך מה אירע
לי עתה בדבר זה :

בא אלי הדיין המסיד וקונטרים מן הקצור בידו יש בו הלכו' רולק
מספר כזיקין והראה לי הלכה אחת אמר לי קרא זו קראתי
אותה אמרתי לו מה ספק יש בזה אמר לי באי זה מקום כאמרו דברים
אלו אמרתי לו במקומן או באלו הן הגולים או בסנהדרין בדיני הרולק
אמר לי כבר קזרתי על הכל ולא מלאתי לא בירושלמי ולא בתוספתא .
השתוממתי כמו שעה ואמרתי לו אני זוכר שבקו' פלוכי מגיטין כתפרשו
דברים אלו . הולאתי גיטין ופפאטי ולא מלאתי תמהתי וכנהלתי
ואמרתי היכן כאמרו דברי' אלו הנק עתה עד שאזכור מקומן . הוא
יבא ואני זכרתי . שלקתי שליח והקזרתי והראתי לו הדברי' מפורשין
בגמרא יבמות אגב גררא תטה והלך . וכן תמיד אני בלער מיה אינא
האול וישאל היכן כאמרו דברים אלו פעמים אומר לו סיד במקו'
פלוכי ופעמים לא וקייך לא אזכור מקומן עד שבפפא אקריהן ועל
זה אני מלטע' הרבה שאני אומ' הרי אני הממב' ויתעלס ממני מקו'
דבר זה . מה יעשו שאר בני אדם ועל זה נקמתי שלא קזרתי עם
קצור זה ענין שאני אומר לך ובדעתי אם גזור השי"ת שאעשנו . אע"פ
שיש בו טורח הרבה שכל הלכה שאיכה במקומה באותו ענין אודיע
מקומה . כיבד כגון הלכו' שנת מקצורי כל דבר שהוא צפי' בשנת או
בעירובין איני לריך להודיע מקומו והלכה שהיא מהלכות שנת בע"ז
או בפסמי' או בזנאי' או בכריתות אודיע מקומו' ואומר הלכו' פלוכי'
מפרק פלוכי מן הקצור מקומו' מפרק פלוכי מס' פלוכי ויהיה זה
הספר אחד לבדו שאי אפשר לעשות בנופו של קבו' שאינו דרך פירוש
כמו שאמרתי לך . ומכל מקום כל דבר שיתעלס בהדרתך מקומו
תודיעני במקדך ואני אומר לך שכל סתם שבו מאחד משעשת קצורים
אלו הוא אבל הדבר הקשה הוא שלא יודעין מקומו מפני שבו בתלמוד
אגב גררא ודרך שאי ועתן וכתבאר אותו הדין שלא במקומו ולא ידע
אדם היכן יבקש וכבר שלס ענין זה :

כתבת נכתב א' שאני אמרתי ברבים ועליך שפלוכי דיין אלכסנדריא
מתברר לי שאינו יודע כלום ואינו בקי בפקעת חכמי התלמוד

עה כתנרר לרבינו ממני עד שאמר עלי כאלו הדברים ואני שאלתי
 שאת רבינו כמה שאלות ולא בא אלי תשובה מהן אלו הן כוסם דנריך.
 גם נכתב שבא עמה בקרוב כתוב ותלמדני הכעלמות אשר בקשתי
 מהדרתך ושמע תשוב' על הכל. דבר זה מעולם לא אמרתי עליך
 שאיני אושר שקר לא בנוסח זה ולא בנוסח אחר אבל היו גם מקלות
 דברים כך היו בא אלי כתב מן אלש"ך אנו אלפרי"ג אמר שאתה
 דנת לו עם קתנו שיק קתנו הקלי של זהב שכתוב עליו בתורה
 ככסי לאן ברזל ויעשה בו כל מה שירלה אפילו רלה שילך בו למדינה
 אקרת הואיל והוא קייב באקריותן וכיון שהבי' הקלי לקתנו ספכי דין
 זה לא רלה קתנו ליקק ואמר קמו כל הכדוכיא שאיני רולה שאהיה
 קייב באקריות' ודנת לו שהדין עם קתנו ושכופין אותה שחסור ותטול
 כדוכיית' ותקזור הכדוכיא ככסי מלוג אלו הן עניני הדברים שאמר
 לי. כתבתי לו איני מאמין שאמר דברים אלו. ואם אמרן העד עדים
 על דבריו ושלק לי:

שלח לי כתב יש בו עדות מכלו"ף ואנ"ן טעאכ"י שאתה דנת שכל
 אזה שירלה בעלה ליתן לה כדוכייתה ולא ישאר עליו אקריות'
 הדין עמו עיד תמהתי והיה הדיין הקסיד שם עמי וכמו שלשה
 ארבעה אקרים הראיתי להם העדות תמהו כלם. אמרתי אל תתמהו
 אלו בני פרנל"א גם כל היהודים שנערי הנולדים אפי' חכם גדול
 שבהן אינו בקי בדין לפי שאינן רגילין בהן שאין הנולדים מכינים
 לדון כמו הישמעאלים וכשיבא להן דין יאריכו בו יותר מדאי ולא
 ידעו אותו עד שיפסאזהו בתלמוד הרבה כמו שאנו עושין בדין מדיני
 קרבנות היום לפי שאין אנו עוסקים בהן ובאותו הזמן שהיו עוסקים
 בהם הכל היו בקיאים בהן ואינן לריכין לשאול ולא לפש כמו אלו
 השוכים בין הישמעאלים בפסקי הדין שכבר הורגלו בהן אפי'
 התלמידים. היודע עד והעדים הם קיימ"י שכך היו הדברים בלא
 להוסיף ובלא לגרוע:

וזה שאמרת שאלת ממני כמה שאלות ולא השבתי לך. בשבועה שאיני
 יודע לעולם שאלה שלא השבתי עליה קח עזו שבא ואני קולה
 בענין גדושי כסף שאמרתי שהן מדבריהם והרי אני עשיב עליה
 אקרובה ולא ראיתי שאלה כלל עסק אלא אותם השאלות של ברכת
 אירוסין שהקניטוני עזרתן כמה פעמים עד שאמרתי לך כבר הודעתך

ועה שתרצה עשה. וכן שאלה של גט לההיא שאמרת שהוא פסול מפני השליחות וכתבתי לך שהוא כשר והראיתי ההפך שיש בדברים ודקית בזרוע ואמרת עדין לא ידעתי מאי זה טעם הוא כשר. שמתו והנחתו וכן דרכי תמיד עם כל אדם שאראה אותו עומד בשטתו ואיני רוצה לקזור בו אשתוק ואשיקו ברובו כך דרכי לעולם. ולא ידעתי כלל שאלה שגאה לי בדבר אחר. שאם אבד הכתב ולא הגיע לידי ואמה תולה עמך להשיב על מה שלא ידעתי או נא לידי ואיני זכור שכל מקום אפשר לקזור ולשאל. וכן כתבתי לי בענין האלמנה עם יתומיה שכתבתי אני שאינה קיימת שנועה על הקבר. עלתה אתה הדברים ועשית אותם טענה וכתבת בכתב זה האלמנה שהיא טוענת שנתקרו בכסיה בפקות וכו' ולא הייתה שאלתם שהדבר טענה. וכן פירשתי אני בתשובתי ואמרתי הואיל כודע בודאי שקבר א' כלקחה מככסי הכדוניה והיא כתובה בשמה וידוע לה איכה לריכה שנועה שהקבר נזוקתה היא ואיכה נזוקת היתומים. ואמרת לי שפני מה חתמו הדיוינין עתך. אתה כתלה בהן או הן תלויין כך. אחת אמרת וגריעותא הוא לי:

אבר כתבו אלי מאלכסנדריא שאם תכתוב לכדך יאמר הדיין לפקחים או לשופט פלוני אומר כך ואני אומר כך מי שפריע לא יעשה לנו דין ואם יהיו המתושים רבים כשלא הוא יתיד בין רבים וכיון שידעתי שכן הוא דיבתן באמת ראיתי לחזול על כבודי כדי שלא הדין לאתמו. והתימה הגדול שאמרת בכתבך ואלעלף לא היתה טענתך מן השנועה לא היתה נותנת ליתומים שום ריוח אבל עמה הוקיפה להם כ' דינרים אלו כוסם דבריך ואיני יודע היאך יאמר קבם כמותך דברים אלו וכי מי הוא הרשע שלא פקד מן השנועה אין זה אלא דבר תימה וכן כתבתי לי ששמעת שאמרו לי שהגט של בתו של אני אלפרג בטל ושלתתי למסע על דבר זה והכשרתי. לא היו דברים אלו מעולם. אלא כך היה מעשה. נא אלי קמנו של אני אלפרג ואמר לי עשה עמי קמני כשה רעות והקזירני מן הדרך והלריכני בדבר זה הכרתי שכלל דבריו שהגט ע"י שליח לא אמרתי אום דבר וכתבתי לאני אלפרג ושאלתי לו בתי קבלה גיטה או לא קבלה. וכתב לי כוסם דברים שכתבת בשליחות השליח ושהרשהו ליתן לה הגט. כתבתי לו אל תתאמר עשה א' עד שתקבל גיטה בטקרה לא היו שם דברים אחרים אבל עמה לריך אני להוכיחך על ד' דברים. הא'

היאך

היאך הנחת הגט ע"י השליח אפי' שעה אחת ואתה רואה שהן בקטטה ומריבה גדולה היאך לא קשטת לבטולו ונמלא כל מה שנעשה הנבל ודיק. אלא היה יולא ומבטל והולך לדרכו ומה יועיל הדיין אלא להודיע דברים אלו וכיוצא בהן היה לך לומר אי אפשר שלא תקבל גטה על תנאי זה ועוד אם ימות השליח לא תהיה היא עגונה ועוד אם נהרג או טבע בים ולא כודע זכרו קם ואלום קודם שיגיע גט לידה מה יועיל הגט צ"ד השליח ואין גט לאחר מיתה. והדבר סב' על שכתבת בגט זה שהוא על מנת כך וכך ובתנאי התנאי וכפלתו ועשית הין קודם ללאו ומה זה הלבוט. כל האומר על מנת כאומר מעכשיו ואינו לריך לכפול ואתה יודע כמה הפרשות ודיכין בין סגרה ומקדש על תנאי ובין סגרה ומקדש על מנת כדאמרינן והיא תתן או לכשתתן וכו' וזה לא הפסיד כלום אבל קשה לו חכם גדול כמותך שיהיו הדברים מעורבבים על מנת שמשמע מעכשיו ותנאי כפול שמשמע לכשיהיה הדבר הזה ואמרת לי שאתה מלמער מאגרהם ומה צידי. היודע עד עלי ודיין שגערתי בו והכפתי אותו על פה ובכתב בגללך והשנעתיו בכתב שלא יעזור לו כמו שעולה על דעתו לעולם ואלא ידבר עליך תועה אולי יקבל וכן אבני אלפריג כתב שפלוני הרי עובר עלי את הדין ספני מתנו שמתן לו שאל. וסהדי בשמים וכתב יידי שעמו על מה שגמרתי לו ואמרתי לו אל יעלו דברים אלו על לנך ואלה הדברים שזן לך טעות הן לא נכונה וביט דין הגדול יטעו בהוראה ומה נכך. והסרתי כעסו בכל דבר. וזה שאמרו לך שאמרתי עליך שהוא כעסן. אמת כך אמרתי ומה שיש צוה אל יקשה צעייך האי לורבא טרבנן דרתק טרתק אוריתא היא דרתק ליה שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה'. לפי שאסרו לי כל הדברים שאירעו צינך ובין רבי דכאל בתנאי או אמרתי שהוא כעסן וקשה צעייני שלא יהיה מסבירך ומלומדי לפיכך שהוא אדם ירא שמים ומלדיק רבים הנה ובאלכסנדריא ואלו היה מלמד לפיכך היית שאיר עיניהם בו והיית מודיע להם עקרי הדברים וכסתריהם אפלי שיהיה זה:

ושמעתי שאתה רוצה לחזור לרוסיא'יה מעבר העם הזה. הבה ואל תעשה זאת תביח טקום שנקבע וזלך למקומות שאובשות בגייסות אם רוח המושל יעלו עליך מקומך אל תנח. ושאלת על עסקי אבני זכרי שלקח השררה בשלמות ודלות הוא מוסד מקטן שנקהל ואין

לו עוזר אל תקוּש לו ואל יבהליך דברי העוזרים כתי תשעים להפסדה ולנטלה ולא כתי לו כתב כלל מן המלך אלא רשות ככה אם ירלו בו היהודים ירלו ובא הוא ואמר לזקני אלא ובכה בלילה לפניו עד שהיטוהו. אלו הן אמת הדברים ושלוש ירבה :

השובה על ענין הקדושי

השאלה מפני מה אמרתי שקדושי ביאה ושטר מדאורייתא וקדושי כסף דרבנן ואמרו הא כולהו ילפינן להו מן התורה בכסף עכא לן גמר קיקה קיקה וכו'. זה ענין השאלה. והתשובה דרך קלרה כך היא. יש לי מיצור בלשון ערבי בענין המלות והוא אלא ער סעדיה ש"ל תלמידי ויש בו י"ד פרקים בכללות גדולות בעקר ענין המלות לריך לידע אותם ואמר כך יתברר לו טעות כל מי שמנה המלות מן מפני שנעל הלכות גדולות עד עכשיו. ובאותן הפרקים ביארתי שאין כל דבר שלמים אותו בהקש או בקל וקומר או בגורה שזה או במדה מ"ג מדות שהתורה כרשת בהן הוא דין תורה עד שיאמרו קכמים בפירוש שהוא מן התורה והנאמי על זה ראיות ושם ביארתי שהוא מדברי סופרים ואפי' בדבר שהוא הלכה למשה מסיני מדברי סופרים קרינן ליה ואין שם מן התורה אלא דבר שהוא מפורש בתורה כגון שעטנז וכלאים ושבת ועריות או דבר שאמרו קכמים שהוא מן התורה והן כמו שלשה ארבעה דברים בלבד. ובאותו הקצור הזכרתי הכל וכשתקרא אותו יתבאר לך ובכתבן יש לשאל בודאי ולומר למה הנעילה ודאי מן התורה שהרי לא למדה בתורה מ"ג מדות אלא בביאור מלמד שנקיט ביאה. אלא הכסף והשטר בהקש דעו אותן למה אמרת שהשטר מן התורה והכסף מדבריהם. התשוב' על זה שודאי כך הייתי אומר שהכסף והשטר מדבריהם הואיל ומן הדין בא. לולי האי דאמרינן באלו בערות נערה שאורסה דאמר רמב"ם בסקילה היכי משכחת לה. פי' מדאמר רמב"ם נערה בתולה שאורסה עין התורה ובאל ביאה ונמה. ושקלו וטרו וסוף המיעורא אמר רב נחמן בר יצחק משכחת לה כגון שקדשה בשטר הואיל וגומר ומוליא גומר ומכנים שטע מיניה שלדברי הכל השטר גומר ומכנים ועל זה סמכתי ופסקתי שהשטר מן התורה. ובתיקך אלופי אל תזער עלמך ולהשיב על כל אלו הענינים ואל תמלה עלמך שאשיב על כל כתבך אלא דרך קלרה על

על ענין המועיל שאני טרוד הרבה בכמה ענינים וגופי קלוש ואין בי יכולת לקרות הכתבים קל וקומר להשיב עליהן אלא אם יהיו שאלות של דבר חכמה. ואין לי פנאי כלל מפני קלישות גופי תמיד ומפני תלמוד עממי בכמה עניינים. ושלומך ירבה ויגדל. ל"ה בעומר משה בר' מיימון ז"ל :

אלו מקצת הכתבים שכתבתי בגלילות מלכות ארם צעניכי הדברים הנוראים והמקרים הקשים הנפלאים שנתקדשו צעניך ספר המורה וספר המדע :

כי קמו צמוכפילי"ר אנשים בני בליעל רב א' עם שני תלמידיו המו כדונים והמטיאו את הרבים לעשות סוּפָה ודבר תועה על ה' ועל רבי משה בן הרב ר' מיימון ז"ל עד אשר קראו קממי בדר"ש וכרצונך"ה וימר קהלות פרויבנל"ה לאלהיהם וכדו והקרימו ג' הקטאים האלה בנפשותם וכראותם כי כלמה אליהם הרעה עם שכיניהם שלמו אחד מהם עם כתביהם לרפת נאכמים הנמהרים אשר שם והסיתו אותם והטיחו דבריהם באזניהם עד אשר שמעו לקולם ויענו אותם כרצונם ויפתחו לשלוק קהלות פרויבנל"ה כדויים וקרמות וכראות הקכמים ההם כי נשקה ביעקב האש הגדולה הזאת נקרו אחד מהם מקכמיהם ואדיריהם הוא המקם השיש רבי דוד בן קממי ז"ל. ושלמו אותו לימר הקהלות להקהל ולעמוד על נפשם מיד כל מדינה ומדינה וכל עיר ועיר משלתי קטילוכיא וממלכת ארגון לא התמהמהו לשלוק מלידים וקרימים לרגלי המורדים והפושעים כאשר יראה טופסם כתביהם :

וגם רבני הלרפתים שנו מדרכס הרעה ונקמו מאשר ענו ונשו מאשר כתבו ושלמו כתבים להתנכלל לפני קממי פרויבנל"ה ושם אב הטומאה הנועורר מקנים שלמה בר אברהם ממוכפילי"ר לאקר זקנותו עליה נאשו ותעל נאמתו שלם ה' לעושה הרעה ברעתו ושני תלמידיו האחד יונה כי הוא ענה דמעיקרא פסול מדרבנן ולבסוף סמור סדאורייתא. ודוד בן שאול כהקבר עמו לבנתו ולנושת קרפת עמו והיינו דבר הלמד מענינו לא הלך זרזיר אלא עורב אלא מפני שהוא סינו. נשא בשמותיו קותמו וממור בן הכדה עולה בגיטטריא שלו. ואלו השלשה המה קטני ארץ שפרטו פרץ על פני פרץ. ומתת שלש רגיה ארץ :

וכאשר בא רבי דוד בן קממי בר' יוסף בן קממי מכרצוכה אל מלכות קאטיליא שיגר כתב מאבילא אל המקם הכנון השר

הטפסר הרופא ד' יהודה בן הקב"ה הנכבד ר' יוסף ז"ל בן אלפכאר
 שתלמו הוא. אנכי ילדתי לשטן על דבר השקלוק' אשר היתה בין
 אנשי פרוזיבלה וקדושיה ובין רבני לרפת וקב"ה בדבר טורה הנכבדים
 שמתגלגל ע"י רבי שלמה בר' אברהם מטוכפלייר ותלמידיו ופייס רבי
 דוד מעטו לדבר עם זקני טוליד"ה יל"ו לכדות ולהקרים את ר' שלמה
 ותלמידיו ויאמר תשובתו כדי לכתוב לו בצדובה להודיעו דעתו בטורה
 הנכבדים וכראות ר' דוד כי נתעכבה התשובה הוסף לו שנית אגרת
 תכלתה. הנה עלרכי ה' טלכת אליכם והעתיר בה דברים על אשר
 לא מהר להשיב טענה ולעשות את בקשתו ועל זה השיב לו ר' יהודה
 מענה בקלרה שתלתו. מי כהקב"ה והשיב עליו ר' דוד כתב אקר
 שתלתו. יהודה אמה יודך אריך. ואס"כ שלק לו ר' יהודה תשובה
 על כתב הראשון שתלתו. יגער י"י כך השטן וכשהגיע דבר התשובה
 לר' דוד כתב אליו כתב שתלתו. לא אהדל לדבר אליך והשיב לו רבי
 יהודה טובה תוכמת מגולה. וזה פתשגן הבתב הראשון אשר שלח
 החכם רבי דוד לרבי יהודה הרופא:

הנה אנכי ילדתי לשטן לבני סלג ויקטן המסלגים על סכמתו והטקטיני'
 על אמתו אשר לא ידעו כל חכמה ולא ראו כל תבונה ומי
 הוא המזויק בדת האל ומקבירה אל הקב"ה כטובה. ואתם ראשי בני
 ישראל לא התעררדתם לקול אשר שמעתם והקדחתם לגדופו ולגדופו
 אבקמו המזויקים בספריו ואנכי זקן ושיש זכמי תשג קמתי כגבור
 כאיש מלחמות יעיר קבאה והקרימו וכדו כל קהלות פרוזיבלה וקטלג'ים
 וארגון. ועתה היתה סגנות פני אליכם וככסתי פה באבילה ותליתי
 קולי הקרירות ובעתמני שללות. מה שלשה ימים לא אכלתי לחם ועל
 טעה כתבתי זה המעט אליך בשר והטפסר הקב"ה הנכבד המעט ר'
 יהודה הרופא בר"ץ בן בצור הנשיא הגדול הרופא ר' יוסף בן אלפכאר
 ז"ל ותימתי לעדה לפי שידעה כי מקולשת ידי ורפיץ לבני כתבתי
 זה וכל משותפי היתה לראות פניך היקרים להשתעשע בצרכיך והנה
 כל עלרכי י"י טלכת ומלשתי במקוסי יקירי זה ר' יוסף בן אשתי
 לפניכם ואתה היה במקוסי לדבר עם אדי העיר וכשיאה וקב"ה
 לכדו' ולהקרי' בעושים בצרדת כי תהלה לאל השיב ימך בשלות'
 אקור קאוני ורבני לרפת כאשר תראו בטעם ספריהם השלושים אלי
 סברבונה. ואתם אם תעשו הנדב והישר מעשו כאשר יאות לכם ואם

אין יקנא השם לו ולמשה עבדו. ואלים על ישראל. הכותב דוד
 דבני יוסף בן קמחי לנ"י:

וואת תשובת רבי יהודה הרופא עליה:

יגער ה' בך השטן דוד הו' הקטן שאין תנא המשיט בארץ ומתהלך
 בה לארכה ולרכנה. למרקר ריב ומדון. את פני האדון.
 להעיר קנאה במורה מכובי' אשר הלך ששכים. הלא ידעת אם לא
 שמעת כי מקלת דברי טורה הכנזוכים כנזוכים הם בארץ סגר עליהם
 המדבר ודום מקק עבר. בדברו על עמידת השמש בגבעון ועל פי
 האמת ועל לוימן כי זה 'מרא' הנבוא' ודרך משל כראה וכל הירא
 את דבר השם ומאמין אמונת שלימי אמוכי ישראל ישמוסם על המרא'
 ועבר עליו רוח קנאה לפי שחלק בשגג' על טענה גמורה ערוכה בכל
 וטורה עשרה דברים נבדאו בין השמשות. ובידוע כי כל אלה לא
 במקמת המשל כנגב כמלאו כי הוא לזה ונבראו. ועוד שיש בו לענין
 הקדמות שאלו כמלא עליה טופת בדור לארסטו כחוק ההגיון ומשפטו
 היה יכול להוליך מקרא טענה בדאשית עידי פשוטו. ופורט על פי
 הקדמות פרטו. כאשר עשה לענין ללם דמות ספני טמורה פשוטן
 על הגשמות. וכן כל מקרא שיבוא המופת על הפכו אין שומעין לו
 כדרכו. ספני טענה כתוב טהלכו זימן כה וכה. ובידוע שאינו דומה
 ענין הקדמות לגשמות כלל כי בענין הגשמות יבואו כמה כמזוכים
 מכחישים זה את זה כמזוכ אחר אומר כי לא יראני האדם. כמזוכ אחר
 אומר ועשו לי מקדש ושכנתי. וכמזוכ אחר אומר זהבד השמים ושמי
 השמים לא יכלכלוך. וכיולא צוה אפרו רבנן ז"ל דצרה טורה בלשון
 בני אדם ומדגוש אוינקלים הגד מפי קמשה זקנים וקזו ית יקרא
 אלהא ד'שראל. ומרגס ושכנתי במזוכם ואשרי שכינתי ביניהון וכן כל
 הדומה להן. ספני שלא כאחר ושכנתי אלא על כבודו של הקב"ה
 שנאמר לשלון כבוד בארצנו. אבל לענין טענה בדאשית כל הכמזוכים
 זה לזה טעמידים והיו לאחדים ופניהם איש אל אחיו טעמר לטופת
 טעמר וקרא זה אל זה ואמר המה ישאו קולם. ירוכו בגאון ה' כללם
 ברוך שאמר והיה העולם ואינו כדאי טופת קמשה יובית לעקור את
 הכל שנאמר ונא הקוים והמזפת וגו'. ובמזוכ בחריה לא משמע אל
 דברי הנבוא'. ועוד שאפילו לדריהם שהם טדברי סופרים. ולא ספי
 ספרים. כי כל טופת שלם לדיך עיין גדול עד טאל. ספני טפעמיס
 ימערב

יתערב בו דבר מחעה מאותה חכמה שקרנית שנקרא בלשון יון סופיסטיקה
 ובהתקנרות אליו יעשה טרמה. ללכוד חכמים בערמה. כגון שהיה
 באות ובמופת או בהקדמות מהקדמותיו עד סוף כל העולם אחד מן
 המומים הפוסלין המספסים משותפים או טענות מקופות מזויפות
 לנמות דקות מדופות. וכמלאים תולדותיהם כיוצא בהם. שאינן
 מסתין לפי תומם. כי זנתה אהם. ולפי דרכנו למדנו שהסומך על
 דבריהם בדברי מורתו לא ילא ידי קובתו וכל שכן לענין מופת הקדמות
 שהוא פוסל את השנת נמומו. בשנותו את טעמו. ויסגר להשכין
 זמכין ודת כבלע את הקדש ויטמנהו. בקול בשפוני טמוכי קול. כי
 יודע כל ישראל כי טעם שמירת שנת מעשה בראשית כמשמעו כי
 שנת ימים עשה ה' וכתיב על כן צרך ה' את יום השנת ויקדשהו.
 ואם שנת זה בשום פנים בעול' שלא עמד טעמו בו ריקו כאחת כמר
 ושומרו לשקר שמר ואך יעלה על לב כי על פי טעל וקיד' כאט'
 במקושש רגום אותו באנני' כל העדה על כן תפוג תורה ולא ילא
 משפט לאורה ובכ"מ שיש קילול השם אין קולקין כבוד לרב. כי כל
 מעש' אין מכסין לכבוד עושהו. אם זר מעשהו. וראיה לדבר מעשה
 העגל כי אין הפרש בין אותו עגל מסכה לפסל סיכה כי תוענת י"י
 אלהיך גם שניהם. ועוד הדבר על אותן הדורות שמאדם ועד נח
 אשר האריכו ימים. שאותם הנזכרים בלבד אשר נקבו בשמותיהם.
 קיו ען האנשים ההם. ושאר כל הכתוב בהן ויולד נכים ובנות לא
 קיו אלא כחיותנו ביום הזה כלם. מפני שהיתה כוחתו שלא לשנות
 טנהגו של עולם למען העמיד התורה עם חכמה היונית יחד לתבר
 את האהל להיות אחד. ודימה היות הראשונה עם השניה כשתי
 עפרי תאמי לניה. והיתה תאניה ואניה. ולא כשא אותם הארץ
 לשנת יחד להיות כשתי אקיות. כי לא כנשים הטלריות העבריות.
 זאת התורה אומרת לא כי בני הקי ובנך המט. וכעסמה לרתה
 גם כעם בעבור הרעיה. כי לרה שמה. אני שלום וכי אדבר המה
 למלקמה כי קבטי יון אומרים כי הקום הטעני שנלב כיוון מהליקה
 הטבעית שנו כעין הפתיל' מן השמן שנבר ואינו יכול להתקי' במינו
 של אדם ת"ת שנה או תת"ק שנה כעדות תור' הנאמנה. ואחד הוא
 אללם שיארע דבר זה לכל המין או לאחד מן המין טעל לשני אנשי'
 שנה אחד והעיד שראה געל אחד פורק באויר ונא שני והעיד שראה

שלשה גמלים פורק באויר. ונידוע שאם יתכן להיות הראשון אחת גם
 השני יכול להיות אחת. כי הלורה הגמלית אם היא גרמה לזה להיות
 פורק באויר גם היא כודמנת לכל המין כלו להיות כן מפני שגרת
 המין אחת בכל המין כלו. ואם לא גרמה הלורה דבר זה אלא מקרה
 הוא היה לו לבדו לא יהיה המופת כללי אלא פרטי וכל מופת פרטי
 אינו מופת שלם מפני שפעמי' קוטף ומקטיף והו' ברור למי שהגה
 בהגיונם ויקפס כבר שכלו קבועם ועדין הקושיא במקומה עומדת א"כ
 מה יתן לך ומה יוסיף לך להיות עודה במקלת ועוזב מקלת ובאמת
 על ענין כזה לא כאמר ועודה ועוזב ירוקס מפני שהוא מוריד בקדש
 ולא מעלה בתמו מקום למיכים ומזכר' עון לעושי' להיות העם
 כמתאוככי' ובתהלי הכפס כנגדים באמרם אין יתרון לראשוכי' ואין חסרון
 לאתרוכי'. ושיאמרו כאשר יאמר משל הקדמוני על הקדשי' אנו נושים
 אלא זאת' מילגלים עלינו את הישנים. וזה דומה למה שאמר בנן
 הגרפית של אליהו ז"ל מפני שכתב בו עד אשר לא נותרה בו נשמה
 ולא כאמר את א"כ מה יעשה בנן הזוכית שכתב בו והכה הפער את.
 ובתוב אשר הקיה את המת. וכתב ברישא וישב על זרכיה עד הלחרים
 וימת. ומה יעשה באיתו שפע בעלמות אלישע ע"ה ויקי ויקס על
 רגליו. ומה יעשה בתקייית העמים שכל הכופר בה אין לו חלק לעולם
 הבא. ואם יאזר דבר בעמידת השמש בנצפון. מה יאמר בכל מעלות
 אפן שאין אדם יכול להולילו מפשוטו מפני שכתב בדברי הימי' שמלך
 בכל שלק לקזקיהו לדגוש המופת אשר היה בארץ בדבר כל המעלות
 כמה מעלות טובות למקיס עלינו אם לא תאמינו כי לא תאמנו. מי
 יתן הקדש תהרשון ותהי לכם לקמ' ויעבור עלי מה ולמה תכיאון
 את לב בני ישראל לנקש תואכה. הלא טוב תאכה. לעושה השמים
 בתצובה. ותדע ותשכיל מן מולא דבר כי העם ההולכי' בקשך המאזיקים
 בספר מורה הנבוכי' הקכמי' צעיקיהם הנבוכי' נגד פניהם אשר לדבר
 י"י מאסו ומכסה מה להם. כרפס הם כרפס ומססי' על שמי
 הסעיפי'. והם קווצים כי הם לכאן ולכאן והם באח' ירדו ואינם
 עולים אלא עומדים בתוך לפדה צעיקיהם. לא אוד המורה נגה עליהם
 ולא אם חכמ' יונת נקדא צהם ועליה' הכתוב אומ' וכמשפטי הגוים
 ההם לא עשיתם. ועוד כוסף עליהם דברי' רבים. הלא כמובנים על
 ספר המורה אשר הוא צעיקים סורר ומורה. ונעינינו סמקון מה
 לכל

לכל סודר ומורה אשר ירים יד במדרשו. ואליו הוא נושא את נפשו.
ומורה לא יעלה על ראשו. בהיותו לכבד לאנן נגף וללזר מכבול חסיד.
והיה הנכסל בהם ביום ההוא כדוד בתמו התורה למשל ולשכינה ברוב
עניינה כי כספה פניה ולעמד רבים נחלקלקית על סלע המחלוקת
יאל לקוץ ידבר על האומות והמופת' הגדולים כי הם קידות ומשלים
וילעג ואין חכמים. מה יעץ ללא חכמה ותלה תורה על בלימה וכל
מקראיה היקרים והפנינים מבר לבני היוני' לשען הרקיקם מעל
גבולם אשר גנלו ראשונים. וכלים מחלים שונים. יאמר כא קמחי
שמו למח בלי יעשה קמח. עמי נחנו מקראי קדש להדרש במדות
קבמת היוכית. וילכו אקורכית. ומתי נכה ארם על אפרים. ותעלה
ותלא מרכבה סמלרים. לא כי הדבר. כי עכיון תלא תורה ודבר י"י
מירושלים:

וערה שמע בקולי איענך להשלים עם התורה ולהתלונן בללה.
וכל אשר תאמר אליך שמע בקילה. והיה אם שלום הענך
פתחה לך לאמר שוב בני דוד אחיה ורעיך היושבים לפניך כי אנשי
סופת המה בעיניך. וכדוד קבנו להם. אז תתענג על י"י וסר עונך
ומטאחד תיפור. ותיטב ליי' משור כר. ואחיה באלהיך תשוב לקדמותך
להטיבך באחרייתך ואם מאן תמאן לשוב תחת לשונך קמת עכשיו ותעמוד
במשונה נלמת ואינה לנטל הויית אני ורנא. ולהתאחץ לעלות במרכבה.
תחת קטה ילא קוק ולא תמלא טבוק. והיית כע ונד בארץ תחת
היומך פורץ גדר לגודר פרץ. איש לדיק תמים בדורותיו עם קקי
האלהים ועם תורותיו. לא נטה מהם על ימינו או על שמאלו רק
עלה דרך גנולו. לקוות ננועם ולנקר בהיכלו. ובתת נכח הנקשת
אשר עשה משה והורג לו עד הימים ההמה היו בני ישראל מקטרים
לו. הוא הרב המוצהק האל יענה את שלומו. ולפני שיש יכון שמו
עקב היה רוק אקרת עמו. ותחת אשר קבא לאנהיו ולהנודו ויפלץ
מאבהם הוא ויונה בן אמתו חלעידו. לכקום נקחת י"י בכל לבנו
ובכל נפשו ובכל מאודו. וכלי הקדש ומולוורת התרועה בידו. יריע
אף ילריק על אויביו יתגבר. ובעונרים על דת יתעבר. כי מי אשר
יקובר. מה לתנן את הנר. ויהי כראותו כי קשרתם כלכם עליו
וכמעט נטיו רגליו. ויקל סאל מהמורים אשר סנבוהו כדבורים. כי
לא באו לעזרת י"י לעזרת י"י בגנורים עמד בתומו ותשב באיתן קשמו.
וישלך

ושלף היונה מאתו. ובאמת קראתם שמו ענה. כי הוא ענה צפניכם
 כקשכם. והליל כתני הקדש מאור אשכם. מידו היתה זאת לכם.
 והוא הלך במדבר עם רבני לרפת וקדושה וגבורי שלמת' התור'
 זאנשיה ויהי צנא היונה אליהם. וידעו כי קלו המי' ויכלא הגס
 מן השמים. ויסברו מעינות התורה ויסעו ממחקה. וימנו במרה. ויקומו
 כאיש אקד וכל העדה וילצבו נגדי קררה. בקבלתם לנבי ישראל ויהודה.
 על התורה ועל התעודה. ומאז כל העדה ויתנו את קולם. על אותו
 ספר תורה כלם. כי הוא מולדת מוץ לא יבוא להם בקהל י"י עד
 עולם וגזרו שלא יהיה אדם ראוי. ללמדנו וללמד. הואיל
 ולאריפה הוא עומד. ובכל זאת מטה עלינו לקום על כבוד של רבינו
 משה ז"ל ולהודות כי היה גדורו כאיש תמדות. ולו בכל קמ' עשר
 ידות. ויותר מהמה מדותיו רבות וכבדות. תורת אלהיו בקרנו ומרועת
 שלך נו. הוא כתב את משנה התורה הזאת על ספר. הכותן אמרי
 שפר. אשר עומד לכם עמים אליו גוים ידרשו. ומפיו תורה ינקשו.
 כי מלאך י"י לבאות הוא. ואחריו לא קם כמוהו ומייבין אתו לדון
 אותו לבק זכות. ואין להרהר אחר מדותיו כי מה האדם שיבא אקרי
 המלך. וב"ש דל כמוני והלך. ויבא הלך לאיש העשיר בקבמותיו.
 ובקרתו בעשרו ובמליטותיו. העיר הבכ את מלכו' כי פיו הוא לזה
 ועמקו בהן מקשנותיו. ויסרו את רוקו ויבטא נשפתיו. למלוא קפץ
 בסתרי תורה. באו בני סרעפיו אל הקדש פנימה להקטיר קטורה.
 ויקחו איש מקמתו ויקרינו לפני י"י אש זרה. אשר לא ליה אליו.
 אבל משגיגו בזהבם. לא שת לנו על קטאתם. לפני י"י על שגנתם.
 ואל תחמה על רבינו משה ז"ל אם קטא אקד מעודו. אשר לא
 לזה והאלהי' אנה לידו. שהרי כתיב באהרן ומרים אשר נואלנו ואשר
 קטאלנו ובתוב גדוד הנה אנכי קטאתי ואנכי העויתי. ואלמלא דכתיב
 לא תגעו במשיקי ובנביאי אל תרעו. הייתי ששמיע כזה וכזה אשר
 לא שמעו. הוי היורדים עלרים לעזרה ולגבורה. להשיב מלחמה שעה.
 ההולכי' אקרי ההבל והבלו. ואת פי י"י לא שאלו. בעלי ברית
 המורה. היושב בילוכי משרא. אחי אשכול הכופרים. הם מנפן סדום
 גפסם ומשדעו' עמור'. ויכרתו משם זעורה. וכל ללכות' אסיר בר עלינות'
 דע"ז ולמה עברתם את פי י"י ותשימו את המורה תור' קדשה ותאמרו
 לנו הגאולה ועשפט הירושה. תורה ליה לנו משה מורשה והיא מתכברה

שלוקה אליכם וקזה. ודמיתם להעלות את רבינו משה ז"ל למעלה
 מן הכביאים. ולשמונו בראש הקרואי אשר לא דבר ולא כזה אתכם.
 ולא עלתה על לבו העולה על רוחכם. קם ושלום אל מעלו כי אין
 י"י בקרבכם. ולא תגפפו לפני אויביכם. תנו ל"י אלהיכם כבוד
 בטרם ישיך ונטרם יתגפפו רגליכם. הסירו את אלהי כפר אשר
 בתוכם. והטהרו והקליפו שמלותיכם. וכה תעשו לכם לטהרתכם.
 הרבו צורית הנור לכם וכנסתם בגדיכם. קצו בנקיון לבבכם. מי
 בקש זאת מידכם. ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם. פן יאמרו
 אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם. ולמה תכבדו את לבבכם.
 ולמה תהיו אחרונים להשיב את המלך וי"י אלהים מלככם. אך בואת
 כאות. אם תהיו כמנו להמול לכם את ערלת לבבכם. והיולא
 מפיכם. פן יפרוץ בכם. ונתתם לי"י אלהיכם כבוד אולי יקל את
 ידו מעליכם ומעל ארבעכם. ולכן יקבה ה' לצנככם ולכן ירום לרחמכם.
 ויבדק אתכם כאשר דבר לכם. ואם לא תעשון כן קטאתם לי"י
 אלהיכם. ודעו קטאתכם אשר תמלא אתכם. כי תבנו ערים לעריכם.
 וגדרות ללאככם ותהרסו בידכם מנזרכם. כי תהרסו אל ה' לראות
 במראות אשר לבאו על אמונתכם. לבלע קולתכם. אשר לא ידעתם
 ולא חלק לכם. חדשי מקרוב באו לא שערם אבותיכם. ואם לא
 תשמעוהו. עתה תלמק הלא תדעוהו ברבות ענדים המתפרלים איש
 מפני אדוניו. המזקיתים את הארץ איש את כל הישר בעיניו. וכר
 אלקים ערם יכנה. ותקשך הארץ מפני הארפה. הנה נתקבעה לו
 פן ירבה. ובניו הנה אתכם כל היו' ישרו וצין אחי' יפריאו וכל
 און יאכו ואת לב בני ישראל ימיאו וכפסם ישאו להמיר דתם ואותם
 עון אשמה ישאו וכל אשר ילאו ללמוד ישן מפני חדש יוליאו ובקידות
 האפלות לעשות הרע יפליאו אשר לבאו פתח אהל מורה ואת עמי
 הארץ יבניאו למען יקטאו בהם ואת ישראל יקטאו ולמען ידעו וישקיתו
 בכל הר הקדש. מיום ליום ומקדש לקדש. עליה לבניכם ספרו. עולו
 ודברו מה אתם כועלים כי תלא אש ומלאה קולי'. והאבות מצערי'
 את האש והבני' תלקטי' עמים והכוגשים אלים. לעלות בהר פד'י'.
 זה הקלם לעשות. לבא בקידות' לכסות ולהחל לקנות בקלה האמות
 והעסות. כי לא ירה כפסם להאמין כאשר ירה בעיני היולר לעשי'
 הלהם תשברו עד אשר יגדלו. ועקרנו הארץ לא יקדלו. אז תתרו
 להשיב

להשיב אל היצנה ולא תוכלו כי יצאו המי' הזדוני'. וימית אבות על בני' הלאעג השאכני' הבנו לגא'ויכוס. ותהי האמת כעדרת וסר מרע משתולל וכמלא שם שמים מתחלל. וגם אמונה את ספר מורה אין כל דבריו במשקל אחד שקולים. ולאחד קראתי כועס. ולאחד קראתי טובלים. ומתוך טובתו בל' לידי רעתו. ולואי הספר הזה לא היה ולא כברא לא מתרגם ולא נקרא. מדאגותינו ביום מחר. מועקת מושל בכסילים. יושב תם אהלי'. משקיך ענה במלים. ממשל משלים לעמי הארץ ולסכלים. למען למוג לב והרבה המכשולים. והם לא ידעו דין הספר ודמו. ולא הבינו עלתו. ויד' ר' שמואל אבן מנחם הית' במעל הזה ראשו'. ולא ידע כי מרה תהי' באשרו'. הוא הקל להיו' לבני ארצכם למכשול לב ולסוקה. אשר נתן לכם את המור' ללדקה והנה לעקה. ואתם באתם אחריו. ומלאחם את דבריו. מלאחם אבן הטועים. אשר נשדה הקרם תועים. כלם במרולת כשטף אף וקמה. כסום שוטף במלקמה. וקל בדגליו לא ימלט. ועם לא יבין ילבט. וידוע ידע כל איש אשר רוח נס. כי לא העתרתי דברי כי אס על האספסוף אשר נקרבם. שידעתי שיש בהם אנשים שקמים וידועים ודנריהם אינם כשמעים. יושבים בתוכם משמימים. מפני שועלים קטני' מקבלים כרמים. והמה צעיניהם שקמים מקובני' והשם יהפוך אל עמו שפה ברורה יחד. לקרוא כלם נשם י"י ולענדו שכם אחד. לבל תהי' כא אלה בינותינו ויקיים בנו מקר' שכתו' אין פרץ ואין יולאת ואין לותה ברשותותינו. ואלים רב על כל הולך בתמו. ומדבר כלשון עמו:

וזה כתב שני ששלח רבינו דוד קמחי זכרוננו לברכה לרבי יהודה הרופא:

יהודה אתה יודך אחיך. שכמתך משייך. ועבנתך תשייך. וגדולתך חכך. ומה לערוך ומה אדמה. כשרגות' דלית לה טימי'. אבל לערכה לפניך ואוכיך כי משיב אלי רוחך. והנולאת מפיך מליץ. דברים עתיקים לא עתיקים. קדשים שקרוב באו עד כה לא בראו ועוד פה לא נמלאו. ואל אלהים י"י הוא ידע וישראל הוא ידע. כי לא גאה לני ולא הלכתי בנדולות ובנפלאות מעמי ולא פניתי אל רהבים ומטי כוז. ולא הייתי מקור אכזב. ולא כטיו רגלי גלא מעטו קרסולי. ולא היה דרך לא סלולה שנילי. ולא כטיתי מדרך האמענה ומכתיב

ומכתיב הנכונה. ולמי אני הוא הניקר באהבה. בהיותי אבני ורנא.
 וזה קלקי מכל עמלי. ובהם זקכתי ושנתי. ובני הנס אתי. בשנתי
 ובלכתי. ואין רב בספרד ולרפת מדקדק בדברי רז"ל ומוריהון ונקוליהון
 יותר ממני. ויודעי יודעים הקרובים והרחוקים ואם ההגדה הזאת
 טובה מזולתי כבר ארז"ל שרי ליה ללירבא מרבנן לאדועייה כפשיה
 באתרא דלא ידעין ליה סכא לן מעונדיה. כ"ג להליל כפשי מספת
 שקר לשון רמיה. ואתם שקבלתם על דוד לשון הרע בלא דרישה וקפירה
 כבר שלתכון אמורה הקימו עליו שונאי' חכם לאורב כיום הזה לא
 היה דברי אלא מה שהראה לך יקירי בן אקומי בטופס סמרי ובמה
 שראית שבחבתי אין רע. אך האמת כתבתי לכל בעלי עינים. כשם
 בקלי שמים. כי ציפי המשיח יבטלו ההיות. כי לא יהיה ספק וקושיא
 בתורתנו. כי שפה אמת ומשפט אמת יהיה לכולנו וזה ברור מן
 הנביאים ומן התלמוד כאשר ראית בטופס ספרי. ואם הרשעים היסיו
 וגרעו לגנאי להאשימני בעיניכם. המה את עונם ישאו ואתם לא
 תנקו. כי קשדתם כקי נקנס ועמה כי גדולי רבני לרפת השיבו
 אקור ימינם ונקאו מקילה ממני. ואתם עודכם מחזיקים בדברי
 ההתולים. תאלמנה שפתי שקר הדונרות על לדיק עתק וכי תאמר
 כי העתרתי עליך דברי סזבתי על אהבתך וענותך ואמרתי כי לא
 יקצ דבר איש יהודה. כי הענוה עם הנשיאות לכודה. ומרוב שיחי
 וכעסי דברתי. ומתוך קליי וקלשתי הגדולה כתבתי. וידעתי כי יהודה
 גבר באקיו נקמה ובעגוה ונקסידות. אבל באערך כי הרב התמים
 שקראת על אויביו יתגבר. ועל עוברי דת יתעבר. הן זאת לא לדקת
 אעך. כי קראת לכל קהלוחנו עוברי דת אשר יש בהם קכמים
 גדולים ורנכים שטובה לפרנסם מכריסו. קלילה לך קלילה ואך קשנת
 כזאת על עם י"י קכמים רודפי לך מנקאי י"י. והם אשר קנאו
 לי"י. ובראותי זאת אמרתי שבקיה רבי יהודה נשיאה למסידותיה
 ולעזמותותיה ואם עם י"י וכשיחי העדה קמלתם על האיש העובר
 הזה אשר התוה קדוש ישראל. הוא והסרים אל משמעו. ראוי מה
 תהיה משכורתו ומשכורתם משנאי י"י יכאפו לו ויהי עתם. והנר
 אהנו והתנן אתם. כי את אשר שמי השמים לא יכלכלוהו. נקדרי
 קדרים הסניירוהו. ושמו לו דמות ומטובה הפך. מה שאמרה התורה
 הכאענה. כי לא ראיתם כל מטונה. ואשר על כפו זה עמסה. כסף

סינים על קרש מלופה . ואתה וריעיך אנכי מופת נשיאי ישראל גדוליהם
 וראשיהם סרתם מן הדרך שחתם נרית האמונה . בהמזיקכם יד בני
 תאכה . ונמנו מה לא עליהם תלבוותינו . כי אם עליכם . ואם נשים
 התלמוד בינינו וביניכם . ידענו כי נלדק וממנו נוכיחכם . ונעלכה
 לעיניכם . ואנחנו הם המזויקים בדת . סומכין דברי רז"ל לעזור נלי
 לב ולב . משכימין ומעריבין בבית אל . עומדים באיזה וברעדה כאשר
 בישראל . מדקדק בדברי סופרים . אשר הדת מורים לא כדברי המורים .
 זורשי ההגדות . כמאפט הקקים והעדות . להיותם עם השבל אפוזות
 ולקבמה נרמזות . כאשר הורונו קדמונינו הגאונים . כמו רבינו שריא
 ורבינו האי . ורבינו יצחק אלפטי ואר הגאונים . עמודי עולם מלוקי
 ארץ . ומפיהם אנו קיים ועל דבריהם אנו סומכין בדברי ההגדה לא
 על זולתם יראנו ירושת אנרבהם אבינו שהעיד עליו הש"י שמו למען
 אשר יטוה את בניו ואת ביתו וגו' בתינו פתוק לרוקה . לכל עובר
 אורק עבדק מנוקה . וגיעם בתירה בימים ובלילות . מפרנסים עניים
 בלכעה עושי לדקה בכל עת ובכל שעה . גם יש בינינו מקדישים
 ספרים . לכני עניים המסרים . וכוהני שבר הלימוד . במקרא ובתלמוד .
 העל קלה יאמר עובר על דת קלילה לבס . ואתה וריעיך ידעתי פי
 אין כפיכם לבנבס . כי מכמים אתם בני עליין כלבס . ומה אומר
 זו הנה היתה כסנה מאת האלהים ולא כתנני להתראות פנים בפנים
 עמהם . וקלימי קלי גל יום הנסיעה ויום הקרק הכורא . כאשר
 ידע הקכס רופא המלך ר' שלמה בן דוד שנתן לי מעט רפואה ואם
 היה מאת הש"י להראות עמכם . אחרוב אתכם וקראה דבר פי
 יקום מעמי ומהם . ואני לא בטלתי הויות אבני ורנא . כי שוקד אני
 על דלתותיהם . יום יום לשמור מזוזות פתקיהם . ואם אתאמץ לעלות
 במרכבה בסולם אשר הקים לנו הרב מורה הלדק . ונפתח אשר פתח
 לנו יפתח י"י לנו את אולרו הטוב אין תישא בזה . כי גם אתה
 ומכמים אחרים מתעסקים בקבמה לא כדבר הברפתים אשר הקרימו
 על כל מתעסק בקבמה כמות ובבר למדנו שלמה המלך ואמר כל
 אשר תמלא ידך לעשות עשה . ואמר טוב אשר תאסו בזה וגם מזה
 אל תנא ידך וגם אני אלו היה כק בידי בן עשיתי וכאשר מלאתי
 קכס ממני למדתי ממנו . ובבר התאויתי להתקבר עמך לשאול עמך
 מספקותי פה אל פה לא ראיתי לבתנס על ספר כי מעת אשר כאסף

אל אבותיו אקינו החכם הגדול רבי שמואל בן חנוך ז"ל לא מלאתי
 עם מי לדבר בזה. ואתם קדמתם אותי על לא קמם בכפי. ולא
 קששתי על גלותי ועל טלטולי ממקום למקום לשם י"י ולכבודו. ואנכי
 זקן ושיש וכפי תשש. ואתם יושבים בבתיכם ספונים. לונשי שני עם
 עדנים. ולא קמלתם עלי ועל קסרוכי ירא י"י וישפוט ויבקש דמי
 מידכם כי הוא יודע חוס לבני ואני קורא עלי שפטני י"י כלדקי
 ובחטאי עלי. ואין לני לעמוד בסלע המסלוקת ואעשה כן גם אני.
 ואם הרב החמים שלכם ותלמידיו יהיו מדורשי שלומנו ויקזור בהם
 אנו כפתק להם שערי שלום והיינו לעם אחד ולא תהא תורתנו כשתי
 תורות ולא ירבו עוד מסלוקת בישראל. ואלהי ישראל ישפוט שלום
 לנו ולכם שלום אני אני הוא המדבר הכני. דוד ב"ר יוסף בן קמחיוצ"ל.
 השובח רבי יהודה בן אלפכאר לר' דוד בן קמחי זצ"ל:

כי כהכנס אשר קבצתו תאיר פכיו. ועמותו משפיל גובה לבנו ורום
 עיניו. ואם יוכיח לשמע אזינו. בין יבין את אשר לפכיו וידוע
 ידע פני לאנו לרגעים. איפה הם רועים. ולא יענה אל רהבים ושטי
 כוזבים. הנל המה מעשה מעתועים. י"י מסך בקרבה רוח עושים.
להביא עלות מרחוק. ולבקש תואנה לבלי שק. הלא איש אתה ולמה
 לא שמרת למוסר משמרתו. ולא סרת אל משמעתו כאשר היית באמנה.
 ומדוע הקילמתו כי לא היה דבר ראשון להשיגך ולא פכיתי אל מכתבך.
 ולא קרדתי אליך קרדה. פן יקש מדברך דבר איש יהודה. ואיך
 דנמתי לכף זונה. ושלמתני רעה תחת טובה. ואני לא אציתי להשיב
 מפני דברים שמעבנין את התשובה. כי לא יכולתי כעת הזאת לפתוב
 כלבני וכנפשי אליך. וכראוי לפני כבודך. מפני המאורע אשר היעב
 קרה לי שאירע לך עם רבני לרפת וקדושיה. וגבורי הארלות ההם
 ואכזיה. ועוד שהשיכותי מחוץ כתבך אשר לא פורש אתה מבקש
 מחמי לדבר עם זקני העיר. ורום חכמיה להעיר. לכדות ולהקרים
 את הרב החמים רבי שלמה. השם יענה שלמו. ולפני שמש יבון
 שמו. ולקקת את שני ילדיו. רבי יונה ורבי דוד תלמידיו. והתלמידים
 על ידיו. לאומם משעק קרמים. ותוכחות בלאומים. ותלילה קלילה לנו
 לכדות אותו לדיק ולהקרימו הוא וכל עמו כי אם לכבדו ולנכרך בשמו.
 עקב היתה רוח אחרת תחת אשר קנא לאלהיו ולכבודו ויחלץ מאתכם
 הוא ויונה בן אסתי תלמידו. לנקום נקמת י"י בכל לבנו ובכל נפשו
 ובכל

ובכל מאודו. וכלי הקדש וקטולרות התרועה צידו יריע אף ילריו על אויביו יתגבר. ובעבורים על דת יתעבר. כי מי אשר יקובר מה לתנן את הבר. ובכל הארץ הזאת עינם. ותסיתני זו לבלעו קנס. ולא ראיתי לכתוב לך דבר בענין ספר המורה הוא יורה ומלה בסלע ומשתוקא בתרי. ואכן צדיקן ואיכהו צדיקהו ואתה צאלהיך חשוב לקדמותך. להטיבך באשרייתך. ולא ישמע עוד קמם בארלך. שוד ושבר בגבולך. לעמוד על סלע המחלוקת. ולהחכיף רבינו במלקלקות. לנטל הויות דאבי ורנא. ולהתאמץ לעלות במרכבה. כי אם לשמוע את דבר ה' נקמת ושונה. הנזקר בעמו ישראל באהבה. ושלוס רב על כל הולך בתומו ומדבר כלשון עמו. ולא הגיע ציד ר' דוד קמחי זל"ל כי אם זה הכתב לצד. אבל הכתב שתקלמו יגער י"י כך השטן לא הגיע צידו אבל שמע מהעם שאמרו שלק לו כתב מתקיל יגער י"י כך השטן. וכתב לו תשובה על מה שמע:

לא אקדל לדבר אליך. ואם העתרת עלי דבריך ומליך. אמרתי טוב לשמוע גערת קבס ולסור אל משמעתו. באשר י"י אמו. תקלה אוייעך כי ספר אקד הוא שהגיע אלי מאתך תקלמו מי כהקבס אין עוד מלבדו והשיבותי לך מענה תקלת הספר יהודה אתה יודך אקיד שלקמיו לך על יד רופא אקד אלקרטב"י שהיה עמי באביל"ה צבית ר' יהודה קשיט. אמנס בנואי בעיר ברג"ש מלאתי צפי אנשים כי שלקת לי כאשר שמעו מפי אשר שלקתו לי להתפאר בקלוני היה זה מענה הספר שכתבתי לך תקלמו:

הנה אככי ילאתי לשטן. לבכי סלג ויקטן. ואמה עכית לי יגער י"י כך השטן. ודוד הוא הקטן. וזה הספר לא הגיע לידי ולא שמעתי ממנו אלא תקלמו זה אמנס כי כתבתו ושלקתו לי עשית רלוכך והעולה על רוקך שאני לא כתבתי לך אלא כבוד ותהלה ואמה קללתי והקילומי בדברי תהלה. ושלמת דעה תחת טובה. וכתבת יגער י"י כך השטן ואני אומר יגער י"י בשטן ושוכא את י"י ובמחזיק בו וינצר בשטן לשוטכו. ושוכא לאוכאי. ואם קראתני קטן אמת כי אני קטן צעירי וכזה. אמנס אמרו רז"ל אשר הקנ"ה ללכנה להשקיעה מתלונתה לדיקים יקראו על שמך ודוד הוא הקטן. יעקב צכה הקטן. ובוחן לבות וכליות יודע לבי ולכך ישוב לאיש כפעלו וכמוס לצבו ולא באתי לקטרג עמך ולהתוכח אבל להודיעך אשר נקרת

בזאת נו וקראתו לדיק ומכס ותמים והנה הוא רצע וסכל כי ילא
 לתרבות רעה והזקית את דרכו יכעש' תלשין ומוסר וסופו הוכיח על
 תפלתו. יגלו שמים עינו וארץ מתקיימתה' לו. כי בראותו כי רבני
 לרפת נטאוהו. ולסכל קטבוהו. ומעיד עדו' שקר ייעוהו. והוא שב לאינו
 ישראל ויתן להם וישמעו לו לעזרה על אשר שלק ידו ביהודי' ויקרא
 תפלה ויאמ' להם ראו כי בני עמנו ורובם אינם ישראלי' כי כפתו
 לדברי רבנו משה מחללים אשר כתב ספרי עינות ואתם מצערי' את
 המיני' שלכם צערו את שלנו ולוו לשרוף הספרים ההם והם ספר
 המדע וספי' מורה. ולא נק לבנו הערל וידנר גם אל הדורשים
 הם הפידריקאדוריי' כדברים האלה עד שהגיעו הדברים אל הקרדינאל
 עם אשר היו היהודים צמוכפיל'ר והכלויים אליהם צסכנה גדולה
 וללעג ולקלס נפי אינו ישראלי' וילאה הדבה הרעה מעיר לעיר ואמרו
 ראו כי אנדה תורת היהודים כי כעשו שמי כמות עליה ואין תורה
 אלא תורתינו. ועתה ראה גם ראה העל אלה מתאפק אתה ורעך
 הנשיאים הרמי' הירצע לעזור ולשונא י"י תאהב קלילה קלילה לרע
 הנשיא הגדול אביך להיות ידו עם מרעים. ולקזק ציד רשעים. והיום
 אין לו עוזר וסוּך אלא אתה כי רבנך לרפת אין ידם עמו אלא עם
 הר' משה זל"ל ומביאים ראיה על דבריו ולא תלמס עמי בעבורם
 ועתה קומו לכבוד שמים ולכבוד ישראל וקללו והקרימו אותם ולכס
 תהיה לזקק כי תעשו הטוב והישר בעיני אלהים ואדם. היולא
 מעשר לשער במחנה ישראל הגולה מביטו לכבוד האל. הכותב
 דוד ב"ר יוסף קמחי ספרד צב"י :

וזאת תשובת רבי יהודה אלפכ"ר :

טובה תוכחת מעולה. ומלה נעמרת. משפתי שלקות ולשון רכה בלי
 אהבה מסותרת. אמרתי אני בלבי תחת נערה צמנין. תכנסנו
 ששלי ילכין הוכח תיכיק את עמיתך. ולא תשא קטף על בעלי ברייתך.
 הלא אלהים יקקר זאת כי הוא יודע תעלומו' לב. כי לא ספלתני
 להתכבד בקלונך. כי אם להשניח שאונך. ולהניח מסצנות אונך.
 אבל היה רלוני להתכבד בכבודך ולתמוך בימין אהבתך להקזיק בידך
 כי בעמכת הראשון באתי בדרך קלרה לדבר על לב אולי תוכל להועיל
 אולי אשיבך להאיר אמריך כתיבך ואתה ענית ואמרת כי עודך שאמץ

כח לעלות במרכבה. נשולם המורה אשר רוקם. לראות פני יי
 אלהיך ולא יראו פני רוקם. וכן אהרת ואשר על כזה מקסה. כסף
 סיגים על קרש מלופה מה ראית דרך עולבני. כי אהרת כי אין
 כפי לני. יענה בני דמית היות אהיה כסוף. היודע ועד יודע כי נטעי
 נעמנים נטעי. כלו זרע אחת זרעי. ואזה לא בנת ערקוק לרעי.
 ולא ידעת במדבר קנותי ונסעי. והנה עמך שמעי כי מעולם לא
 פרלתי פרץ על פני פרץ. לא ילאה מאתי קנופה לכל הארץ. רק
 מנעורי אהמה דרכי מסטיא בלשוני. אהמה לפי מקסום מה כאמר
 לאדוני. ועל זה עלי העתרתי ומרוב שיני וכעסי דברתי. ואלו לענדים
 ולשפוקת נמכרתי הקרשתי כי יראתי כי אהרתי פן יסלק העם ישראל
 לקלי במורה אמת שאין בה דין קלוקה. ותהיה זאת לפוקה. ודברתי
 על המורה כי הוא יורה. שאם קכו מעתקים אין כלו מקמדים.
 ואם בו מפוקי זהב במשכיות כסף. נהם נמים לנדים. ולפידים
 בתיך הכדים. והנאתי ראיות ראיות על אחן שומעת. כלם נכוסים
 למנץ וישרים למולאי דעת. וידעתי כי דברי אלה לא יהיו קרובים
 אליך. ועונתם בל עליך. כי זקנת באת נימים. וגדלת בין המכמים
 ולא תשוב מפני כל סחית; הארקי והימן וכלכל. ומה אהרת על
 הרב התמים שלנו כי נתן לאלהים תפלה. ונמלאכיו ישים תפלה.
 אתם הליקותם לו בדבריכם ומאללוהו ותקלר נפשו למות וילא לנו
 בדברו. ואין אדם נתפש על לערו. והמליק לו נא נשכרו. ולא אוסיף
 עוד לדבר אליך שלא להעתיר עליי:

וזהו האגרת שלחה ה"ר משה ב"ר נחמן לקהלות ארגון
 ונבארה וקשט"ליא לנדות ולהחרים את רבי שלמה
 ושני תלמידיו עד שישבו מררכם הרע אשר העיו מצחם לעמוד
 כנגד רבינו משה זצ"ל:

בפשע ארץ. ביום היתה לכלה ומרץ. על סנניה. ושריה לבנות
 נדריה. ועל הרועים לשמור העדרים. מעטנות אריות
 ומחררי כמרים. עליהם לבקש האונדות. ולקוק הכסלות לקדם ברועים
 ומקלות. אף כי זה שה פזורה וגוחה בראש הרזה. שן הסלע מהעבר
 מזה ושן הסלע מהעבר מזה כמוני היום שארית. עדת הנבית. אשר
 למנראשונה ברית הפרנו. ובאחרונה קטאנו ומרדנו בכל עכין. ולקיטו
 בלא

בלא חבין. ואם אסורים בזיקים נבית בלא שפכנו נרית וקוקים. הלא
 זי"י אלהינו אכחנו דנקים. ובית שניינו הוא חיינו. החיים הטובים
 אשר אין להם הפסק ואין אחריתם מות. האור הבהיר אשר לא
 יגאלוהו קשך וללמות. והאמוכה השלימה היא המגינה עלינו מחטא
 ולא כילנו. היא שעמדה לאבותינו ולנו. הקבלה ההוגנת היא הנותנת
 לעמנו פליטה ושארית כאשר ידעתם. את אשר עברנו בקרב הגוים
 אשר עברתם. הוא הזנך אשר זנחתם. הקטורת אשר קטרתם.
 העולה והקרנבות. הנסכים והמנות. ועד הנה מיום שכחנו בין
 שפתים. לא גראה זנוב נבית המטנקים. אין כודד בקף ופולה פה
 ומלפנך כנגד קבלתינו. כי ידיעת אלהינו היתה מסכמת באשכותינו.
 ואשכותנו מקובלת בכל קטוי גלילות גליותנו. אין פרץ ואין יולאת ואין
 לוחה נרקובותינו. אך היום סניבות גנעתי. קללה ראיתי. ומעלה
 עשן כנגדי קימתי. ככילוך מנעיר גחלת. והיה כאש אוכלת. ואכחנו
 מחשים ועל ערש דוי כישן. והנה עלה קיטור הארץ כקיטור הכבשן.
 לכן אני הקטן בשנתי. הדל באלפי. היושן משמים בספי. ובלבי רשפי.
 מסיר מסוה הנזות מעל פני. ואקרא אריה על מפסה י"י. אלכה אל
 הגדלים ואודיע לשמים העומדים על דורס. דכורא זי עמרס נורא זי
 עמרס. ואתם שלומי אמוכי ישראל אריאל אריאל. שארית עמי יתר גוים
 אשר עם אלהים דרי ירושלים אשר בספרד. כשיאי ארגון. אילי נבארה
 וארי קשטיליא. הקמים על נדיבות. תלמידים וסופרים ודורשי אותיות
 וקזני כנסיות עם ההרים זכב לאריות. הנו לכם עלה ודנר הלום.
 ואל יושני האי הזה תענו שלום. כי ראיתי כנר מקטיאי אדם נדנר.
 עוברי דרך עלינו ובידם כתבי קלקות. מגנבים הלבנות ומקניפים
 המקשנות. והולכתני לגלות אזנכם להעמידכם על תוכן העניכים.
 סן תשמעו אל דברי הזיפים. ותתנו לקרם יעקב ישראל לגדופים.
 ואני תלמידכם זה ימים תקרתי על הדברים מפי השמועה. וראיתי
 הנאים לפיככם הכת המתקסדת. כפשות מזודדת. והיא המורדת.
 ואם רנכי לרפת אשר מימי תלמודם אנו אותים. דברו אל השמש
 בקלי השמים. לכשתו תחת כנפים. וירק המזהיר לוו לסתום. ובעד
 כוכבים לתחוס. לתחוס אף על הרב המגיש דינו לפיככם קטאת כי
 הוא על תבירו תלק. ושכנגדו המסליג דעו יגיד עליו רעו. לא נתן
 הנביא לאלהה מסלה. ונתלאכיו לא ישם מהלה. ואתם רבותי אל

תשמעו לדבר בעל המחלוקת. אל תאמינו ברע אל תצטוו באלוף.
 עד אשר קפי בעל דיכו תשמעו הקילוף. כי לדיק הראשון בריכו ובא
 רעהו וקרו. ושתי כתות המכחישות זו את זו תביאו בית דיכס
 יחד. ובנגשו אל המשפט ושפטו משפט אחת שפוטו ובימיכס במשפט
 תפדה ליון. ותזכו לחזות בכוועס אסריון והמגדול היולא מניית המלך
 העליון כמפלכס וכחפץ תלמידכס הלעיר וענדכס הקטן.
 משה ב"ר נחמן ז"ל:

וזאת האגרת השלוחה מסרקו"סטה אל קהלות מלכות ארגון
 נכתב בירח אב שנת תתקצ"ב בסרקסטה. ואלה שמות
 החתומים. בחיי בר משה זצ"ל. יהודה בר שמואל ז"ל. יצחק
 בר שמואל צ"ע. שמואל בר יוסף זצ"ל. אברהם בר יהודה
 נ"ע בן לביא. ששון בר שמואל נ"ע. אברהם בר שלמה. שלמה
 ב"ר יעקב ז"ל. יצחק ב"ר יוסף ז"ל. שמואל ב"ר יצחק בן
 ברשתי. אברהם ב"ר שמואל ש"צ. ורבים מזקני ארץ אשר
 נקבו בשמות. והמעשה הזה עשו והסכימו שאר הקהלות הקדושות
 אשר בכל חבל ארגון לקיים ולקבל עליהם ככל הכתוב למעלה
 והאגרת היא זאת:

קול שאון פעיר. כאיש מלחמות קנאה יעיר. קול מולב לא להצית.
 קול יחולל אילי הארץ ואכזשי הלבנות. קול ייודד בקלן. בקוץ
 מכאיב וממאיר בסילון. קול אומר קרא בגרון אל תתאך כשופר הרים
 קולך שמעו הרים את ריב י"י ומסרו. והאיתנים מושדי ארץ הקרדים
 אל דברו. המזכירים את י"י אל דמי לכם אל תשקטו. והקדש אל
 תקרישו. ועלומות ותוכחות הגישו. ונעת הזאת לבש נגשו רגוות. ועשו
 פעילי קנאות. קזקו ותתאך בעד עטבו. ובעד מותם אלהינו. לכל
 מהי לכם לשמנה. כי לכגד י"י אין קכמה ואין צטה. ותכ"מ איש
 קילול השם אין קולקין כבוד לרע לככנד ובשיל. ומעד את דבר י"י
 כאיש מלחמת יעיר קנאה. בלי פחד ויראה. ויעטרו כל בני הקיל
 קמוצים. שרי אלפים ושרי מאות ושרי קטנים. ויקפאנו למשס בצמחה
 ולתורתו הקדושה. תורה לזה לנו עשה שרעה. העטת אותנו סיס
 הסכלו והפסגה והפתיות. לגנר אשר דרבו כשתרה. בעבדכי התורה
 בענדו ובעמדו. שם מתאך לפניו אוד. ועשקשים לעישר. עבדכי
 ועדברי

ומדברי שפתו מישרים. כולם נכונים למצין ולשילזי דעת מישרים
הרקוקים אשר שמעו באיים. והגידו את כבודו. כי גדלו קבמתם
במקמות הקילוכיות וכיביו ומאשריו רוק שק שפאים. במדבר כל הלשונות.
ושמעו הולך בכל המדינות. כטע עץ הדעת ולחמו מטעיו. ויעזו
פרי תנובה מדעיו. כל אוכלם כפקקו עיניו להיוחס כאלהים יודעי
טוב ורע בהגיוכיו. קטן וגדול שם הוא ועבד קפסי מלדוכיו וברוק
כקו וחוכיו. כל קיות לא יעקדו לפכיו. אמרותיו טוורות וכיביו ברות.
הלכה למשה מסיני. וזה השלקן אשר לפני ה' הוא מרנן משה בן
הרב רבינו שיימון ז"ל וכל איש אשר לא ישמע את דבריו. ולא בן
הדור אשריו בספריו. והולך קצבים נמורה הנכוכים. על שר הלכא
הגדיל לאמר אעלה על צמתי עב על הככבים ועד לבא השמים וארמסם.
אשלק דגרי ואחאסם וכל אשר עמי יודע כי קבמינו הורנו והזהירונו
ללמוד קבמת הייקוד וקבמות הקילוכיו בזה שנאיב היונים הכיפרים
בתורת משה כיו ארסטו ותלמידיו וכן קבמת האלטגניכות והנלים
אין לומדין אותן מן התורה ולא מן הגמרא ומלדת הקרקעות וידעת
תקיפות ועולות. כמו שאמר הקבם מורה דעה. כהירץ לי שבילי דאמיל
כשבילי דנהרדעא. וכן שפופרת שהיו מילדין בה מרקיק ניס ובקרנה.
ואמרו שאין שמכין נסכהדרין להיות מורין אלא מי שידע באלו הקבמות
ובקבמת הרפואות. ועתה קחו שלזה קרני משקית והם חסיתים את
העם ומדיקים. ויקחו להם משאות שוא ומדוקים. לבחוב מוררות
ולדבר סרות על הרב הנזכר ולכל איש אשר לבו כבד וקל סוקו
וכהתה עינו ונס לקו יפתוס נפיהם ובלשונם יכוני להם. לזולתם
בקצבים. עד אשר הקריוו כל הקורא בספ' המדע ומורה הנכוכים
וכל הלמד שום קבמה מקבמות הקילוכיות. לזאת יקרד לבנבו יקס
לבנו בקרבנו. ותבער אז בהגיגו. כטומאת הכיה הימה דרכם
לפנינו. כי הקדיוו תנבילים ברבים. והם קוטאים ומקטיאים. והכה
נקבאיתנו באש עברתינו דברנו לכל הקהלו אשר בכל מלכות אר"גון
להקהל ולעמוד על צפסם להיות ידיהם עמנו להלחם בהם ולקדש שם
אלהינו התקולל בנייהם ולהסכים לכדוהם ולהקריעם ומקהל הגולה
להנדילם מעמה ועד עולם. כאשר עשינו אנחנו קהל סוק"פטא
שהקדמנו וכדינו שלמה בר' אנרהם השיבן בהר ובני תלמידיו דוד
ויונה אם הם שלקו יד לאונם או ישלקו על הרב הנזכר עד שיזנו מקדכם

הרעה וממעלליהם. ומן הקדמם אשר בכפיהם כי קרפה היא לנו להיותם
עזבו לעם אחד אם לא ימולו ערלת לנגס הזוכה. ואל דרך רהבים
פונה. ואם נאלה לא יוסרו והולכים בקרי. כי מעלת קסם מרי. אנחנו
עם כל אמינו אשר וכל קבל ארגו"ן נבוא הספר הזה אליכם קרעו
לנצבם וגם נגדיכם. וקבאו לה' אלהיכם. ואל יתחלל שמו על ידיכם.
עשו כמעשינו לאנד פריכי עמינו. ואם הם מעלו מעל נתור' האל
לא יהיו על עדת בני ישראל ובחננו כתנז זה למשמר' לאות לבני מרי
ההולכים בקרי למען ירוץ קורא בו וידע כי שהנו בקרבו והקטאי'
האלה בנפשות ידמו וישנו דד. ואנחנו קחנו וכתעודד. נכתב בירק
אב שנת ד' מתקל"ב וכבר כתבנו הקדומים למעלה:

כאשר שמענו וראינו מעיר העיר המהוללה. אלהים יבוננה עד עולם
סלה. וקתמו בשמותם לשם ולמהלה. לחזק דברי רבינו משה
כר הגולה. ולהנדיל הדונרים על לדיק עתק מעם סגולה. אם עשו
אלה השלשה דבר הנבלה. ואלחו ידם בו ידיו שמו חקלה. גם אנחנו
נאלץ קושים לעשות כמעשה אמינו הקדושים. והסכימה דעתנו בעלת
החכמים הנשיאים הרבנים רבי נחמן ורבי שלמה יל"ו הרופאים
הננונים ממעפפת מחכמוני הנשיא הרב הרופא הקב"ה רבי משה בן
אלקוטנטיכ"י המאמינים ב"י ובמשה עבדו. וכי גבר עלינו חסדו. ואמת
ספרו וידיו על כל החכמים נטויה. ועלינו לעולם הללויה. עזריה
ב"ר שלמה גנ"ת הכותב במלות קהל ושק"ה. שנת ב"ר יוסף כ"ע.
מנחם ב"ר יהודה בן אבי אלפר"ג. משה ב"ר יוסף בן שמריאל. יוסף
ב"ר שלמה כש"י. חיו בן פואל כ"ע. דוד ב"ר יאשיהו ק"כ. ילחק
ב"ר יוסף כ"ע. יוסף ב"ר קיים כר"ו בן אלפיאל. שמואל ב"ר יהודה
כ"ע בן אלפואל. שמואל ב"ר שלמה גנ"ת. כשמענו השמע הכורא
לירי' אהנו כלירי יולדה וורה כמזכירה. על השלשה אשר קמו איש איש
בלנו ורוקו. ונוסדו יחד על ה' ע"כ נאלו אנחנו קהל מכתשו"ן לחזק
דברי רבותינו קהלות הקידש ואמרותיהם הנכונות והנערכות. שמים
מערכות. האלהים האדירים מחוקקנו ושיפטנו. הפנות היקרות פנת
שנטינו. בהסכמת שני לכתרות הזהב המריקים מעליהם הזהב הננונים
הנשיאים הרבנים ר' נחמן כר"ו ורבי שלמה אמינו אשר סימי קדם
נמר באומיהם השם. העה הגנורים אשר מעולם אנשי השם.

חיים בר אברהם נ"ע, יהודה ב"ר אברהם. יצחק ב"ר יהודה
נש"י. ברוך ב"ר נ"ע. הרינו חלנו ונכנענו אנחנו קהל קלע"ה:

הקנאה הגדולה והכשלה המזקה. והנוראה אשר קנאו אנשי המעודה

עדה המועדה מעיל קנאה ועטה קהל סרקסט"ה יל"ו
ונראשם הרב הגדול רבינו בקיי הלכ"ף הטהור מכורת המאור גם
הקהלות הקדושות הטהורות. המהוללות והמאוזרות קהל וסק"ה וקהל
מכתשו"ן באו בעקבות' למלאת דנריהם ולעשות כמעשיהם והעיר השם
את רוק אליי וכזוכים לקבלת אדונינו וגבירנו המאיר עינינו והמגיה
קשכנו. ראש ישיבת הגולה רבינו משה ב"ר מיימון. אשר היתה תורת
השם אללו חמון. על אשר קמו עליו שועלים קטנים כרס השם
מקבלים. הם התלמידים הכבלים. הם שלמה ודוד ויונה. אחריתם
מרה כלענה. אשר הלכו אחרי רוקם לכלות ודנרים אשר לא כן
קפאו על י"י באמנם כי לא השם שלמו ולכן תהיה זאת להם למכשול
לב ולפיקה. כי מי שלק ידו בכמוהו ונקה. וקיינו לכדותם על מעלם
ונקהל הגולה להנדלים. ואנו התעוררכו והתחזקנו ונמרכנת הקנאה
לגלות התאמלכו. ולעשות כמלות אחינו קמנו והקדמנו וכדינו נכח
האל. שלשה פושעי ישראל. ולהביאם במסורת האלה והשבעה. עד אשר
ישנו מדרכס הרעה. והשם ילילנו מדבר עליו ועל תורתנו תועה.
ויראנו יום נאולה וישועה. משה ב"ר יהוסף ז"ל. משה ב"ר שלמה
בן ארקוסטנטני"י ז"ל. יצחק ב"ר יוסף בן אלדיון ז"ל. יוסף ב"ר
משה איסאני חמ"ד:

זאת תורת כל קסר לב ונער. ורב לבלי קק פיהו יפער. וכל שם
קסך לאור ולא יבדל. וגשם יגדל. המסיר שפה לכאמן ולוקק על
טעם זקן כדת אל. אשר שם משה לפני נבי ישראל. לכדותו ולהמרימו
איש ממוקמו. ולהגבירו עג' ועשרה. לא כוכל און ועלרה. ככה ישעה
לאיש אשר קסך להגליח כל רוקו על ה' וכל כמרהי לב במת: ורסן
עדים יבאו והנשפטים ישעו וייראו. ואבקנו קהל לארד"ה הסבמנו
בהסבמת רבות קהלות הקודש אשר סביבותינו ונמנו' הרבנים והגשאים
הרשים החכמים מרנן ורננן בקיי ור' שלמה ויחלנו וילקמו במלחמה
האל לבדו ויאמרו זה' ונמשה עבדו. ויעזיר קהל במחנה קהלם
קקטנס ועד גדולם. על לב איש כסוג אחר וערה ועל משה עבד

ה' דבר סרה. או אז יכנע לבנו לאלו. וכן זרפא לו. וזממו עלינו
 רבים וככנדים :

אגרת אשר שלח רבנו בחיי אל קהלות אראנון :

שמעו אלי רדפי לך מנקסי י"י. זכרו תורת משה עבדו המזכירים
 את י"י. אל דמי לכם אלילי ונבזי. הקהלות הנקהלות
 אשר בכל מבל ארגון. האל יהי לכם לסמרה. וזממו לכה וסמרה.
 הנה קול המולות פריכי עמנו מארץ ערקקים. להפר העדו והזקים
 הכמונים בספר תורת משה עבד י"י. ה"ה הפטיס הקזק רני משה
 בר' מיימון זק"ל. השם אומות יזופטים צמורת האל. ולכל היד
 הזקוקה ולכל המורא הגדול. אשר עשה משה לעיני כל בני ישראל.
 ועמה קמו ג' קרשי משקית. וישלמו אחד מהם לקבמי לרפת. וישתום
 נפיהם ובלשונם יכזבו להם. ודברו סרה על רבינו הנזכר עד אשר
 פתום נשקריה' ובפקזותם. וכאשר כתבו אלינו מחבמי פרוב"ג ינלה שהקריעו
 כל לומד שום קבמה מהמכמות הקילוני'. והקורא צ"ספר המדע ומורה
 הנבוכים. וילכו משכים ואין כונה להם. כי טח מראות עיניהם
 לאת צערה נבו אז הקכאה זאין מכנה. ונר תורתו טרם יכנה
 מהרנו להשיג גמול הקטאים האלה בנפשותם על ראשם. והקדמנים
 ובידינוס אם הם הרקיבו פיהם. האריכו לשונם על רבינו הנזכר ועל
 ספריו. לסתור את דבריו. כאשר שמעתם באזניכם. ותראו בעיניכם.
 בנוסח הכתב הגלוח לכם עם זה אליכם מקהלי וקהל סרקס"טה
 י"ג. על כן אקרא אליכם בקול גדול כי אחס משכילים. ואת הנולד
 רואים. ולשם קדוש ישראל המהולל קנאים. הקלנו מאתכם אנשים
 לכקוס נקמת י"י ולהלביש כל אחד מהם קללה כמדו. כי לא האמינו
 בי"י ונמטה עבדו. והלור נרקמיו דרכיו יורנו. ויצעד הרע מקרבנו
 וישפות שלום לכם. כפפץ הסר אל משמעמכם. חוכר ממיד עונמכם.
 הממפאר בזכריכם. בחיי ב"ר משה זצ"ל :

זה נוסח הכתב ששלח רבי מאיר הלוי מטוליטולה לחכם רבי
 משה ב"ר נחמן זצ"ל :

ג היום ערי שיקי ידי כנדה על אנחתי. נעמדי על אגרת תשואות
 עליאה. קראה באזני קריאה על קריא' לכסות דמעה את עזק
 י"י

י"י. על ריב בני ישראל ועל כמותם את י"י. ילאו דנריה קלויס
 יקפ"ס. מנהלים ודקופ"ס. מאת מגדל ומלודה. לתורה ולתעודה. טורה
 דעה מנין שמועה. כנון לקאים וכסם קראים. ידידי ויקירי דר עם
 אלהים ועם אנשים. ועם קדושי' כאשן. להתאבל על טעל הזמן. רבי
 משה בר כחשן. אשר הבינותי שמוך אגרותיו הגלותות אלי כי קרב
 פיסיות ניד בעלי פלילות. לכקס נקמת תורית ומאיות. בקלות
 כמרתות. ואלות כפרלות. וכלות כפרלות. אוכלות בארץ מנוכות ומליבות.
 לבי היא לכל הארלות. על מוכקות ונאלות. נשמעו בה על פורכי
 פרלות. הלכו במועלות. לסעף פירות מלות וקאים ומשפט' לדיקים
 במערלות. לעול ארקות יושר ולסלף פתגם ולחת טעם לסגס. לשבור
 עול מלות ותורת ולכתק מוסרות. באמרם אין קפץ לבירא ית' נשקלים
 וקלבו. ואין קנאה לפכיו לבקש עלבו. וטרם אבד קשבון. ואין רבוט
 כי אם להשיג כל איש כלבבו. ידיעת קוניה וקמת מרכבו. כי אם
 קפץ בגוף אם יטהר ואם יעמא. אם ירעב ואם ילאא. החמו רומם
 עותו כתיבס. ועבטו ארסם. כי מדרך אשר שמו בה מנטקס בה ככאל
 כסם ואבד כלקס. בשומם תכלית הידיעה לעשו' קונף ולהבר על
 עבד ה' מועה. להריק כפש רעב למלותו. לבבו הרתיק כסיר. ומסקה
 למא לדברו להקסיר. להמית נפשות אשר לא תמותיכה. והנה נעלא
 במוכס גזע אמוכה. מקור לקמה ולתבונה. הרב המונהק ר' שלמה
 ב"ר אברהם הוא הקל להיות גבור בארץ. לשונב מתיבות ולגדור פרץ.
 כי שמוך מהפכת משבבותם טהר. ומנגעי מועלותם לבבו טהר. כאשר
 בינותם כחורן על ראש ההר. תקע בשופר קמה להזהיר. והעם לא
 כוהר. זולתי הכלויס עליו. קלת קמתי ההר הקוכים על דגליו. ושאר
 העם אשר ברגליו. ובראשם ילדיו טעשה ידיו שכי תלמידיו. כטעי טעויעים.
 אנשים קכמים ונבוכים וידועים. אשר היו פליעת אנשי אמונה. להקזיק
 ענן ולכה. בדברי מוכקות. ומשובות כלקות. נגד טעקסי הישרה. המגלה
 פכים בתורה. ובראותם כי קתרו להשיג אל היבשה ולא יכולו. הגישו
 עלמותיהם ודיניהם לפני קמתי לרפת להכריע. דיניהם וכראות פכות
 הלך הלוררת. כי רוק פכות רבני לרפת אליהם מתמהרת. וליסרם
 בעקרבי מוסר טעעורת. שמו עלילות דברים על הרב הנזכר ותלמידיו
 אשר היו לעזר כנגדו. כי דבר נ"י ובעשה עבדו. והכה הביכות טאגרת
 ידידי ויקירי ומאגרת קלת קהל הקדש הכלויס אליו כי אימת הויפי

וספק המסלעו' כפלה עליו. ועל הקוכי' על דגליו. כי שמעו דבת רבים.
 מקול מחללים בין משאנים. כי שלחו אגרות' בכל עבר ובכל דרך
 ליושבי על מדין. להטעים דבריהם לדין שלא נפני בעל דין. לגנוב
 לבנות. ולהחכיף מאצנו ומראו פן ישמעו הארץ הלזו אל דברי הויפים.
 למת הרב למרס ומלמדיו לגידופים. קלילה להם מעשות כדבר הזה.
 ליקר ולכבזה. לשמן ולרזה. האמנם אם אינם נביאים. הם בני נביאים.
 חכות אבותם להם למסעד. להגיל רגליהם ממעד. ולדקתם עומדת
 לעד. ואם קלילה תהיה להם כת סודרת. אזהבי שטים להעמיק.
 ובילדי ככרים להספיק. להחזיק במחלוקת על תורת השם ית' להלעיג
 ולזכור מנבעת המורה בעמק עכור. הכני נכון להקלץ להוילא עלמי
 מן הכלל. ומלקתם בארץ תקולל. ואבי וכל הכלויים עלי המאמיני'
 צדיים. וכל יראי השם ית' הכלויים אלי כהי' נקיים. ועל דברי יקירי
 וידידי אשר בקש ממני לקנא לכבוד תורתנו ולדברי רבותינו. ולהיותנו
 באגודה אחת עם רבותינו המרפמים כאשר הסכימו בו לכבוד אלהים
 ולגדור גדר נעמו הפרץ. ולעשות דברינו כליון ארוץ. שיטף לדקה
 להרים מדרך עמנו מכשול ופוקה. הלא ידעת אם לא שמעת כי גם
 אנכי סרנים וסלוכים אחי. ואל עקרנים תקנותי. גם מתמול גם
 משלשום. גם טרם בוא ספר הנבוכים. מורה היה למקנת העם דבת
 הנורא לב סורר ומורה. ולא ינעו אמות הספים מקול הקורא. כי גם
 בראותם אהלי כושן וקרב דישון ודישן. לעלות קיטור הארץ כקיטור
 הכנען. לא נקם העם מדרכו ולא שנ ולא קשב מוסר. ולא האמין.
 אף כי אני אחיאים. ובמסורת הנרית אחיאים. לבלתי הגות במסר
 מורה הנבוכים אשר בעיניהם להאיר קשכים. מפי לדיק מושל ביראת
 אלהים משה איש קדוש. ואני בנוא ספר הזה אלי ומלאכי לבי לעבור
 בין בתריו. ולאוב משער לשער בשעריו. ולתור ולהבין צו. ולתור ולטעום
 בקי טעמו. לדעת אם אלקם בלקמו. ורא' והנה יונקתו מקוקי
 שרשי הדת ומסעפת פארותיה. מקוקת בדקי יסודותיה. והורסת גדרותיה.
 רוממות אל בגרונס. ומות וקיים בלשונם. פעם להשכיל ופעם להיטין.
 מקרבת בשמאל דוקה ביטין. ואנינה כי מהפוכות בקרבה. לא ינקה
 כל הנוגע בה. הרמקתי מעליה דרכי. ולא כתתי לקטוא קפי. נרב
 הגדול המגיה קשכי. אשר זרע אור משכה תורתו על כל קנאי נשיה.
 נוטע בהם עמי דעת ותושיה. כי מי יודע אולי בעל הספר הזה

אשר

אשר סתמו. הימה רוח אקרת עשו. אך הנמות לא סרו עוד העם
מזנקים ומקטרים בנמה. הוגים במורה הכנזכ' ביד רמה. ונבר אשר
אין לאל ידו להוכיח אנשי מקומו והחוכים על ידו. אם עברו תורת
קלפו חק. אין יוכיח עמים עלומים עד ריקוק. אף כי דברי רבותינו
דבני לרפת דברי תורה הן ואין לריכין קזוק. אף כי ימים רבים
הרבה משלטים שנה. בהגיע תור משנה. ספר התורה בארץ הזאת.
ואעמוד על ספר המדע אשר דבר בהלכות משונה על העולם הנא
שאין בו גוף וגויה. קנא קנאתי ללור ישראל וקדשו. וליסוד הלדק
ושראו. בראותי כי אנדה אמונת תחיית המתים מקדם בארץ הזאת.
מפי יושבי פרוזת. ערים עליזות. אף כי מלאו להם ערים קומות
בצורות. ועיר מצלרות. להכיל עינינו. ואשלק ידי ואכתוב אגרת קנאות
לרדני חכמי לוכ"ל אשר היו צמים ההם לקנא לכבוד השם ית'
ולדברי תורתו אשר היו לקרפות. ולקוק ידים רפות. למען קיות האבנים
מערומו' העפר ואם המה שרופות. אוקלתי לדבריהם. אין עד תבנותיהם.
זהנה אין איש מתקוק עמי. לגדור פרץ בעמי. אכן עמד אחד מקמיהם
במקנא לרוכב במרכבת המשנה. ובשם קדוש ישראל לא יכנה. ועד
כל רעיו אמתונן. יתחמץ לבני וכליותי אמתונן. כי לת כראתה קשת
חופפתם בענן. להביא בכליותי בני אשפה. אולי הגיע בידו אחד מן
השרפים רמפה. על המירו יסיד כל הכמלחים. וסנתם וסודם. בכבוד
בשר ודם. זה היה מאתם קול גדול המקנאים לתורת השם ית'
ומוקמתם. ונחלת עבד ה' ולדקתם. לכחזב עליהם מרורות. ולדבר עליהם
שרות. ועתה מה תקות אדם לשלוק אגרותיו בקנות ארלות. ולגדור
פרלות. ולהוכיח לאדם מומו. ולפקוד עליו אשמו. הלא רב לו להוכיח
עליו במומו. מן יוסיף העובר על דת לחרף ולקלל. וכמלא שם שמים
מתקלל. זולתי בהועד שני אנשים אשר להם הריב. את דבר שניהם
לפניו להקריב. אז בדעתו ילדיק לדיק מקרית עוז נפצע. והדשיע את
הרשע. והלזר יעשה שלום במרומו. יפרום על כל עמו סבת שלומו.
וייעיב לעושים. וליאשים בלבותם. והשיב לב אבות על בנים ולב
בנים על אבותם. במפץ ענותכם וכמפץ אפי אמותכם דורש
שלומכם ושלומכם.

מאיר הלוי ב"ר טרר'ים ז"ל :

וכשעמד הנשיא רב אברהם ב"ד שמואל בן חסדאי וצ"ל על כל הכתבים הנזכרים. שלח מברצלונ"א יהודה בן אלפכא"ד זאת האגרת :

נדעך

ולא עתה כסודך ולא מקרוב. מימי עולם ומשני קדמוניות אשר לא יספרו קרוב. שרשך הנכבד כשעב נגוים. ויסודך הודך כודע צא"ס. באזנינו שזענו אבותינו ספרו לנו. אשר חכמים יגידו בלשונותם. ולא פקדו מאבותם. הגידו סוד התהלות. ועם המעלות. והמסות הגדולות. אשר ראו ואשר שזעו באותיך הקדושים. קדוש עליזן כלם אכסים. לא סר שבע מהם. ומחוקק מוס ויושר עבין הגליות. והיה לך אזור שתניהם. גדרו פרלות. לבי היא לכל הארלות. חכמו על כן כבדו חכמים וידועים. ככבדו על כן הוקירו ככבדו וזועים. גרעו אבדו רשעים. הקזיקו את ידם נמדות הנכבדות האלה מעודם יען וביען כי הם שורש כל עבה. ויסוד כל תהלה. ועמוד כל גדולה. הם הנקודה. ויתר כל מדות יקרות העגולה. בהם נאלו כבוד ועוז ויתר הנקלות תהלה לאל לא כופל אמתה מהם כמוד כמותם הנקילך וכמלת הורישך וירשת. כמלת חכמה עסארת ירשת היקרה למרבה המצרה. אמתה עמה מעשה. נכפעה ובתצובה ובדעת וכלל מלאכה. ואלו נישיהם יבא הקלף הגדול הזה נישא"ל. וקמו צדיקים בני עולה סרגיו אל. מוליאי דבה על י"י בניית עשה ערה לך ודבריו. ואלו את ספריו. ידענו באמת ובתמים כי הם הם סן הראשונים ולא מן האחרונים. לעלות מתקלה ללצוא לבאותי וללסוף כל מחבותיו. לקבא את קבאמו ולערוך עלקסותיו. וכלקסו איש באניו. איש בבנו ובאדיו. כי למי היה מעה עוז מקל תפארתה. ולמי. הלא להם עבה עברה. להם לבדם נתן עשש הגאולה. לעשות באויבי השם יתברך נקמה. לקלים המרוץ ולגבורים המלחמה. לכן סן היוש אשר סבלנו על שפתינו. עול סדיצ עמנו. וכשע קולס נפל הארץ תמהנו וכמהנו כל קהל ועדה. הלונשים על י"י קבאה ומעדה. כי לא האימו נראש לוקמי עלקסות תורה ומעודה. דעל עמנה יהודה. ולאו עוד אלא נכחו לבנות. מושבים למעה בנות משפחות. אשני מלות ומחבות. נכחו דעתך ומסדך. השיאך יכלו לך אשני שלומיך. נכחו לכן משכך. בעבותות לטן לקסוך. היסתיך נפשים ללבת לקראת

נכש'ם . לקבל לאן קדשי קדשים . ולהלל בניס כקשים . ומרחוק נלקח
 אנשי תואכה . לקחת בידך קרב היונה . בכל הכתוב בספרך המלא
 סודות המדבר בשפת משלים וקידות אל החכם הנכבד הדר זקנים
 וכשוא פנים רבי דוד בן קמחי י"א האיש כמוך יסיחך נפש . אם אנוש
 כערכך תפתנו כל רוח וישיאנו נפש . איה עיני שכלך העיני נצר
 לך הלא ידעת אם לא שמעת הלא הוגד מראש לך כי האנשים ההם
 מלבד שרשם הידוע . ומקומם הגרוע . ואת אשר ליקחו נדברי תורה כל
 ימיהם . להרע בו יגעו . ולהטיב לא ידעו . יתנו עמם סבלל דברים
 מפוארים . הנמלאים בכלים מכוערים . וגדולה עזאת כי ראינו מופת
 הדור ופלאו . רוס השכל ושיאו . מושג היקר וכסאו . וגליל ההוד
 ולבאו . החכם הגדול הנשיא הלוי רבי שאיר ז"ר טור"ם . הרעים
 שקיפו . ושלך ברקיו . דרך קשתותיו וכוון קלי מלימותיו . ואלו כמדראשונה
 עם בני גילו . והדומים לו . און וחקר ותקן משלים ומלימות . והביא
 עלות . והקדיש קרואיו . ורבה לבאיו . אשרנו סוד י"י ליריאיו . לא
 נפלינו עליהם ולא הרהרנו אקריהם . אך אמה נראותנו קלול עלמו
 והודו . קנאנו לו קנאה גדול' אע"פ שמל על כבודו . ועם כל זה לא נטיו
 רגלינו . לא שפכו אזורנו . מנתיב כבודו ואהבתו היקרה . ולא סרנו
 סני דרך הקונה הגמורה . לערוך לפניו שלקן שלומים רבים וכן שלישים .
 וללאת בכל עת לקראתו . לשקר פני מעלתו . ולכתוב לשאל בשלום
 תורתו . ירום לעד קרן כבודו . ומכאן מלכותו . קי י"י וברוך כורי
 אם אחרתי עד עתה מנוא אחרך . ומהודיע כל זאת יקריך אלא
 מפני שמעט הימי' אשר החעמגתי בכבוד חברתיך . ומסייתי בכל המקמה
 לל אהנתיך . מכבד כל דברי רבינו מורה לדק ראיתיך . ומקבד כל
 ספרי חכמותיו קויתיך . ומתפאר בו על גאון ורב שמעתיך . למי כל
 קמדת ישרא' הלא לך ולכל בית אביך . לכן אחרי כן כל הימים למשה
 נציר שוכני סכה . משנתיך מקנא על כל מקנא . ומעביר קול במכה . קול
 שוע קול רעש מלשמות קול שובר ארזים . קול קולב להבות . מרכבות רבנות .
 מלימות יולאות . משפחות ברורות ולקות . ולשון מדבר' ככופו' והלצנות
 להבות ריבות בוערות מקרב קדרי לנבות . לקרוך רמיה וכל סורד ברנו
 ולשרוף כל איש אשר רוח שקר בו . נקרנו ישים ארנו . ומאו ועד עתה
 פכינו . ללאת מלפניך הכרים והרלים מבוהלים ונקולים והנוגשים אלים .
 להעיר כל בן חיל אשר נקרננו ולאמץ את לבנו לקגור על יך קרבינו

לרדוף אחר בני עולה. בני דמים ומרעה. ולהכותם עד קרמה. ולכלותם מעל פני האדמה. ואולם אם עד כה נואשת. ומענות אף אתה חלקך הקרשת. אולי דברי הנאלות הנשמעים מים עד ים. לא שמעת אות' על צוריים. ולא ידעת תוכן אודותם ולא עמדת על אמתת סודותם ע"כ כתבתי לכנודיך כל הדברים בארוכה ואמריך אל כל נגידי עם ישראל. למען תראו ומיניו. תשמעו ומאזינו. ותשלמו לנו הימים אשר הסיתו אתכם בני אדם ארורים. כי גרשנו מהסתפק בנקמת פנתכם והסתמתכם. ואם אתם מקרישו מי ידבה. ואם אתם תסכלו מי יסר. צפי מי בלעדיכם להנין שמועה. וציד מי מקל ורצועה. להכות ולהוכיח כל עושה קונף ומרבה תועה. אקלי אדוני אתה ורעיך אנשי השם קיומו והתגברו. עולו ודברו. הוכיפו ויסרו. יסרו ארורים אשר פטאו ויקטילו. שפכו דמם על הכירעים ונשם ה' לא קראו. והנשארם ישמעו וייראו. על כן שמך ה' אלהיך ונתן לך לב לדעת. עין רואה ואוזן שומעת. לשמור את דרך עץ החיים. ומלך עולם אלהים חיים. יתן לך אורך ימים ושנות חיים. כרונן נאמן מעלתך. שומר צרית מהלכת. וענד אהנתך. אברהם ב"ר שטואל הלוי בר ר' חסדאי תהא מנוחתו כבוד:

אגרת מראש אמנה. חברה סדרה וגם הכינה. הרב רבינו משה ב"ר נחמן ז"ל אל רבני צרפת על אודות ספר המורה נבוכים שחיבר הרב הגדול ר' משה בן הרב הגדול הדיין ר' מיימון ז"ל:

טרם אענה אני שוגג. עוד לדבר ולצי מפני היראה התמוגג. יתקו טורשי המקשנה וארשת השפטים. והקולמם והטגילה יכעו בין הידים. כאשר יכוד הקנה צמים. בשמעני אריות שאגים שמעוכותיה'. לניא וליש מהם. רעם שירים ומרועה. קונצים בעקל ומכים ברצועה. לכבוש כל באי עולם תחת רגלי כבודם. טול טקל והך על קדקדם. תעפפם קרבם על פכינו. קרדו רעיונינו וננהלו עשמוכותינו. ואיך יוכל לדבר כחוקות. ומה ישיב על תוכחות. ענד כנזה בעיני וכמאם לנו בקרבן המם ימם. פן תאכלנו האש הגדולה. והשלהבת העולה. כי דברי מורה שמים נהם כנתיבתם מסיכי בעסקן נהם לשמן. ותאמר דאקוקין דכורא ובעורין דאשא טאן טע"ל פתיא אוכמא למטן. ואם אתמם יסתיר פכיו מהכינו רעיוניו. אקרי המראה נהים גדולים צערו

בערו מהם. ודמות רקיע כשוי על ראשיהם. וגובה להם ויראה להם.
 ובגוד ה' אלהי ישראל עליהם ואלע כי כרובים הם הפורצים על
 המוכי. ראיתי עמהם הטובים המוכים. רבי התחכמונים. הזה פנים
 הנראים במרכבה והמה האותיות אשר בלבא. המה ראשי העמודים.
 המה כשאי המטות המה העמודים על הפקודים. ומי סבלכל את
 יום ציאם. ומי העומד בהראותם. ואף כי אנכי אנכם איסרם
 בשמעם. ובדרך תבניות אודיעם. ואני ככמלה. ואין בלאוני מלה.
 צוי עם ומולעת. לא למדתי תבמה ודעת. ואיכה על האתנים מוסדי
 הארץ כגביר חיילנו. אפילו מורת קברות אין עלינו. רק לפקוד
 עינים ולהטות למסרם אזכים. ולני וכליותי אשתוכן ועדיהם אשתוכן.
 רוק שפיהם מורה. מפי ספריהם מוסר מפי כתנם מורה. הנני
 תקטן בשנתי הדל באלפי. לא אמנע עמי ולא אקשיך פי. לונב
 אימה רמת ויע כורע על נרכים. קידה על אפים. השתקויה א
 קאטו ידים ורגלים. אדון לפניהם בקרקע אשינה כהלכה אשאל
 כענין. ואם ידעתי גדולתם בתבמה ובמכין. והדן אשר דכוהו. ידעתי
 כי בלדק שפטוהו. ומה התלמוד אשר יבא אפריהם את אשר כבר
 עשוהו. רק אנכי היום תקטן אשר שאל מפי מלמד. וכתלמיד אשר
 לעמוד על דעת רבותיו מוסד. ואין הביישן למד. והסירותי מסוה
 הנזסה מעל פני. ואשים דברי רבני לרפת נגד עיני. במורה שכתב
 ובמורה שבע"פ. אשר נס כל תלמיד עולמה. להשיב קושית ולרבות
 הוויות. ישאלו אותיות. ובהקשות על גזרתיהם ובהשיבו על דבריהם
 אשאל מה ואיך ולמה. ורוקי רוק נדיבה שמקום אהנה נושבת. לא
 רוק ארם ומלכות מקצבת. רק כשואל אזכים לתלמידי קצבת. והקספן
 בלבו להנה ואלהבת. פנים מלרבת. וכי מלתי מלים וכאובת קדשים
 כבקעתי. ולקוני כפכי מדנק ולא עשני מעיף ולא ידעתי. הורני רבותי
 ואני אקרי. מוסר שפתותיכם לא אמוש. כי תלמדנו דינכם. בלדק
 גזרתכם ומשפט אמת אשר תרפתם השמיעני. ואם לדקבם כשמש
 בקלי השמים. ומתוק האור וטוב לעינים. ומת מראות עיני. ולני
 מהשכיל קטן מהפיל. כפיתכם הגדולה אשר רחבה ונסנה למעלה.
 אל בא רבותי כבהמות תחבוכי. כתבנית שור אוכל עשב אל תראוני.
 כתב לי שתייה טעם דנתם. לא לאוספי אדיכייכו אלא קטן דא הא
 לריך לאדעי ומאחר שלא זכינו פתים לחזונתכם. כלפה לדעת קש

אמר. עפי כפרכס נתקן. שהמדינה הזאת מזונו בניינות ולא
אפשר לעיתי קדם רבנן. רבותינו הלרפתים חלמידכם אנו ומייכס
אנו שותים. הגיעוני דנריכס כדון נהם. ואין אנו כחולקים עליהם.
אבל כמו שאמרנו בירושלמי לית ר"ל. עתה לקבל ר"י בנין למפלג
עליה אלא בנין לאפיקי עובדא מיכיהו ועל הדרך הזה ועל הענין
אשאל מלפני כבודכם. און עד תבונתכם אחרי הדברים והאמת.
בראותי עלתכם הטרה נסכמת. עדתכם הקדושה קותמת. כל ארץ
לרפת רבנים ושרים. פנת שנתה כולם הסכימו לזרות ולהקרים. על
כל איש אשר ידו הרים. להגות בספר עורה נכוכים. וספר מדע.
קרנו יגדע. עד אשר יגנו גביה עולמות וזה תופס דנרכס מעט
סהרבה. ונילון מהמדורה גדולה אשר לא תבנה. ולמה קדושי עליון
פרשתם לרב הקהלות רשת הקדם לקטף עוללות ואשכול להאמית
אם הכל. כי תחתו ארץ הלזו לבח ולמשימת רכושם. ולאשול באלה
כפסם. ולא נתתם כבוד להרב הגדול אשר בנה בתלמוד מגדול.
מגדול עוז לשם ה' ומקדש להמוני העון. עם הארלות העולים
בפרלות. ובית תלמודו השמש. שמת עולם יקומם בכל גלות העל
הזה. נספרד ובארץ המערב. ואל המזרח ואל הלבי היה שושיע
ורב. כמה נדמי חכמה קנן. כמה נה"ע רבן. לכמה רעבים
חשי' נתן מימיו נאמנים. והשיב דנריכס הנכוכים. ואם אתם
בתיק אמונה אמונים. שחולים בקלות הקבלה דאנים ורעככים. הלא
חשינו לב ליושני קלות כי תשוב לנלרון אסירי התקוה ומכרדי
התארה. השביעם באמונתו ובקבלתו כפסם הרוות תחת אשר
סלאו כריסם מהנלי היוכים והאכילו נטכס הזיות. ילעינו נשפה לכפשות
הנזעמות ולנשמות המקוות. יניעו ראש לתורה. וכי און טעם לעבירה.
ואין ריק למנות. דרכי מורתנו לא יעמיקו ויילדים כפרים הספיקו
ולולי מדברי הרב ומפי ספריו קיד. וכפסם מדאן קבצנו יכויו. ובאהלי
משדה יליו. כמעט רגליה' נטוו. הלפס גאוכי התלמיד המרש
עלמו. והוא כעוכר. ואכוס. לנכות ספר מפני פילסופי זון שעה
ליום. לקדוק מעל ארסנו וגליאכוס. השעמם דנריהם. אם טעיתם
אחרי באיותיהם. לא אליכם רבותנו. הנישו וראו היש עכאוב
ממלאוננו. כי גלו עתורת אניהם אשר בעונותם שרד. נגלות ירושלים
אשה נספרד. ופותר לקרמי מלכות לעמוד קבעת יונית. להביך
נקמעת

בחכמת רפואות. לשער כל מדה ולזעת כל חכמית. ויתר החכמות
 ותחבולתם. להקיות כפסם נחלרות המלכים ובטירתם. אף כי אלה
 חכמות עומרות רביתנו ז"ל הזהירנו בהם. ולווינו עליהם. וכאשר
 אנדו ספרי חכמתנו. באנדון מולדתנו. והיורכנו ללמוד בהם מספרי
 היוונים. והעמים שינים נחשכו הלצנות אחר היונים. התחילו נאנק
 וסיימו נגנות. והנה שם הרב ספריו כתרים בפני פירעניות. מן
 הוא למל' קצתי בני יון המוקקים חקקי און להעלות הטובעים נבדו
 שאון מטיט היון. והנראה לכס מן הספר ההוא נפרקו וקלקו כי
 לקרב רחוקים כטה מהקו. נעקני פילאפויא ילא על דלתי חכמה
 נקש. קשה נעיכס שדה אויניו נקש. למה פלילי לרק לא תתנו
 מקסום לפי ספריכם. על פני אמריכם. ללמוד אתכם דבריכם.
 זכות מפרכסות זו א"ז ת"ק לכ"ש. האמר באזינו נגאוה ובו מילין דלא
 נשמע לכס עין קהלתנו דמוע תדמע. הולאתם עתק עפיכס. דברים
 הנראים לקבאה ושאה נאמרין. אסור לשומעם אף כי לכותנס ומכ"ש
 לאמר' שבתמים ואמרתם על הקדוש ההוא נכל גלות לרפת וספרד
 לא קס כמוהו המורה יורה. מי כמוהו מורה. ונכל מיני חכמת נקי
 טאנתו קב ונקי. פערתם פה לבלי חק. והעתרתים בדברים הנשמעים
 למרויק. באמריכם על הגאון יש לנו גדול ממנו שנעשה לדוקי.
 [פירש יכאי האלך בימי תשמנאים כמבואר ביוספין ע"ש] הנה זאת
 לא דקתם מענכם. לא דברתם ככונה נענד ה' ואוביכם. ואקרינה
 לעינים כי לא אשא פני איש. להשיב על זה אמהר ואמיש. ואל אדם
 לא חכמה. אל הגאון ומיראי אקנא. מוע את הרב שמעשהו מפרעו.
 ולדיק כניר תרשיצו. הלא שאלתם עונרי דרך. המאריכים לשון
 המפליגים מלינה הכושאים משל נערך. בתהלת הרב הגדול. נמעלת
 קסידתו. בתוקף אטינתו. נעולס ענותו. נגדולת יוספו. נכדנת
 כיסו. נמעשו הנפלאים. נחליו הנוראים. נהיותו ביראת אלהיו דנק
 ומוסק. ונתלמודנו כוסק. איהב דברי חכמים ומחנקין. הם מסמד
 עיני ומקמד לנפשו עטרת לראו. אם ראייתם ספריו. אם דקדקתם
 נחנוריו. השמעתם אותו מנעט באיסורין. נקלין ומסורין. אם השמיט
 כל תקנה וגורה. ולא עשה סיג לתורה. אם העלים עיניו מעירובין
 מדים אם שכת עומר נגידן נעוף ונבינה הנאכלי' באפקורין. הלא
 הקסיר נהן יומ' מן הדין. לא לכס רנותנו להקל ראש כנגד מורק

מי הכה הלדוקי אשר היה כגבורי קוסי'. מי כתן הביתוסי' לשוסי'.
 הלא הרב ז"ל כי ה' עמו והבניו רוכבי סוסים והוליא אדיריהם
 מקלר מלך מלרים מפחדו יגורו ומשאתו קרדים. ורבים מעמי הדף
 מתייהדים. כי נפל פקד הרב עליהם. ונחזקו עוראו על כולהם.
 והכני מעיד עלי לפני רבותי שמים וארץ כי שמענו ממנידי אמת שנכל
 ארלות מלכות תימן קהלות רבות עוסקים בתורה ובמלות לשמן. והיו
 מזכירים שם הרב בכל קדיש וקדיש נתייכון וביומיכון ונתיי דרנכל
 משה בן מיימון. אשר האיר עיניהם בתורה. והעמידן בקרן אורה.
 לנטל מהן גזרות קשות וכבוד המס, כי היו כטיט קולות מרמס.
 ומעליהם עול מלכות הרים. וימלו טעט ממשא מלך ושרים. וקהלות
 האלה נשמעם את דברי האלה היוצאת הלא יפרקו עול המורא.
 ויגלו פנים בתורה. להמרים כנגד רבני לרפת ידברו. ואיש את רעהו
 יעזורו. למזק מתנים ולאמץ כח על דברי הרב הגדול וללומדי ספריו
 יאמרו זוק. והנרק כמראה הבזק. להחזיק ידים ולהוסיף ישיבה עוד.
 ולאמץ מאד. מעשה תורה כשתי תורות. וכל ישראל שתי קבורות.
 אלה יפטו נעמק יהושפט ואלה יבאו וכמו נכפלי הבמות. ושתה
 ישמו אשר אין משפטם לשמות. אלה יעמדו על גזירתכם. ואלה לא
 יקושו על מעלת תורתכם. והלא אפילו לאנשי ביתו של אדם עבדיו
 ומספותיו הכנענים לוו רבותיו שלא להטיל אימה יתרה עליהם שאל
 יאכילוהו דבר איסור. ואפילו בשלשה דברים המוטלים קובה על הבית
 הזריכו למימרינהו בביקות' כי היכי דליקבליהו מיניה. זהו ק"ו
 שאין עליו משונה. על אמת כמה וכמה להזהיר את הרבים וליסר
 קהלות גדולות. עם עלום ורב אשר בהם כמה קסידים וכמה קכמי'
 שהכל קייבין בכבוד' הרבה משתי' עשרה רבוא אדם. כל שכן וכ"ש
 שהיה לריך לבא במטו וליסר נכמת. ולואי שיהא נדור ראוי לקבל
 מוכקה. כי העוזת פורקת. שונבה העם הזה משונה כלקת. ואם תגזרו
 דבר שלא יהיו מקבלים מפינה. לא יקושו למרס מניינכם ויאמר לעיניכם
 אדרבה. ויהיה לרגלם רשת ולמכשול סנה. ואין גוזרין גזרה על הלבור
 אלא אם כן רוב הלבור יכולין לעמוד בה. ולמה רבותי וגאוכי. מבלעו
 את נקלת ה'. והנה אנו קבלנו גזרתכם. וכזהר מקרב פנים
 עד תחקרון מלין ומשמעו אמרים נכוסים. כי אין סביבותינו פנים.
 אין בארנותינו כודד ככף ומלפף כנגד קבלתינו. אין פרץ ואין
 יולאת

יולדת ואין כוונה ברכותינו. ואמנם כי מנין ההרים. מרבה יולדת
 אשר בה הסוסים שחורים. וקרנ המלקית בחובס קזית מעלה עשך
 כנחם. ראיתי והנה הרב ר' שלמה סס ישר כוכב עמו. כי רצ
 לקבם עם קנריו ועם קמני ארץ יתוכב. ואכתנו לא ידענו קצט
 אמרם דבר מי יקום עמנו ומהם. ואחת שמענו את הרב הגדול
 מחזיק במדרשי רבותנו ובהגדתן. שכל הדברים היו בהיותן בסעוד'
 העתידה בין המזמר וליותן. בניהם ונכת ביתן. המעבה יראה
 והמקיים לא יזכה לראותן. ויגל כמים מששט ולדקה ככפל איתן.
 ואחס רבותנו הקדושים. קובלים עליכם פרושים. אם באת' לגדר
 גדי להרים מדרכס מכסול ופיקה. ילא מפיכם לדקה. כי אולי
 ראיתם לירך עתם ולהניח מקום לשלוק דברכס מהר. כאשר הראה
 אתכם בהר. היא מגדל מוכשטיפור המד וכמהר. לפה בלגתם
 אחינו עמהם להכניס ארלנו בגורת הקרם והאלות ההם. ומה לנו
 ולהם. וגבול כתן ה' ביננו וביניהם. ואמרי אין במקומנו מקלוקת
 ולא שוד ושנר בגבולנו. אין אמריות קרמכס עלינו. והנה קהלתנו
 קפיים על כבוד הרב הגדול ומקנאים לי קנאה גדולה לכבוד תורתו
 ומסידתו. ואת יקר תפארת גדולתו. לא מהיותנו פיסקים על שתי
 סמפיים. לסור מנו דרך מני ארץ רבותנו היפים. אל הבלי
 פולטפיים. ואם יעלה על לבם מקלתן מגורתכס וע"כ ספר העורה
 יחסיקו. ומזנר נענינו ספחותם ידניקו. כי לבס כמקט סדקית לא
 ידעו דרכיו ונכתבותיו לא העסיקו. מה יאמרו לספר המדע והמכתב
 מכתב אלקי אשר העתיקו. מפתח לספרי הרב ז"ל בתלמוד ומנוא
 לכל קבוריו סופר מלות ה' עשה ולא תעשה. שלמה לתלמידים במד
 ושופא. בהלכות ח"ת. יורה קטאים דרך בהלכות תשובה. ונכסת
 וזונה. וכלי קושית והיות. מפיך מדגליות. כי לא עלינו דברי
 תאנ' בתלמוד רק מפורדים ומפורדים בין ההלכות וההגדות בלי
 בודרים ובכל קבורי גאימים הראשונים ואחרונים לא עלינו אותם
 עכינו' דרושים לכל כפלם ומיועבי' כאשר הטה מפורשי' ענאריים
 בס' הכול המעולא. בפנינים. העיוותם נספרים ממנוך ומנפכים.
 ומסדכס הנתינו אדיעונו מה לבס ולספר ההוא כי תומה היא
 וללמוד לנו לריכים. כי שמענו שאתם אומרים כי הוא כפיסר פדניה
 אל גיהנם עבגי שאמר הנקמה און לעלה טענה הוא שתברא

הכסף ותאמר. ואנכי הנעיר לא האמנתי לשחיה כי קראתם אפריו
 מלא. על פי הדברים האלה שהרי רבותינו ז"ל נאמרו לשון אמרו
 בספרא לפי שהוא אימר כרת בכל מקום ואיני יודע מה הוא. כשהוא
 אומר והאנתי הכסף למד על הכרת שאנו אלא אנדון. ומס ואלום
 שלכפור. כי יש גיהנם ומסחה וכפיר. וכל אדם צדק יליק חורו ובורו
 יספור. כי המכחיש בזה קרע מעיני האמונה וכסית הקבלה כל ימטר
 ועשה אדם כדני הים ורמש וליפיר. אבל אחת ואמונה ככון וקיים
 כי לאלהים יקדמת כר נליון. אור לו ציווילים תמור מעלה עשן.
 כקטור הכבשן. וכך הוא צעירי אני הנעיר תלמידכם שכל קייני
 כריהונו יורדן לגיהנם וכידוכין זה שנים עשר מדש נפסם כלה מתוך
 דין שלה. ומתנטלה והולכת לה. וזה שאז"ל לאקר שנים עשר מדש
 גיפן כלה וכשתתן כרפה ורוח מפורתן המת בפית רגלי הלדיקים.
 כליער שמאיתה שעה וליך אינה במקום דין ולא במקום תענוג אלא
 בטלה ואובדת. והוא שאז"ל אין כרת אלא אנדון. וכמלא דברי הרב
 הגדול קיימים. שאמר הנקמה שאין אחריה נקמה הוא אנדון. שהוא
 ודאי סוף הנקמה ותכליתה. ומלילה שלא כפר דין הראשון שנתחלה.
 שהרי הרב הגדול אומר כן בארון ההלכות. וכדוכין על קטאתיהם
 וכו' וזה הדין בודאי במקום ההוא. ואמה קרא אותו גיהנם או
 תפתה או עליקה שהוא על כל פנים מקום המשפט שמה הרצע.
 אחר שם אלהים לכולת הפצע. ולהחם מטח העונרים. מקום
 אשר אסירי המלך שמה אסורים. על כן אחר הרב הגדול ז"ל כידוכין
 כפי רצעם. ואח"כ יש לה שלק הוכות לעולם הנא. אלמא אית דין
 דאית דין כשא משנין וכוותן במתין. מוריד ומעלה הורם ומקיים
 הכניין. וכן פירש הרב ז"ל באחרים וכידוכין כפי גודל רשעם ומטאתם
 לעולם ולעולמי עולמים. כגון המינין והאפיקורסין היו שהפריש הרב
 ז"ל בין קייני כריתות ובין הכדוכין לעולמים. לפי שאלי אובדים ואלו
 כידוכין לעולמים. כי מולעמם לא חמות ואם לא חכנה. ואמת
 שלא ראיתי בכל דברי הרב זכר לשנים עשר מדש שאכירי במסכת
 ראש השנה. ובמקומות אחרים. וז"ל שהוא ז"ל סבור דלאו צדקא
 קבנה נקט. שאין דין המייב כרת אחר שזה לקייב שלשים גש כריתות
 אלא סימנא בעלמא הוא ועאן סליק לעילא ואמר דדוקא הוא.
 זהו דעת הרב ז"ל. ובדאי דמתניתיא דעדיית היא תיובתיה. שכל

מקום המפרש כן אם אמת ואם שקר. לא כפר ברבותיכו ז"ל ולא
 סקר. אבל בין טוב לרע כפי דעתו ניקר. אין וסקר. וזה שלא
 הזכיר הרב דרכי גיהנם. מפני שהוא אללו מן הדברי' המופתים
 בהעלם עניינם. והוא תופס דרכי המורה. בצאור הדברים המהבזאים
 בהכרח וראיה גמורה. זו היא דעתינו בדברי הספר הזה ברורה. לכן
 נשאנוהו על כפיים. ושמוהו בין העינים. ולא דקינהו ככס כנשתי
 ידים. וכבר ראו כל בני לוכי"ל והרב הגדול רבי אברהם בר דוד
 ז"ל הספר ההוא ולא לוו לגנזו. ולא קראו אקרוי תגר. ואין אקד
 מהם על לועדיו קרבו קוגר. אבל כולם אלו וקחו בו ופתחו ואין
 סגר. והרב ר' אברהם ב"ר דוד ז"ל השיב על מקלת דבריו. ולא אמר
 שיש בו לד מינות ולד כפירת קס וקלילה. וראיתי לרבינו הגרפתי
 ז"ל בתשובותיו במלות המהוגות עתה בארץ ישראל שהגיעו ספרי הרב
 הגדול לידו והיה מתברך בהם ומביא ראיות מדברי הספרים ההם.
 בשפה ברורה ובלשון מהודרת. ומזכיר שם הרב למהלה לשם ולתפארת.
 ואחרים שמעתי אומרים שאתם תופשים על ספר המדע באמרו שאין
 למעלה מורה ומבנית. ולמה רבותיכו תפשתם עליו בדבר הזה שהרי
 כל הגאונים בצבוריהם וכל כחמינו הקדמונים בפיוטיהם בספרד הכל
 יתשבו הנוטה עזה כהולך אקרי ההבל. ודבר זה כתוב בתור' שנוי
 בכניאים ומשולש בכתובי'. ומפורש בהגדות ובמדרשים הנעימים
 והבאהבים. ולא ישיגוהו גבולות. ואיכה גבול ומקום יתארוהו. והכה
 השמים ושמי השמים לא יכללוהו. ואמנם כי קלת הגדות המהורות
 עקעו יאורים נלורת. ולהם סנסנים ופארות. עושים פירות ופרי
 פירות והודם כאשר יבאן. ינעם ליודעי קן. סוף דבר הכל נשעע כי
 על זאת האמנה. אועתנו אוענה. גם לקכזי לרפת אשר אערתם
 לרופה. דעתם יפה. מלאנו שכתבו כן בקיבוריהם. וכן ראיתי
 בקצור הרב הקסיד ר' אלעזר בן ר' יהודא מגרמזיא ז"ל בספר הגדול
 שקב' והגיע עמנו לידי שער יסוד והיסוד והאמונה וכמונ בו בלשון
 הזה ומה ה' אקד. אקד כל אשר בו. אין קלה לקלמו אין אקד
 למבגתו וליכולתו אין קלה וליסודו אין לו המתלה וסוף יולר הכל
 ויודע הכל אמת אין לו פנים ואקור וגובה כי אין קץ ותכלית לכל
 אשר יש בו ואין לו גבול ולא אנדים לנורא העולמים. ומה שכתוב
 בקראי עניינים גשמיים לא ככתבו כי אם להבין לבני אדם. וכבר

הזהרנו בתירחיו שלא נקטוב עליו דמות ולורה דכתיב וכשערתם שאור
 לכפשותיכם כי לא ראיתם כל תמונה ומה שכתוב נעשה אדם בללמט
 כדמותו לא יש לבורא דמות וללם בריותיו. אלא בללמטו שאנו
 סכינים להתראות לכביאים כרלוקף התחד הוא פני אדם דעיון הכנאה
 לנו מכבוד ויקר כמכונד צעינו בללם שטלאכי השרת נראין נו זה
 בדמותו ע"ד היקר והכבדה שפן בללם כן פי' ה' סעדיה הגאון ז"ל
 וכל האובר על הנורא יולר הכל יש לו ללם דמות ואברים אין לו
 אלקוה כלל תראה דמתרגס פי' ה' עיטרא דה'. צעיני ה' קדם ה'
 זהו לשינו ואלו דבריו. ועוד ארו"ל באמת ובצנועה שאין ליולר הכל
 ית"ש לא דמות ולא לורה וזה היו אבותנו הקדושים שאינינו וכל
 מה שכתו' צעיר הצירים ראשו כחם פו קולותיו תלתלים אינו אלא
 עאל תראה במדרש קוית וכו' עד וכל הרבנים ורבינו מכנאל ורבינו
 כיסים ורבי נתן ידעו וכתבו שאין דמות וגם לבורא וקללו המאמין
 בזו. ואברהם אינו ע"ה הבין וידע זה. ע"כ אינו אומר באמת שהמאמין
 באלהותו יבין כי כמו שאין אברים לכשהה שילאה מכסא קדשו כך
 אין לבורא גוף ודמות ולורה כלל. המאמין אשריו ועי' שלא יאמין
 ידון בלא לא נופס. כי הנורא הווה בכל וקרוב לגוף יותר מן הטף
 לכשהה ואין דמוי לו ברוך הוא. ועוד כתב ז"ל באותו השער.
 וכשהנביא יודע שרואה בכבוד כפי רלון הנורא באור האור יאמר
 וראיה את ה' כי את המלך ה' לבאות ראו עיני לסי שידע שפן
 הנורא במראה הנבואות והו' וניד הנביאים אדמה. כפי שכלי העושט
 ומדעי שלמד לבני אדם דעת. לא יהיה כוונתם דברני הנראה לעין
 המלאכים או לעין כביאים לקרותו אל. כי אם ביוולר הכל אשר אין לו
 דמות ואין לו קץ הוא בהיותו וביקודו בתוך העולם וקון לעולם ואין
 ספילה הרקיעים זה והארלות והיסים מקיפים אותו ולא גורעי'
 עמו וזהו ואתם עדי כאם ה' ואני אל. מדע בשכל מדע לבנד
 ומדע ומשכיל כי נורא העולם אין לו קץ וגבול וסוף וקנין לא קימה
 ולא ישיבה לא הליכה ולא עמידה לא עליה ולא ירידה אך כפי שפן
 רלוכו שראה כבודו וסודו לכביאים. וזהו שאמר כי אם גלה סודו
 אל עבדיו הנביאים. ועוד אמר ז"ל ומה שאמר בספר הקומה. א"ר
 ישמעאל אינו ועקיבה ערבים דבר זה. זה שיעור הכבוד הנראה והנורא
 המכהיג והממלא כל העולמים ושכינת עזו בגנהי מרומים. הוא
 אלהיט

אלהינו הנורא חזו היא האמונה הבאמנה ה' אלהינו ה' אחד.
 הלדיקים רואי פני השכינה כנגדם כי יראו איך מחלף הכל וימשיך
 רוקם אליו. וכזהם עולים כלרפים ברא שלפני הכסא ואמר כך הם
 עובדים בלרור הקיים ואם כהנין חזיו השכינה. כל זה כתב הקסיד
 ז"ל. וידעתי כי הספר ההוא מלוי אלליכם ועוד בו האריך. אבל
 לקצר אני לריך. כי האלהים יודע בהעלותי דברים אלו על ספר ארכובותי
 דא לרא קקאן. ולבני ועיוכי נעים. ככוע עני יער מפני רוק גדולה
 וחוק מפרק הרים טגנר סלעים. אמנם מקצבותי לופיות. לפתק שכל
 העינים תלויות. ממנו אדרוש סליחתו וכפרתו. כי עת לעשות לשמו
 הפרו תורתו. ואנחנו ממהים עליכם. כי ראינו שלא הסכמתם עם
 הרב הגדול בעקרי האמונות. ולווייתם לנכו ספריו באגרות הראשונות.
 ונשמענו דבריכם בלפיתינו לפינו. להגיק ידן קבלתכם אל פינו
 ולא נעה מהדרך ימין ושאל ועתה התורה השנית ההולכת לחואל.
 ומקלת שריכם ורנכיכם אקריה' והם כתוהים על הגורה הראשונה
 וקוריים בדברים. עה ראו ועשו. מי פייסם וכתפייסו. וכי משא פכים
 יש בדבר. שומעין דבר של זה היום ולכשיבא קבירו למקר שומעין
 דבריו. והלא איך דיכנו אלא בעקרי הקבלה. לכן רבותי שימו דעתכם
 להיזהרם בהסכמה ומהי לכם לקחמה כי עיני כל ישראל עליכם.
 לקחת ק"ו עכס. להודיע דעתכם לכבור הראוי ברעו ברעו. הראוי
 צדור בדבור. והראוי למכס למכס. והראוי לנור לנור. פן מלא
 דגרתכם במלקת ומרעו ומתקיתו בכל הר קדשנו. פן מקע כפשינו
 משלאלת הקבלה והשגרת חנתק ומבל הכסף ימתק. כי יבררו רבים
 דרך לעמון כי תניאו צלנכס סורך. נשקו בר פן יאסף ומאבדו דרך.
 ועתה רבותינו הגדולים המגדלים והפסות וארי המדינות. יקזור לנס
 על הראשונות. וכל שכן על האחרונות. וידוע מדעו באמת ובדבור.
 כי לא ישעו הקבלות למרס ומרור. ופני כולם קבנו פארור.
 צגורתכם לנכו ספרי הרב הגדול לעזוב כל איש סאווייו. והפורש
 מהם כפתש סאיו. כי מהם יעלו וירדו. ומי על יסודי תורתו.
 זמסרי סעידו. יקץ עכס עמדתו. לכן רבותי קואו למיככס. והוא
 שתזנים בדיכס. הקרס יתור. והאלה היוולת תופר בתרועת שופר.
 השמתא נמייך אקר חטעל. והכלוי לכל רוק יורה. טוט אסר טוט
 טוי. וילא דבר טלפכיכס זמהיו לאגודה ולקשר של קימא והיא פן

המדה. ואל עוסקי ספר מורה הנבוכים כמות כמות. תשימו יד מוראכם אל פיהם כי מליו הרב הגדול המעבדו היא לאמר לא תפרשוהו ולא תפרסמיהו. וכך אמר בתפלת ספרו אני משביע באל ה' לכל הקורא בזה הספר לבל יבאר עמו אפי' אות אמת ולא יבאר לזולתו אלא מה שהוא מנואר ומפורש בדברי מי שהקדימני מקבטי חורתיו אשר נקבו בשמות. אך ללמד מה שלא אמר אחר זולתי סגאוכינו ז"ל אל ילמדו לזולתו זה תופס דברי הרב ז"ל. ואם אמת רבותינו הסבימו עם קבטי פרוכיכלה וגם אנחנו כלא בעקבותיהם תחזקו הדבר הזה נקדם ואלה. נרעם ונרעש ובקול המולה גדולה. ולהב אש אובלה. הלא די בזה מקנה וגדר. במרעה השלים תנהלו הלאן. ונכחות האהבה תרבינו העדר. ועוד ראוי לכם להזהר בנקת את הכל. להניח העסק מהל וכל. ירא שמים ישו וישקוד על ספר תורה שנכתב ותורה שנעל פה. כי הוא בית קיינו ובוה מעלתינו תגדל. השומע ישמע והקדל יקדל. שאי אפשר לכם להוכיח לכיף כל ישראל להיות קסידים ובוה כהנו אבות העולם ליסר מזה קבטי גדולים אף כי למונע מן ההגיון התלמידים התחילים ללמוד כמו שמלאתי בתשובת רבינו האי גאון ז"ל לכניד ע"כ. שכתב לו בלשון הזה. תקון הגוף ומישור הנהגת האדם הוא עסק המשנה והתלמוד. ואשר טוב לישראל כי למוד התורה יועיל לעלמו ולחכמים שמוהו. ויועיל לעמי הארץ כי ישאכם לדברי המלות והתורה. ואשר יסיר לנו מזה ויתעסק בדברים ההם בלבד. יסיר מעליו תורה ויראת שמים ויפסיד עלמו באותן הענינים הכתובים בספרים המלוכים ויסיר מעליו כל דברי תורה לגמרי. ומזאת ההסרה יארע לאדם שיבש דעתו עד שלא יקיש לעיני' התפלה אבל אשר ימסרו עלמם לתורה וליראת שמים ילא להם מזה כי יכהיגו כל ההמון לאריות טובה בלי סקסוק. ולא ישעו שום ספק בהקב"ה. ואם תראה שאומן בני אדם המתעסקים באומן הדברים ודרכי הפילוסופיא יאמרו לך שהיא דרך סלולה וטובה שיגו לידיעת הנורא. לא תאנה להם ודע כי יכזבו לך באמת. ולא תעלא יראת קטא וענוה וקדושה אלא באומם המתעסקים בעשנה ובתלמוד ובקכמה יקד. לא בדברי קכמה בלבד. עד כאן כתב הגאון אביהן של ישראל. ואתם גודרי פרץ העומדים על אומן כל הארץ. ראוי לכם להזהר בזה. וליסר במלל בזה. ואם תראו בעלמכם

הטהורה

הטהורה. להוביל שי למורא. הנו עוז לאלהינו ותנו כבוד למורה. יעמדו כא שרינו. לכל הקהל אשר בעירינו. ונמלך תחלה. ביסוד המעלה. נכן של קדושים. הארו האדיר אשר בין ענותים למרתו. ארע קדש מלבתו. הרב רבי אברהם בנו של רבינו ז"ל. ותהיה הסכמת כולכם עמו הסכמת אחת. והעונר מקול פקד' ית. הכס לכס מן הפק ילכד בפתת. בזה תאירו בכתוב השלוס כלהרים. ולזה יטו הקהלות אזני' וסרה קנאת אפרים. ואל תנרי הרב החס' רבי שלמה מזרבלוני שלומכם כנהר הטו. ותלזו עליהם בנקזה ונמטו. לירא את מוראו להזהר בכבודו ולהודרו ולשמוע בתוכחתו. להזהר מנלתו. להקזיק בדעתו. וללמד תורתו. היקרה מפנינו. ולסנוול פלעזו הנאמנים. כי שמענו מנעלי המלוקת מנעטים בכבודו. ופורקים בזורא. קללו קודש קמטו תורה. ועליכם רבותינו המלוה הזאת כי תלנשו קנאות. ותנבאו לבאות. שרי אלפים ושרי המאות. לבא באדירים. לעזרת ה' בגבורים. עד אשר איעת הרב עליהם ככפיר יכהם. ולא יעמדו אליו נגבהם. והוא גם הוא ישמע למוסרכם ויזהר בכבודכם. ויהא סקבל בשמחה את כל האדם למען תהיה מתלקתו עם חכמי עירו כמתלוקת בית שמואי ובית הלל הנוהגים אהנה ורעות זה בזה. לקיים מה שכאמר האמת והשלוס אהנו ולור ישראל יכתת קנימותיהם להזמרות. ולאתים קרובתים. והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם. ויקל מעליכם רבותינו ומעל גבולכם. עול מלכותכם וכוונד גלותכם. וישכון אתכם במשכנות מנצטקים ובמנוקות שאכנות כבודכם יתכה. ויוסף כל אשר לכם למשנה. יתקילכם ביש הלפון ובתיקלת הערוכה. והייתם זרכה. כקפלים וכספץ תלמידכם. החפץ בכבודכם. ומתפלל בעז שלותכם. גזירותיכם יקרע לנו להמה קרעים. ויחדר לרגעים. ונושא כפשו לאל גואל ישראל וקדומו. כי יקום בכם מה שכתוב כי זרע השלוס הגסן מתן פריה וגי'. הכותב לפי כבודכם כורע לכבוד ומשתחוה למורא. תלמידכם הלעיר אשר לכל מנותכם צומן. ועמכם כאמן. משה ב"ר נחמן ז"ל:

נוסח הכתב ששלח ר' אנטולי זצ"ל לרבינו משה זצ"ל:

מחמרי שירות. וככנדי זמירות. להתעלם בכנף רכנים. קדמו שרים אחר כיגנים. בעלילות וקידות מעליהם. ובתנונות שכליהם

שכליהם. העומדים על משמרותם. בטפלוקותם לבית אבותם לפקודתם בעבודתם. מהם משיריים בכורות. ומקלרים בקולרות. מהם מהללים בנבלים. ומחללים בנלילים. להזכיר ולהודות. בכל מיני שמחות. בשם הלוא על תודות. מכלמים בשפתי רככות. ומשבקים בנגינות. במערך שפת יתר עודפת. מור עובר נוטפות. לומר הנה שררה רודפה. כפש יקרה אוספה. ועונה כוספה. לכבוד אשר הוא לפת. לראש הדת וטוטפת. ובשמעי רחם. ונועם זמירותם. ילאמי בעקביתיהם. להיות להם למצרה. כי ללקה רוק עלה ונברה. ואבוא בניא אמון. היא העיר הגדולה יבוכה עליון. וארוני אל קול הפעמון. רודף אחר המיון. אף קול והלללל. יגיע גיא הרים אל אלל. ובאמי עד תכונתם. אל מקום שמכותם. ואתבונן הנה צפיהם. השבן במענם. והמתהלל בלשונם. ורוממות אל בגרום. דברי מלכות ידברו. תהלות יבשרו. מעבירים קול נהמולה. הנה תורה וגדולה. ואם טוב כבוד ותהלה. והנה עישר וסגילה. ועטרת זהב גדולה. הואיל ובקר מופת המון. כי הנה איתן והנה הימן. ולכל שכל ומדע. הנה כלכל והנה דרדע. ואחי אבי מתבונן על השמועה. והנה קול שופר וקול תרועה. ואשמע קול קורא באזני. משה קבל תורה מסיני. והאזנתי סד' רוקות השמים. כי יש שבר במלרים. מי יתן גבותנו מלאות עינים. לראות ונועם אשר שמעו האזנים. הכבוד פנה יקרה ואשר מסיני מקלנתה. והעטרה אשר ענקרת לור קורב נוקרתה. משם הנאוו והרהב. האדרת עם לשון הזהב. ואשר במחול משקקות יולאת. ועל פתח משכן הידיות לונאח. אל בנית השיר תעניכה. לאמור לאנה וראיכה. נתפארת שר השרים. ובדגל מכור הכורים. נו ילדק המתהלל. ולו יאות העלל. עתהללים נו יתהללו. ונעזות נגהו יתהללו. הסכהיל יחלו במעזות שקליו. וישת לו עדרים הררי כמרים. לא ישבלו ולא יכרתו. לא ירעו ולא ישקיתו. כי זרוע אלהים אטלתהו. וכפיר עמים שמתהו. הוא הכלר. יורש עלר. משה רבינו פרשנו ורכבינו. פאר הדור ופלאו. ושמע עלה לשמים שיאו. נר מערב ואור מזרק. יש' כגבור לרוץ אורק. כור התכמים. כגיד ומלוה לאומים. בא סורע הפרתמים. הרב אשר אהב בהמון. אדוכינו וגאיכנו סיימון. זכרו לקיי העולם ומלגו עם שבע כמות הלדיקים בנן עדן. ויעמיד השם לכגיד בקסדו. פרי לדיק עץ קיים לאנשי קלדו. ויאסינו בה' ונעשה עבדו. אלה

תרומות

תרומות מדותיו. וקלות מעלות תהלותיו. לצד מהנחלו' אשר כאל טאבותיו.
 ונגיד מישרים מגיד. סר ערע וירא מלוה. ובוטח בו יש תקוה. הולך
 צמוס. וביד כל אדם יתמוס. בקש ספץ וכשרון. ומלא בכל סכמת
 יתרון. ובאר תעלומות התורה. וקקר לפוכי משנה וגמרא. דלה
 עמוקות מתוספתא. ומלא מים קיים במכילתא. פרק כל קושיא.
 חרץ כל הייה. לא קמה לאיש בפירושו אתקפתא. ולא עמדה בעדרשותא
 צתיקו. ויחכם מחכמת בני מלכים. בכל מלאכת השמים. הדיע
 רמות ופליאות. מהגיון ומספרי הרפואות. רזי הילירה לפכיו נגלו.
 מעשה המרכבה מפיו אלו. אף כי בלמות הערביים. מפיו אנו
 קיים. אסף וקבץ. ורקס ואנץ. למד ורבץ. כמעשה יעבץ. קרש חרע
 קפר ונטע. קר ואלר. בלר ועלר. אלס אלוות. והעמיד עריות.
 ערמות ערומות. מכמותיו קוראות בראש הומיות. קולי אליכס בדי
 גליות. מים שכלי לקטו סרגליות. כי הלכתי לכס תלפיות. והגדתי
 לכס האותיות. אל תזכרו ראשונות וקדמוניות. וראוי ליתן הודות
 ותושבות. לאל אדוכינו. אשר הלביש פאר כחמי זמכינו. במחללות
 עשה רבינו גאוכנו. ירום הודו וכשא וגנה. יאירו אורו ושבי יגה.
 כי כל הלכה במדרשם אמורה. וכל עדה קלה וממורה. קבלו מפי
 עשה מפי הגבורה. וכלס כקטן כגדול מבין עם תלמוד ככספים
 וכנהים. למשה איש קדוש. ומתפללים ודורשים. מעם האדון אשר
 אנו עבדים שיאריך האל ית' ימיו ושנותיו ולהשקיעו שלום במשכנותיו
 אמן כן יעשה האל אלהי ישראל. ואככי עבדך העלעיר רוקי אותי
 העיר. כשאתי לבני אל כפים ואשתמחה לפני אלהי השמים. ואתחנן
 ואתפלל. בלי דומס יומס וליל. שישים צקיים חלקך. כי הוריתנו דרך
 קקך ותלמדנו משפט דקך. ואתפלל לכוכב משרחך. אני הקחום
 משרחך לבקש מאדוכנו. לבנתי יאשוב עון על עבדו. אשר באתי לסול
 שכלו בכלי דלות. כי לא לבשתי בגדי עללות. אך אפרתי להביא
 בבורים זו ענקת עומר שעורים. להתיר במדינה קדש. עד אשלס
 שני לסם להתיר במקדש. גם אחכס על חלוק למוני הלמודה. מרוב
 ימים העלתה חלודה. אולי אוכל לענות. ואלמקנה. ומכס באמור
 משנקה. אנשי עלמי העומדים בסודי ישכילו אם לא מדאנה. פן
 חלא מפי שגנה ויראתי לכפשי פן יקום צי כפשי כי קרן עור פפי
 עשה. והנה אלפי הדל במעשה. על כן שפתי רסן שתיקה בלתי.

כי מה אני ומה קיי או מה משפחתי הלעירה. לבוא לפני לפירת
 מפארה. כל שכן שנעיני קטוכתי. להשיג תאוה לא יכולתי. ואמרת מה
 אערך ומה אקצר. עת לחשות ועת לדבר. לו יתכני עושני כאחד
 משרתך. האומרים מזוזת פתחי ביתך. או כאחד המקזיקים בזולך.
 מקרובים אליך ומן המתאבקים בעפר רגליך ללמדך עפרות כעליך.
 ואחלי ואולי. יקרא שמך עלי. ואמלא קן לפני הדרת שרתך. ומשוך
 קסד לענדך בן אמתך. והפני משתקוה מרחיק להר שרתך. ובורך
 על צרכי מול הדרתך. להעביר שגגתו. ואמרת עד פה לקצר אגרת
 מהללים. ואין צפי סילים. ומה יענה הזועל בטובת השקלים. ולולי
 שסכעוכי זקני קהלי י"ו לא הגיעה אגרת זאת לפני רגלך זולתי אני
 בעמי. שלום גאוכנו ענקי טוארוכנו. ושלום חורמו התמיהה ינדל
 לעד וירנה לכלת. והאל יפליא למענהו. ויראכי אותו ואת כוהו.
 נשלם אגרת אנטולי ב"ר יוסף עמש"י:

וזו חשובת רבינו משה זצ"ל על זה הכתב:

הגיעה אלי אגרת. כל אחני אקדק אגרת. אבל הית' סוגרת
 ומסוגרת. לא ידעתי בקשתה מהשליק אל מי שולקה ומי הוא
 המשלק. ואומר לה אמכם כי יש בך סוד חמוס. גן כעול אקותי בלה
 גן כעול סעיין חמוס. ואסיר לעיפה מעל פניה. להשתעשע בפניכינה.
 והנה זה על כל נכות כפוכה. שמורה בכל וערוכה. לולקת למלוכה.
 ענקים צגרגרותיה. ורבידים יקרים. ולמידים על ידיה קשורים.
 מעולמת ספירי ומעיל כבנו' המלקים לבושה. ואננט זהב ואבן יקרה
 קנושה. ומגורת כבוד בקמשה. וכתר מלכות בראשה. ובגדיה שש
 שאי ורקעה. ולוית קן על ראש שמה. יפה כלבכה צרה קמשה.
 וכשקר נכון מולאו סביב לה. וקרכים כאור בכל גבולה. וכלאת השמש
 צגורתו זרק צהלה. וכראותי כי כבוד הדרה נורא. ובעיניה קלים
 סכונים לכל מביט יורה. זולתי ואירא. ואוסר לה אקותי. לבני גרומי
 וכתי עזוכי. רחסיך יקרצוכי. הסני עיניך מנגדי שהם הרה'בוכי.
 והנה למשקית כהפך הודי. שימי חסוה והעסידיני על עמדי. זה קסדך
 אשר מעשה עמדי. ומענה גשה לי אל תירא סלהט הסרבות. ואל
 יפחילך קלי הנהבות. מוכה אתי שלוקה להיות מהגבנות. ואשאל אוסה
 ואוסר במ סי את. ומתאמר במ איך שר וגדול בישראל רב פעלים
 מקבלאל

סקנאל. הוא הדין העהיר המורה דת ודין המזהיר אור העינים
הנהיר. קמדת הקמים. מפארת הסגים. אל השמק לקברתו. הכספ
לראותו. לפי עולם קבמתו ותוקף תורתו. וטוב שמועתו. משה נ"ד
שיטון ז"ל. ובמק על כתנך כמולא שלל רב. ודברך על לנו ערב.
ויהי כטל ביום שרב. והיא העיד לכל קירא בו כי איש חכם אזה.
וערך התלמוד ערכת. ובלאון עבר בנת. ויפה קברת. ולקית דברת.
ובגדי עכוה לבנת. ובדרך קברה הלכת. ובגשול נפסך שמת. ואם
ארנך קצנת ידיס. ואתה בעל מלקחות כאיש הנינים. הנה אם
קטן אתה בעיניך ראש המנינים אתה. ומלא קמדות מאכזי המדות.
ומכתבין ושאלותיך ריח שמכין הטובים הריקותי. וערוגת הנושא היתה
לפני. לואת אחרתי לכל בני אשוני. ראו ריח השדה אשר נרכו ה'.
וישמקו כלם על ביאתך בארלכו. והללת מקרכיכו. והצגת מקלויכו.
האל יתעלה. ידריכך בארעכותיכו. דרך ישרה לא תכשל. אזהנך ענד ה'
משה ב"ר מייסון זצ"ל :

וזה נוסח פתיחת החרם ששלח הרמב"ם ז"ל לנוא אמן על
דברי כהן שנשא גרושה :

והנפש אשר מעש' ביד רמה ען האורק ומן הנר את ה' הוא סגדף
אם יקטף איש לאיש ופללו אלהים ואם ל"י יקטף איש סי
יפלל לו מה שזדע לעדת התלמידים קיל י"י מנורכין הדרים בכפר
אסככדרייא ולקני הקהל היקרים והמכובדים ואשר העדה הקדוש'
ישעור אלהים רגלם שלכד. כי כשהגיע לנו עמה שעשה הרשע אזו
אלעור בן כלאר בן שמארן. ונתקיים אללכו בכזיבת ידי שני עדים
כשרים שהוא העיז והרים יד בנה' אלקי ישראל ובוה דבריו והסר
עלומו. ועשה ביד וקלל קודש י"י אשר אהב ונשא גרושה והוא כהן
ולא שמע לקיל מוכיח ולא הקשיב דברי מוסר אבל רדף אחרי ילרו
והלך בארירות לנו. הולכנו ספר תורה המקודש אשר העז להפרותו
והקדשנו בשם מפורש. ברנים בקהל ועדה בנתי כנסיות במלרים
באלקרה הנ"ה יליב גבולה תמיד. ובשם הזוכה שימד לו והיא הסכה
בת אמן אל עלה. ובן המרענו באותו מעמד בשם כל בר ישראל או
בת ישראל שיטף ויתן עמהם. או שיחבל עמהם. או שיטתה עמהם.
או שיטב עמהם בתוך ד' אמות. או שיכנס להם לשעמה. או לאבילות
סיהוי

שיהיו להם. ואין משתתפין עמהם בתוך ארבע אמות. (או שיכנסו
 להם לשמקה או לאנילות שיהיה להם). ואין משתתפין עמהם נפיים
 ולא צמות אבל תהיה ההנהגה עמהם. ההנהגה המקוייבת נדתינו
 עם כל מוצל מקהל ה' סכקילת ארונו וקצורת בלא לדוק הדין
 והראות שמקה ואזן כהעדר הרשעים הזדים כמותו. והיה הפרעות
 שהודענו אחכם מרסומם ניום קמישי כך וכך. ועתה כשיעמוד התלמוד
 רבי יוסף ש"ץ על הבימה יקרא ברבים ויפרסם אותו כדי שיבדלו העם
 סאלו השני רשעי' הקטאי' האלה נכפשותם ויפרשו מהם. ויזהירו הנשים
 בחבליית האזהרה מליכנסם עם הזונה הנזכרת בשום מקום אפי' נבית
 המרחץ. וכבר ידעת' (יוסיף לכס האל יראת קטאי') כי כל מי שילטרף
 אל הרשעים וישתתף עמהם בדבר מן הדברי' שיכלו אותו מי שיכלו
 אותם ויאבד באבדם. והוא מאמר אדון הנביאים אשר באר לנו האשמות
 והגילנו עלטנוע נמי הכסלו' אמרו (מה נכבדו האמת) סורו נא מעל
 אהלי האנשים הרשעי' האלה ואל תגעו בכל אשר להם מן חספיו בכל
 קטאתם. וכזה ראוי לנו אנחנו הזומעים בקול ה' המגיע לנו על
 ידו. שנפריש ונבדיל כל הקטאים כאלה. ולא יסורו אלו הקטאים
 נכפשותם בחבליית ההרקה הזאת עד שישובו לאל ית'. אם יפקדו
 עיני שבלם ויעירו מפתיותם ורלו לשוב אל האמת יגרשנה ויבואו שניה'
 לב"ד וילקה כל אחד מהם מכות מרדות. וישנע כל אחד מהם
 בספר תורה המקודש שלא ישובו לעשות כמעשה הזה לעולם ואפי' כ
 תמירו להם את הקרם אשר אסרתם ותכתבו לנו בזה כדי שנתיר
 מה שאסרנוהו ואמר שנתיר לכם אזי יהי לכם עותר לדבר עמהם
 ולהתקנר אליהם וילטרפו בכלל ישראל. כי אחר שנאסר אנו לא
 יתכן לכם להתירו לבדכם. ואם יתמידו במרים וזאתו לקסת עוסר
 תודיעונו זה כדי שילאו הפתיקין עליהם נעיירות הקרונות והרקות
 ותקדשו (נרוכים תהיו) עוד עליהם את הקרם ברבים אם לא ישובו
 כי לא יתכן להתרשל בכמו המעשה הרע הגדול הזה והוא להרים יד
 במרי ולכפיר בשם רבינו ובתורתו ההמי' בגלוי בפרהסי' וכמעלם
 שזה. וקלילה לנו שנסניר פנים בזה או שנפקד מאים אדם או כעש'
 לכבודו אבל תקלנו ההשגקה להעביר הדין בהם על מה שעשו ויאררם
 הקהל כולם נקשר אחד. ארור עושה עלאכת ה' ברמיה וארור סוכע
 קרנו מדם. ונעל הרממים ארך אפים עורה קטאים בדרך יסורים
 לקוטע

לחוסר ויורה אות' דרך ישרה ויסיר לב האזן מצערס ומצעריו וישיב להם ולנו לב נשר להנין בתורתו ולשמור מצותו למען כשכיל בכל אשר נפכה אמן ואמן וכן יהי רצון:

אגרת שלחה רבינו משה בן מימון ז"ל, לרב ר' יהונתן הכהן בן כהר"ר רוד ז"ל, עם התשובות אשר השיב על שאלותיו ששאל על חבור משנה תורה:

זך הדור בלגווא לועה צרנ כפו. ורוק נדינים רוקו. וכריק הגדה אשר נרכו ה' ריקו. ולמלקמת התורה קגר קרנו ומפש שלקו. ועל כסא התלמוד מושב מנוחו. הוא הרב הכערב כמיס קרים ציוס שרז. עמוד המערב. הכקמד מזהב ומסו רב. מר ורב יהונתן הכהן סגלת הכהנים בן כבוד גדול וקדוש מר ורב דוד ז"ל יהי אלהים עמו להושיע. מאת הנכסף לראותך. המשמשע צביכתך. ושק צקנתך. המתפלל תמיד להתמיד שלוחך. ולהרבות תורתך. ולהאריך בטוב יסודך. קשה צ"ר מיימון ז"ל. אמנס כי אתם עם כהני ה' מקראו. ובכל הנמלא כחוב לקיים תמלאו. וראשונים בכל קלולי ה' לנאות תלאו. כי אתם קלק ה' וקבלו. הנגהים אקריו הקונים על דגלו. והמשרמים לפכיו תמיד בזבולו. ברך ה' קילו. וספר התורה לכם כמסר. ועתה הזמר התמיד חכם לא סר. והיה כל מנקה ה' אל משמעתכם הוא סר. כי כנר נגור לכם להנין ולהורות. את המשפטים ואת התורות. כי אתם שומרים אמרות ה' אמרות טהורות. כולרי לפכים את הצריחות. ולך ולכל בית אנך כל קמדת ישראל. ולא ישבית לתורה חכם גואל. וזאת לפכים בישראל. לכן בהגיע כתנך המלא בכל אבן יקרה וספיר. כוהר הרקיע לכל משכיל מזהיר. זרק אור צהיר. וכל התלמידים כשאוהו צקיקס וצורועס. ונשמעה נשמע מרקוק דעס. וצפתחו עמדו כל העס. וכאשר נשמעו גלוי עניניו. וכמקרו סחרי מלפניו. וירא עשה וינס מפניו. וימלא עם הכתב אגרת. וכל אמדה אוגרת. והיא על כל מגלה נצרת. עקב היתה בה רוק אקרת. רוק קכמה ובינה. רוק עלה וגבורה. היא האגרת אשר בה השאלות והקושי"ת אשר לא נשמעו. והתשיבות אשר לא נודעה. אשר להנינס משמן נשר כממים ירזה. ולפריקים ישאל כל קוזה. ויאמר קשה אסורה כל ואראה המראה הגדול הזה. ונשמעי את קול הקושי"ת

קח כרוך סערה. ויאמר משה זה קול ענות גבורה. צהנישו הרים
 רמים ולא יוכל לעלות. ורצה לבא אל האהל והנה הדלתות נכעלות.
 וגם לה עלילות. ומרד עם הקרדים. והשיב אקור ימינו להשיב על
 הדברים האקדים. וידי משה כנדים. ונראותו כי אפס עזוב ועזר.
 הלך דברו וישב בנקרת הנוז. ויאמר משה אל ה'. אתה אמת
 ידעתך נשם וגם מלאת קן צעיני. ועתה באקרית הימים כלקוני
 בני. ואמר כל אלה הדברים. והדרכים אשר נענינו לא ישרים. דרך
 השרות והשרים. המה הדרכים אשר מקלתן לא ללולים. דברי הקידות
 והמשלים. וזה המעט אשר דברנו בהם. ודברנו נענינוה' לפי שהוא
 דרך כל תצרינו לפנים אנשי ספרד לה פוכים. ואמרו קכמים ז"ל
 עלת לקרמא הלך בנימוסה. וראוי להקזיר הים לאיתנו. ולהיות
 כשמע הדבר לענינו. מודיע אני משה אליך הרב הכהן ר' יהונתן
 ש"ן כי צעת אשר הגיע אלי כתנך ואלותיך שמקתי שמקה גדולה. ואמרת
 לכפשי ברוך ה' אשר לא השנית לך גואל. וידעתי שהגיעו דברי לפי
 שידע ענינוהם. ויבין מלפוכיהם. וישא ויתן בהם כראוי. ואמרת
 לכפשי הרי זה לך למשיב נפש ולכלכל את שינך. וכל שאלת יפה
 שאלת. וכל שהקשית יפה הקשית. אל תירא כי אתך אני. ובנר
 השנתי תשובה על כל שאלה ושאלה משאלות הרב ז"ל. וזה שנתאמרו
 התשובה כמה שנים אם לא מדאנה ומדנר הקולי ומרוב המהומות.
 כמו שנה עמדתי בקל"י. ועכשיו שנתרפאתי הרי אני כקולה שאין בו
 סכנה. אני רוב היום מכב על המטה. ועול הקולי' על לווארי
 בדברי הרפואה שרפו כפי ולא הניחו לי שעה אחת לא מן היום ולא
 מן הלילה ומה אני יכול לעשות אחר אשר ילא טנעי ברוב הארבות;
 ועוד שאינני היום כמו שהייתי בימי הנקרות. אלא כשל כפי. ולבי
 קץ ורוקי קלרה ולשוני כנדה וידי רעשה. ואפי' לכתוב אגרת קטנה
 אעלל. ומפני זה אל יקשה צעיניכם על שליחתי לכתוב התשובות.
 ומקלת הספרים ולא כתבתי הכל במכתב ידי. לפי שאין לי סנאי
 בזה מפני כשלוך כפי וקולר רוקי ומפני נרכי אלו המלערים לי תמיד.
 ומודיע אני משה להדרת הרב ר' יהונתן הכהן ולכל הקברים החכמים
 הקוראים את כתבי שאע"פ שנטרס אונר ננטן התור' ידעתי. ונטרס
 אלא מרסם אפי' לתלמוד הקדישתני. ולהפיץ מעינותיה קולה בתחתי.
 והיא אילת אהוני ואשת כעורי. אשר באהבה שניתו מנחורי. ואף

גם זאת. כמים רבות כפריות. נעזו לה לרות. טואביות עמוקות.
 אדוקיות לזכויות קתיות. והאל יודע שלא כלקטו מתקיל' אלא לרקחות
 לטנקות ולזופיות. ולהראות העמים את יופיה כי טובת מראה היא.
 מכל מקום נתמעטה עונתה שהרי כחלק לני לקלקים הרבה בכל מיני
 קבמה. וכזה ערקתי יומם ולילה כמו עשר שנים רלופות. בקצף
 קצור זה ואנשים גדולים ככס המה ידעו מה שעשיתי שהרי קרבתי
 דברים מפורים ומפירדים. בין הגנצות וההרים. וקראתי אותם
 אקד מעיר ושנים מעמסקה. ואגילות מי יבין. והשכחה מלויה בכל
 וכ"ג בזקנים. ומפני כל אלו הסבות ראוי לפש דברני ולבדוק אקרי
 ואל יאמר הקירא בקצור זה כי מי הוא אשר יבא אקרי אלא הרי
 הרשיתי. ויאחר יבא. וטובה גדולה עשיתם עמי אתם הקבמ' וכל
 מי שימלא דבר ויודיעני טובה גמלני עד אשר לא יאר שם קס וטלום
 מכאל. שלא כתכוונתי בקצור זה אלא לפנות הדרכים להסיר המכשולים
 מפני התלמידים שלא תקלג דעתן מרב המצא ומתן ויבואו לטעות
 בפסק הלכה. והמקום נ"ה יעזר אתכם ואותנו על תלמוד תורתו
 וידיעת יקודו לעולם ולעולמי עד ויקיים ביימכם ובימינו מקרא שכתוב.
 כתתי את תורתך בקרבכם ועל לנס אכתבנה. נשלם האגרת:

אלה הם שאלות תשובות להרב הגדול רבינו משה בן מייסון
 זכרוננו לברכה:

מה תאמר הדת יקרת לפירת מפירת מורינו ורבינו הרב הגדול
 ישראל המונהק פטי' הקוק כר המערבי דגל הרבנים. את
 העולם ופלאו. עזרוק שגש עד מבוואו. יהי שמו לעולם. כירק יכון
 לעולם. כחאמר אלהי עולם. ויעמד כלל קהל הקדש בקייו ובזריכות
 יעיו. בהליכה נכהרות הגדולות ככהר מלרים וקדקל ופרת והדוקים
 להם אם הוא קותר או אינו קותר לפי שמענו שאנשי אלע'רב
 אסורים זה בשנת. מהם מי שנתן טעם לאסורו מפני דנוק הספינה
 בארץ בשנת ויהיו העים שתלך בהם הספינה בשנת אין בהם עשרה
 טפחים וכאלו היא נגרת בארץ. ומהם מי שנתן טעם כבר אסור
 ונתפרסם זה המנהג אללם. ואם הוא קותר. תודיענו ההפרש שבין
 ההליכה נספינה וההליכה על גבי סואר של קורות ונבדים וכיזאל
 בהם. ומה שדוקה להם שרוכבין בני אדם עליהם אם כל זה קותר.
 ואם

ואם הוא עותר גם כן ליכנס בספינה ערב שבת קודם הכנסת שבת
 אם לאו. ואף הוא דין התעמיס בספינה בשבת. ואם הגיע ספינה
 למקום מן המקומות בשבת אם הוא עותר לרדת ביננה בשבת ואף
 הוא עותר. ואם אינו עותר. אם ישליכוהו באותו המקום באונס אף
 תהיה הנהגתו שם. יורנו הדרת יקרת רבינו הקדוש הדין בכל אלה
 כפי סממך המופלאה ואכרך כפול מן העמים :

חשובה אין הפרש בין ההליכה בימים המלומים ובין אלו הנהרות
 שמימיהם מרובים הכל עותר אין בו אסור כלל. ואין
 הפרש בין ההליכה בספינה ובין ההליכה על גבי סוואר של קורות
 והדומה להם הכל עותר אלא אם כן לא יהיו עמוקים ויהיה בין
 שטחם ובין שטח הארץ פחות מעשרה טפחים ואז תהיה ההליכה
 באלו המים בשבת אסור ודין ההליכה באלו כדין ההליכה בארץ
 ויתלה בזה אסור תקומין. ואמנם המים הרבים שגבהם עשרה טפחים
 או יותר ההליכה על גבם עותר בשבת לפי שאין אסור תקומין למעלה
 מעשרה כרמלית ומפני זה היה עותר ללכת בימים המלומים תמיד
 על אי זה תבונה שיהיו. והשאלה שנסתפקה לתלמיד ואם איסור
 תקומין למעלה מעשרה אם לא זה האסור למעלה מעשרה ביננה
 הוא כמו שנתבאר שם. אבל אויר היס"ר"ל אויר כרמלית לא יתלה
 בו איסור תקומין למעלה מעשרה. ואם יהיה לנו ספק באומן המים
 אם בגבהם עשרה אם לאו עותר ללכת בהם בשבת הואיל ואותה
 הספינה הקטנה ואותו סוואר של קורות שטים על פני המים שלא
 כודע עמקם. והראיה על זה הזרע המוסבם עליו והוא אמרם
 ז"ל ספיקא דרבנן לקולא דאורייתא לקומרא. ואמרם ז"ל תקומין
 דרבנן. ומתילד מאלו שתי ההקדמות התרת ההליכה על גב המים
 אלא אם כן יתאמת אללנו שגבהן פחות מעשרה טפחים שדינם דין
 היננה כמו שניארנו. ובזה ההיקף מבעל ראית מי שזכרתם שאומר
 זה מכני שמושגין שלא תהיה הספינה גושמת לפי שכל מה שאמרנו
 זה מפני שהו' סייג יהי לריך לסייג אחר יהי הדבר הולך ללא תכלית.
 אבל מה שזכרתם שהזלות' בענהג ידוע הוא דבר שלריך להזהר בו
 שאד. ובניאר אפרו ז"ל דברים של היתר ואקרים נהגו בו איסור

אי אתה ראוי להתירם בפניהם אבל לריך לתכאי שזיאלו התלמוד
 הירושלמי והוא שריך לידע שאותו דבר מותר ואוסרו על עלמו מלד
 שמדקדק על עלמו. אבל אם היו אנשי אותו המנהג קושצים בדבר
 בעומר שהוא אסור והם מתמידים על מקצנת האסור בו וכל שכן
 אם נתקבר בו היקף מיוחד שמה להם אסורו ואז אין ראוי להניחם
 בזאת המקצנה בשום פנים אבל לריך למקום צידם ומודיעי להם
 שזאת שקצבו בו שהוא אסור הוא מותר ונפל להם באסורם טעות
 לפי שאין ראוי לקבוע הטעות בשום פנים ואין הפרש בזה בין אסור
 המותר והתרת האסור, ואמנם ההפלגה באלו הנהרות ונמה שדושה
 להם מותר הוא בערב שנת לפי שהסנה שצנילה נאמר עליה אין
 מפליגין בספיכה פחות משלשה ימים קודם השנת וכל מה שנמשך
 בזה ען האסור והמותר בשביל הכרח מיוחד אמנם הוא זה כלו מלוי
 בהליכה בימים המלוקי' בשביל מה שיארע בו ען האיסור. הלער
 והבלבול והקיא למקצת בני אדם ואותן המקרים המפורסמים הנקראים
 (מד) כפי מה שזיאלו בעלי העיון ען הגאונים והיא הסנה האמיתי
 ההולכת על הקש אמיתי וזו הסנה נעדרת בהליכה באלו הנהרות
 ולפיכך יעדר הדין הנמשך אחריה. והעלטול בכל הספינה הוא מותר
 מפני שהיא ראוי היקיד גמורה בין בהליכתה בין בעמידתה, ואלו
 סוואר של קורות אסור להשתמש על גבן אלא בל' אמות על ארבע
 שמותר לפי שאין להם מקילות. ודינם כדין ההולך על המים שהוא
 כרמלית. ואסור לדלות ממי הים או הנהר מן הספינה או לשפוך
 מים או זולתו מן הספינה לים לפי שהוא טלטול מראות היקיד
 לכרמלית או מכרמלית לראות היקיד ולפיכך הוא אסור אלא בתנאי
 שבאר התלמוד והוא שיולא זין כל שהוא עד שיהא בו היתר וישתמש
 עליו. ובלבד שיהא בין הזין ושטף המים יותר מעשר' טפחים כדי
 שיהי התשמיש מכרמלית למקום פטור. אבל אם היה בין הזין ובין
 שטף המים עשרה טפחים או פחות לריך להיות בו ד' על ארבע
 ואחר כך יהיה מותר לדלות מים באמצעיתו או שופך מים ממנו
 לים. ומותר גם כן לשפוך מים על שפת הספינה והם יורדים ממנו
 לים או לנהר לפי שכחו מכרמלית לא גורו. ואם הגיעה הספינה
 בשנת לנפל אחד ועשו גויס הכבש לעלמם ולירד בו כמו שדרכם
 לעשו מותר לישראל לירד לאותו נפל ובלבד שיהיה צינו ובין הנפל

כשיכנס השנת אלפים אמה או פחות. אבל אם ככנס עליו השנת והוא קוף לתמוס אותו המקום שעמדה בו הספינה בשנת אסור לו ללכת מן הספינה עד מולאי שנת אלא אם אינו יכול לעשו' לרכיב בספינה לעיני בני אדם ואם יהיה מותר לו לידד ליבשה ועושה לרכיב וקוזר אם לא יתכן ללכת ליבשה עד מולאי שנת מפני שגדול כבוד הנריית שדוקה את לא תעשה שנתורה וכמו שכתבאר ואם הודיחהו גוי באונס פגון שהשליכוהו במדינה או במערה ובכלל שאר רשות היסיד ואז קותר לו להלך בכולה. ואם השליכוהו במדבר כלומר רשות הרבים אסור לו ללכת קוף ל' אמות אלא אם כן ירכסו עשות לרכיב כמו שזכרנו שילא ויתרחק עד המקום הראוי לעשו' לרכיב וקוזר למקומו שהוא אותם ארבע אמות. ואם היה אותו המקום שהשליכוהו גוי בו במדבר מקום אסכנת נפשות ומתירא מפני היזק הליסט' והיזק קיה דעה מותר לו ללכת בשנת במדבר עד שיגיע למקום שאין בו סכנת נפשות ואפי' כלרך שישא כלי זין ביזו מותר לו במקום סכנה. כשלמה המשנה לרבינו הרב ז"ל:

והאת החשובה שהשיב עליו כ"ר שמואל הלוי ראש הישיבה ז"ל:

הראנו הזקן הישר הכהן יקירנו מו"ר אנרהם י"ז. הוראה בזה סכבוד גדולת קדושת הדרת אדינו רבינו טשה הדין המובהק הגבור טכס הדור ש"ל. בהתרת ההליכה בנהרות הגדולות בדגלת ופרת בשנת וזכר שאותו האדון יתמיד השם כבודו דמן אליו להראותה ולומר עה שיש אללכו בה ועשינו כפי רחמתו ואף על פי שזה האדון הרב הגדול יאדירנו לורו. בעל סכמה עשוירה והשקפה על סיני קמ' וקסדיו גוראים וקבריו טפודסמים בעדיפות ומתפעשים ולא טרנו מלשנקס ומספר בשנקס וכבר ידעו כל העם עה שכתבנתה לתימן כשכתבו והם מתרעמים טענין שכתב בדקדורו והשטנו להם בשנקו ולפרש עה שאמדו עליו והגיעו אלינו טובות מדותיו ושארותיו וענותכותו אבל מאמר האמת אין ראוי להניקו וידע לפי קסדיו שהוא רובה לזכור לו עה שיש בדבריו טן הקויות ועה שכתבם עליו טן השגנה עמה שיארע לפניאים ולקכטים הגדול'ט. ואמר הכניא ע"ה שגיאות טי יבין. אם כן כבאר דעתינו נטה שזכרנו מהתרת ההליכה בנהרות עניא על זה שהתרת התלמוד על זה בעים התלוסי וכנסר עה

מה שידענו שאסורו בקלור מנלתי שדקדק במה שגא עכתיבתו
 הנכבדת. אימר שהוא הביא הקדמות והוליד מהם שהוא מותר וזכר
 שההקדמה האחת תמוין דרבנן הוא. והשנית היא ספיקא דרבנן
 לקולא. וכאמר שההקדמה האחת נכסדה והוא אמרו תמוין דרבנן
 וממה נכבס הטעות והוא שלא כחלקו חכמים בתמוין אס הוא
 דאורייתא או דרבנן אף על פי שאמרו בני אלפים אמה היכא כתיבן
 בתורה שבו איש תתמו אלו ארבע אמות. אל ילא איש ממקומו אלו
 אלפים אמה. ואמ' רב סמדא למדנו מקום ממקום ומקום ממקום
 וכיס' מגבול וגבול מחוץ ומחוץ ומדוחס מחוץ לעיר. כי ההלכה
 פסקה תמוין דרבנן מחלו התמוין ואמכס שנים עשר מיל כנגד
 מקנה ישראל הכל מסביטין שהם מדאורייתא והוא אמרס נכוף פרק
 סנוי לוקין על ערובי תמוין דבר תורה. ודייק רב אשי דהוא בתרא
 אל ילא איש ממקומו ואל ילא קרינן ונהני סלקא שמעתא. ואיך
 יאמרו על קמאי התלמוד שהניקו מאמר הב"י אל ילא איש ממקומו
 ומה שהזכירה תורה בביאור בלא תעש' איך יוכל אדם למר שהוא
 דרבנן וזה כנר ביאור התלמוד הירוש' רבי יוסקן אמר קומי ר' קייא
 ורבא בשם ר' שמעון ברבי יוכי בן לקויא לוקין על ערובי תמוין
 בשבת דבר תורה אמר לו רבי קייא והלא אין בשבת אלא אסור
 סקילה וכרת וכו'. אמר ר' יוסי קומיה כדאמר ר' הושעיה הגיעה
 סוף תמוס שבת שאינן מקורין דבר תורה. רבי יוסקן בעא אלפים
 אמה אינו מקור ארבעת אלפים אמה מקור הוא. רבי שמעון בן
 נסמי בשם רבי אחא אין לך מקור בכלן אלא תמוס שנים עשר מיל
 כנגד מקנה ישראל. ועם ביאור התלמוד כל זה הולכנו לפרש מה
 שזכרהו בעלי הפירושים ונעל ההלכות שכלן הסביטו שתמוין דאורייתא
 י"ב מיל ופחות מ"ב מיל דרבנן. ועל זה כאמר בתלמוד תמוין
 דרבנן. והראיה הקומכת היא שאמר בתורה אל ילא איש ממקומו.
 ואלו שערו חכמים מקומו ולא הרגיבו השיעור ולא ביארו ממקומו.
 הוא מקנה ישראל ומה שהוא כשיעירו היה לו להביא ראיה מפשט
 הפסוק ויש לו לפרש מה שהוא פחות מזה השיעור אס כן כתנאר
 לנו עתה שיש שם תמוין דאורייתא מפשט ההורה ועדנרי החכמים
 וקורה ההקדמה האחת מהיות דרבנן להיותם דאורייתא. וההקדמה
 השנית מפיקא דרבנן להפיקא דאורייתא ולקומרא. אס כן כתנאר

לנו עתה מפל זה בנהרות שהולכות בהן הספיני' וסוף של קירות
 והם ספק אם הם למטה מעשרה אם לאו שהם כפיףק דאורייתא
 ולקומרא. והגאונים ז"ל הוראחם עלויות באכור ההליכה בהם. וכבר
 שאלו קבמי מערב לרבי' ז"ל חולתו מן המקמים המפירסעי' נקמת
 התלמוד ובהיראה ובארו אסורו זולתי מן הדך שזכרנו. ומכלל מה
 שזכרו הוא זה בלשון' אקר הקדמות אפרות והוא אמרס מפליגי'
 ענינו, שהם ינדילו ויתרקו מן הארץ ומן החוף דקוק כנדל אם כן
 לא הותר אלא מה שהוא על זה הדך ואמנם הנהרות אין בהם
 הפלגה ר"ל הנדל' מן הארץ. הנה ידעת שלא נמנא היתר נהליכה
 בספינה בנהרות לא בדברי קבמים ולא בנהוג אלל ההמון. ואמ'
 באחרונה יש מן הכללי' שנתנארו אלל המקמי' ג"כ שבחמלע הים
 שטק הסיס צינו וצין קרקעות הים הרבה וההקוקרים דהקא אומרים
 זה ואם הימה הספינה באמלעיית הים במקום שהמים רבים אין שם
 איכור הקומין ואם היא הולכת במי' מעטי' כמו הנהרות יש תקומין.
 ומדנריו יוכן שההליכה בנהרות בשביל שהם קרובים מן הארץ והולכין
 מן היבשה נקוש שאי ילך פקית מי' ואנחנו יש לנו די כמה שזכרנו
 מאלה העניני' ולא הביאנו זה אלא להודיע הסכמת המקמים בנדל
 חולתה על איסור זה ומה שזכר בהחלותו במנהגות יכפיק לנו שראוי
 לעיין מה שזכרו בתלמוד פרק טקו' שנהנו חולתו הסתכלות קוק.
 ואליס:

תשובת הרב הגדול הרמב"ם ז"ל על זאת התשובה של ראש
 הישיבה ז"ל. הסתכלנו כמה שזכרו הגאון הגדול רב שמואל
 הלוי ראש הישיבה של גולה ש"ג בזה השאלה שאמר לו עשמי שהמתי
 להראיתא אלי וראינו שאין ראוי שלא להשיב על פרקי זה הדבר.
 ואמנם מה שהקדים מן ההתנלות משיב עלינו. והארכתי במוסר
 ובשנאתנו. יגמלו השם טובות על כל זה וירנה נאסידים וננעלי מוכר
 כסותו והבו הראוי לנעלי המעלות הגדולות נקמתה ונדת ואין ספק
 אנלי שדעה לו יל"ו שאנחנו כרוב בני אדם שיקזה להם כשיסתור
 אדם דגריהם או ישיב עליהם דבר וכבר הלילנו השם מזה. ובורא
 עולם יודע כי אפי' השיב עלינו הקטן שבהלמידיו או קנר או מתרומם
 היינו שמקים בזה אם השיב תשינת אחתית והשקת כמה שיעירנו
 עליו כמה שנתעלס מעטו. ואם אנחנו רואים ג"כ שזה המשיב טועה

לא נשאל אותו ולא נרשקהו חלילה וזם לא נתפוס עליו היותו עשיב
עלינו בזה שלא כתיב בתשובתו עלינו לפי שהאדם מאמת דעת
מיוקדת או מנטלה כפי מה שירא' לו בעיניו בין היה אותו עיון
אמת או שקר הלא תרא' שכל הקבמ' ז"ל בכל עזיבה' התלמודי'
היו מקצי' בקושי' אינן אמתיו' על דבריה' אמתיו' ואין בזה סתרון
בזקוק מי שהשיב בלתי הסתכלו' שלם. והגאון וכו' ואע"פ ששמו אללנו
גדול ופעלתו נשאה ומדרגתו בכתב' התלמוד כפי מה שנתפרסם עליו
והוא בלא ספק זקן ויושב בישיבה ואע"פ כן לא נתפוס עליו בזה
שכראה לו מחמתו כי אין זה בשביל קצור שכלו ולא לרקוק זכרונו
אלא בשביל שפע הסתכלותו לדברינו והיותו מעיין בה אנב שטפא
במקלת עיון ואירע לו בשביל זה מה שאבי טבא' שדמ' לו דבר בדבר
אחר. השם יתמיד עזו שסתר הקדמותיו והיו אללו ראה על אמתת
בעול מה שהלענו כפי מקצתו. וההקדמה שאמר שטעינו בה עד
שכתכלל עלינו באמרו שגיאות מי יבין היא אמרו בזאת המצב'
מחוסין דרבנן שאמר שם זמן הידוע הוא כן המקוהין מהם דרבנן
ותהם דאורייתא בלי ספק ובאר לנו אותן הספקות כגן שלא ידענום
או שידענום ואכאנום בעת תשובתו ולא היה ראוי לדמותו להאריך
בהעמקת לשון התלמוד לפי שכוונת בזה יאמ' רבותא למקרי פסוקי'
זה מקום תימה. ואיך לא יהיה תימה ומדברינו כבר הגיעו לאלה
האיגונים בנבל ואמענו שבהם פוסקים רובי הישיבות. ואין ראוי לתפוס
על זה שיש אחד שאמר שטעינו במקלת מקומות זיש אחד שבקש
להראות שאין נריבין להם. ואמר לא יספיק לו זה אלא שאומר שהם
מדיקים ג"כ ואין ראוי לעשות כן אלא לאמר עיון זקוק ושיאמת גם כן
הגדת הלשונות שהפסידום המעתיקים וכל שכן מה שנכתב מן הסופר
והיה לזה הגאון יתמיד השם ימיו שעיין במצור פרק כ"ו מהלכות
שבת וידע אם זה הקדוש זכרו מהיות מחוסין דאורייתא או דרבנן
ידוע אללנו או אינו ידוע. ואמר שיתבאר לו שכבר ביארנו זה ביאר
שלם היה לו לחזור ולהסתכל במאמרנו זה בזאת המשיבה. או שיאמר
שען השקר הוא שיסתר דבריו זה אם זה ויעיין בו בראוי עד שיתבאר
לו אמתת מה שאמרנו ואין בו סתירת זה אם זה. או שיספיק לו
לומר בתשובתו אלינו זה הפך מה שביארנו במקום פלוני זה הוא
עמר שלם בתשובה ולא היה לריך לאותה הארכה העדומה שהוא ב"ר

הודיענו מה שלא היינו יודעים. והיותר כפלא מהו שיש באתו
 התשובה. היותו (השם יתמיד עזו). מלוב אותנו שאין ראוי להוליא הכתוב
 מפשוטו והוא אל ילא איש ממקומו ובאלו קלקנו אנחנו על זה והלא
 אמרנו בספר המלכות כ"ד (ושלש מאות) ממלות לא מעשה
 שאמרו אל ילא איש ממקומו הוא אזהרה על ההליכה בשבת. והנחנו
 ראה מדבריה' לוקין על עירובי תקומין דבר תורה. והסכמנו באתו
 המצור, שלא נזכר בו כי אם מלות דאורייתא. וזה המצור גם כן מלאי
 אללם נבנל. ולא בארתי שם ההפר' שיש בין אלפים אמה ובין י"ב
 מיל לפי שאין כוכת אותו הספר לדעת תלמו' המלות אללם ידעת
 עניניהם בלבד ואמנם במצור ביארנו זה כפי כוכת הספר אם כן
 לריך שיסתכל הגאון הגדול ש"ל מה שאמרנו בתשובתנו המוקדמת
 הוא וכל תלמיד שנעולם וכל שיש לו מעט ידיעה וידע אם נסמרו
 הקדמתינו אם לא. וזה שאנחנו אמרנו דבר זה ולאן השאלה המסופק
 בה שאלת התלמוד אם אסור תקומין למעלי מעשה או אין אסור
 תקומין למעלה מעשה ביבשה כמו שכתבאר שם לשונו. ואמרנו גם
 כן קידם זה שההליכה במים המועטי' כמו זה וולה לומר למטה
 מעשה יתלה בזה אסור תקומין. ואמר אלה המאמרים אמרנו שאם
 יהיה לנו ספק אם המים הם למטה מעשה או למעלה מעשה
 יהיה מותר בשביל ספק דרבנן. וזה כלו מצואר והוא אסור ההליכה
 במים הפקותים מעשה הוא אסור תקומין דרבנן ולא דאוריית'.
 והיה לו להסתכל דקדוק לשוננו באמרנו ויתלה בזה אסור תקומין
 והתלות הדב' אינו עלם הדבר. ובארנו בביאור' שהשאל' אם אסור
 תקומין למעלי מיי' או למטה מעשה אמנם היא ביבשה כמו שכתבאר
 בתלמוד. ואמנם בני אדם כלכם החכמים מכם או שאינם חכמי' איך
 יתכן להיות תקומין דאוריית' על פני מים שלא תדרוך בו כף רגל
 והוא כרמלית והם הנהרות כלם והמים בין היו מועטים בין היו
 רבים הם כרמלית והטלטול בהם אפי' באלף מיל אמנם הוא אסור
 מדרבנן. וכל שכן שזה לא יעלה בדעת בר' די רב דקד יומא שיהי'
 בהליכה במים אסור תקומין דאורייתא ממקנה ישראל שהיא רשות
 הרבים והלא ידע שאסור הטלטול שיש בו קיוצ סקילה אמרו בו
 המעביר ארבע אמות ברשות הרבי' מקורה פטור לפי שאינו דומה
 לדגלי מדבר. כן בלי ספק המהלך י"ב מיל על פני המים המועטים

פטור

פטור לפי שאינו דומה למחנה ישראל. וכבר בארנו מה שקייב בזה
 מן הגנות שיהיה המעביר על פני המים אסור מדרבנן והמהלך
 לוקה מן התורה. ובזרז עולם עד עלינו שמעולם לא קשננו שימעלם
 זה מעיני תלמיד קבם שיהיה לריך להאריך בו זה האורך הגדול.
 וכל שכן בשאלה שישאל השואל כדי לידע האסור והמותר ואין כונת
 השואל לגבל הרשויות ולא דקדוקיהם אבל מה שמיוחד בזכותו ואכנתו
 הערכוהו על מקום הראיה על זה והוא היות כל הדבר כלו בתקומין
 דרבנן. ואיך לא הסתכל גם כן בדבריכו שלא זכרכו בזאת החשיבה
 שצור תקומי' ואינו מקום זכרכו. אלפים אמה ולא אלפים מיל ולא
 רמזו לשיעור כלל שקלחו מן התורה וקלחו מדרבנן. ולא השגתו
 בכמות התקום אלא באיכותו אם הוא יבשה כדי שיהיה בו אסור
 של תור' ודאי למטה מעשרה או מדבר אם הוא למטה מעשרה ויהיה
 בו אסור מספק או שיהיה ים ויהיה מותר לכתמיל' למעלי' מעשר'
 ואסור מדרבנן למטה מעשרה והוא מאמריכו בו יתלה אסור תקומין.
 הנה התבאר שההליכה על פני המים רולה לומר לפעלה מעשר'
 מותר לכתמלה לא יתלה בו אסור כלל. ושההליכה על פני המים
 פקומים מעשרה אסור מדנריהם ויתלה בו אסור תקומין. והוא
 מדנריהם לפי שאין שם אסור תקומין דאורייתא:

נשלמה התשובה אשר השיב הר"ם במו"ל:

עור זאת שאלה שאלוה אל הרב הגדול המונהק הרמב"ם ז"ל על
 דבר קריאת התורה בכל יום של ספר אם אין ספר תורה
 מה שיקרא בנזמשים בנזרו. ויברכו לפניה ולאחריה. או ימנעו מן
 הקריאה כל עיקר. וכן בספר תורה שאינו עשוי כהלכתו או בספרים
 של קלף שהם ודאי פסולים אם מותר לנכך הקורא בהן או אסור
 לנכך:

התשובה השיב להם מותר לנכך ואין הנרכה על הקריאה בספר
 כמו הנרכה שעל כטילת לולב או ישיבת סוכה שאם
 הית' פסולה או לולב פסול נמלאת הנרכה לנטלה שהמטוה היא
 כטילת לולב או ישיבת הסיכה שעליה הוא מנכך ואם הם פסולים
 לא עשה מנו' וכאן שקריאת התורה היא המטוה בין שקרא בספר
 פסול ואפי' קרא על סה. עלמה של קריאה היא המנו' שעליה
 מנכין

מזרכין הלא תראה שהקור' נשאר קודם שיתפלל משנה או תלמוד או הלכה או סדרש. מנרד ואס"כ קורא או דורש. הנה למדת שההגיה בתורה היא המלוה שעליה מזרכין והו ההפרש שלא הרגישו קבתי המזרק ואמרו שהמנרד בתורה וס"ת פסול הרי זו זרכה לנטלה וראיה לדברי מה שאמרו ז"ל אין קורין בקומשין בלנור מפני כבוד הבלנור. וכי יש פסלכות בעול' כמו פסלכות קומש אפי' היה ס"ת קסר אות אמת פסול וכל שכן קומש ולמה נתנו הטעם מפני כבוד הבלנור והיה להם ליתן טעם מפני שהוא פסול וכמלאת זרכה לנטלה. ואם תאמר שהקריאה זו בלא זרכה למה נאסרה וכי יש בעולם מי שעלה בדעתו לאמר קריאה שמינין עליה לקרות' בלנור שהן שנעה או שלשה או כיוולא בהן הוא שאין קוראין בקומשין מפני כבוד לנור לא מפני שהזרכה לנטלה. ועל זו סמכו כל אנשי המערב והיו קורין בספר קלף מזרי בלא עבוד כלל ומזרכין לפניה ולאחריה בפני גאוני העול' רבינו יוסף הלוי ור' יצחק הלוי וכיוולא בהן ומעולם לא נשמע בזה פולה פה זמלפלף לפי שכלם בעלי בינה ומכמתם מיושנת ומכוונת וידעו שאין הזרכה תלויה בספר אם כשר הוא אם פסול כמו שביארנו ואעפ"כ ראוי לכל לנור להיות להם ספר תורה כשר ככל הלכותיו ונו ראוי לקרוא לכתמלה בלנור ואם אי אפשר להם קורין אפילו בפסול ומזרכין מן הטעם שאמרו וכן הורה רבינו חנוך הספרדי:

וזאת החשובה השיבו גדולי נרבונה ע"ה על זאת השאלה
והו לשונם:

ועל קריאת הקומשים שאלת לנו כך דעתנו נוטה. אמת הוא שאמרו רבותינו אין קוראין בקומשין בלנור מפני כבוד הבלנור וכן הלכה. אך זה תשיב על דעתך וכי ס"ת שאנו קורין בו ואחנו עומדין מפניו מעובד הוא כהלכה למשה מסיכי דמליק וקזיז ועפיץ ומפני מה אנו מזרכין עליו וקורין בו. אלא אנו סומכין על דברי הגאונים ז"ל שאמרו שאין בידינו מי שידע לענד העורות כהלכה למשה מסיכי ורוב ספרי תורה שלנו עשוין מאלה העירות שאינן ענדודין כהלכתן ומוטב שתעקר מלות העבוד שמקומה ולא כתבטל שקריאת התורה כמו שהתירו בספרי דאפטרמא דשרי לטלעולי ושרי

למקרי

למקרי ביה מאוס עת לעשות וכמו שהתירו ג"כ בכתיבת האגדות והתלמוד (ה"ס) הכי כמי באותן ספרים שהם מקומות רחוקים שאין להם ספר תורה מועב שיקראו בזמנאין הכל בקריאת ספר תורה בשלשה או שבעה וינרך כל אחד בתקונו שלא יתבטל מקריאת התורה. ועוד ראיה עמה שאמרו ז"ל אין גוללין ס"ת נצבור מפני כבוד לצור היבא דמתרמי דכתא דלית להו אלא קד ספרא גוללין נצבור ולא קייסינן לכבוד הצבור כדי שלא יתבטלו מן קריאת הפרשה. ומפני כבודך ולמען יאמינו כי מאללנו כאלו זה. כתבנו לידך וסתמנו מקלתנו בזה. טוררום ב"ר משה. אברהם ב"ר יצחק. משה ב"ר יוסף. משולם ב"ר נחן. מאיר ב"ר יעקב. משה ב"ר טוררום: תס

עוד זאת שאלה שאלה אל הגאון הרמב"ם ז"ל. ולכהר עינן צטיבותי מה פירוש כל היולא במלקמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו שנאמר ואת ערובתם תקד. והא האי קרא במלקמת שאל כתיב. ולא ידענא להאי במלויה. ועוד מאי שאל מלקמת בית דוד מאזר מלקמות לא ספיקי כינהו ספק אתו ספק לא אתו. ואכן אטנתייה דמר סמכינן. ובטבל ענותנותיה אתלינן. בארבות שתין. קמיה דספרא רבה. כתר התורה. גולת המכורה. יאלל מרוק קדשו עלינו ויורנו באורקות תורתו התמימה:

התשובה זה שאמרו למלקמת בית דוד וכן כל כיוולא בה כלומר מלקמה שהיא על פי בית דין שנמלאו בעלי מלקמה לדיקים שהרי עוסקים בצלוח ולפיכך מדקדקים על עלמן וכותבים גט. להוליא אותן המלקמות של קנור הקיזרים שכלם רשעים גמורים היו. כגון אנשי הלנא של ירבעם ואחאב וקציריהם. שם רשעים ירקב. אבל מלקמת בית דוד וכיוולא בה כל אנשי הלנא בקזקת לדיקים הן ואין אדם לדיק קשוד לעשות מכאול לאחרים לא צייו לא צומו זכר לדיקים לנרכה ולך יהיב שולטן ויקר ומלכו ודנכא. משה ב"ר מייבון:

עוד שאלה אחרת שאלה לגאון ז"ל. על דין האזה שהיא תחת בעלה ומשאנת לטבול לכדתה מאוס מה יולאת. מורדת עיקריא. או עונרת דת. שהרי היא בפירוש אומרת לו איני יכולה לטבול. וכלרכמי לשאלו דבר זה מפני שכותבין בכאן נכתובות וקבלה עליה פלוכית לטבול

לטוב כל עת שחלטך לכדתה ואם תסרב תלא בלא כתובה כדין התורה ודעת תלמידך נוטה שמאם מורדת יולאה דהא אריא רביע עלה דמלתא ולא מקריא עוברת על דת אלא אם כן שמשתו כדה כדקא מפרש לה בדוכתא. יורנו רבינו בזה. וגם משפט מלמדי תיכוקות שמכיין מלאכת שמים והולכין להעיד עדות אף בכספים לא נקנס. האיך מלאכתם רמיה. וגם עדותן איני יודע מה היא שהרי משנה שלמה היא בנכורות הנוטל שכרו לדון דיכיו בטלים להעיד עדותו בטל. ואף על פי דאיכא דמפרשי ליה ומוקמי לה כשהיה יודע לו עדות. ואיכא דדקיין ומעייל גמלא בקופא דמטא. אמר שבר בטליה היא דסקלי ואכן לא סבירא לן. כל מלמד תיכוקות שבדאי שביקי מלאכת שדין ואולי ומסהדי. ומכוער הדבר נעיני. שאלכו פי אדוני להסיר המכשולות מלפנינו:

תשובה. הדבר ברור שאסור ליקח שכר על עסקה של עדות אבל סופר שהוא עד שלוקח השכר. על כתיבת השטר נוטל שכר לא על העדות. ואלו מלמדי תיכוקות שנאלו הימים כמה בטלות מנטלים מלאכתן בכל יום בדברים בטלים. ותמיד הם עינרים. והלואי שלא ינטלו מלאכתן אלא להעיד בלבד נקנס. ומה שאמרת על דין האשה ודאי שעוברת על דת היא שהטעית את נעלה ושמשתו כדה והוא איני יודע. וכן אשה שאמרת לבעל איני טובלת והרי איני לפיך והיא אינה כמנעת מלשמש מטתה גם זו הארורה עוברת על דת כמותו ושניהם עברו על דת משה. אבל אם אמרה איני טובלת כדי שלא תשמעני וכמנעה מן הטבילה מפני דבר זה ודאי שהיא מורדת לא עוברת דת. ואלו הנשים שכותבין להן תנאי זה בכתיבתן אינן כמנעות מן הטבילה דרך מרד אלא דרך מינות. ואינן רובות לבער עלמון בטבילה במים קרים. אלא רוקנות עלמון במרחץ ותובעיות בעליהן נפיהן. וכמה פעמים שאלו אותי אלו שמכימות עם נעליהן שלא תטבילו כמה שנים. וכשתבוא קטטה ביניהן וירצה לגרש יאמר לה הנעמה לי שטבלת לכדוחד. והיא אומרת אתה הרשימתי לשמשך בלא טבילה. שאלו הדיינים על דין זה שבא לפניהם בזמן זה. ושאלו אם הודה הוא מקרימין אותו וקונסין אותו הכתובה. לא שחטול זאת הוזה כתובה דלאו עבדרא גבז אלא קורא גבז. ואם יכסור יאמר שקר טועני מקרימין סתם נפכו על מי שנעל בלא טבילה

מדעתו ועונה אמן. ואק"כ תלך היא בלא כתיבה. ובתב משה ב"ר מיימון זצ"ל:

עוד שאלה שאלוה לגאון זל"ל. אשה שנשאת לראובן ושהה עמה כמה שנים ומת ולא ילדה ועוד נשאת לשמעון ושהה עמה כמה שנים ומת גם הוא ולא ילדה לו והוקזקה עקרה. אם עבר סריס אדם ונשאה עוזהרין הם בית דין להוליא עתת ידיו או לא. והאי דקיימא לן הלכה כר' עקיבא דאמר סריס אדם קולץ וקולץ לאשתו ומעשה דבן מנוסת שהיה בירושלים מוכיח דהלכתא כרבי עקיבא ומתחא דמתניתין כפי דיקא כרבי עקיבא דתנן הסריס לא קולץ ולא מינס וכן איילוכית לא קוללת ולא מינסת ואמרו סכמים בגמרא סריס דומיא דאיילוכית מה איילוכית בידי שמיס אף סריס בידי שמיס לא קלץ ולא מינס הא סריס אדם קלץ ולא ידענא היכי מתוקמ' מתניתין דאי נשנא גיורת קשיא ברייתא דפלוע דבא וכרות שפכה וסריס אדם וכי עד ואסור לקיימן משום שנאמר לא יבא אלמא בקהל עסקינן כדמפרש בגמרא וכשנפלה לו ולנסוף נפלע לא מתוקמא משום קשיא דאנני דמקשה וכימי איסור פלוע וכדקה עשה ואוקמה רב יוסף לדעת רבי עקיבא ולתרוכי מה דמקשי סכמי שמעינן ליה לרי' עקיבא דאמר קייבי לאוין כקייבי כריתות דמי וקייבי כריתות לאו בני קלילה ויננס והיכי אמר רבי עקיבא סריס אדם והא בתיב לא יבא. ואתא רב יוסף ותירץ דלדעת ר' עקיבא קייבי לאוין דשאר הוא כקייבי כריתות קייבי לאוין גרידי דלאו דלא יבא לא אמר ר"ע דלא הוי כקייבי כריתות אמטו להכי סריס אדם קולץ א"כ מתוקמא מתניתין בכל סריס אדם ואפילו אם נסתרם קודם כפילה וקשיא לי האי מעשה טבן מנוסת ולא קיימא לי' אליבא דהלכתא כלל עיקר. אדוכנו הרב הגדול הגאון יבאר לי בקסדו שאלתי זאת שנשאלתי לי מקהל סרקסט"א י"א טאי סיקי"לאה והעקר שידועני אם עוזהרין בית דין להוליא עתת ידיו אם לא. ומנוא תשובת אדוכנו בכחב סנואר ואשלקנו להם בעזרת שמיס שהם אינס בעלי תורה להבין היטב אם לא תהיה הכתיבה מנוארת ובקמימת יד הקדוש אדוכנו עם שס יקר הודו זכר לדיק לנרכה:

תשובה תיעה גדולה מסהמי על זאת השאלה שאל הקכס הגדול הדיין הנכבד המהיר שמרהו לורו. מה הוא מקום התיסה

מה הועיל היות זאת התזה כשאת לראשון ולא היו לו נכים . כן
 לאווי . וכי כל עקרה ואילונית מותרת להבדל בעילת זנות ומי הוא
 שחולק מן החכמים ז"ל בסרים אדם שנעילתו בעילת זנות . וכי על
 עקרא טלח יתלוק אדם לא יבא פליע דכה וגו' אלא אם סרים אדם
 מותר בגיורת ומשקרת או אינו מותר . ולמאן דאמר קהל גרים
 איקרי קהל אסור בגיורת ולמאן דאזר לא מקרי קהל מותר בגיורת
 ולדברי הכל מעשה דנן מגוסת שייבמו את אשתו אין זו קושיא כלל .
 מה כפשך אם גיורת כשא נן מגוסת הרי היא מתייבמת לדברי הכל .
 ואם נן מגוסת עבר וכשא בת ישראל הרי אשתו מתייבמת לאקיו
 שאינו סרים שהרי משכה שלימה שכינו . ויש אסורות לבעליהן ומותרת
 ליבמיהן . ישראל כשא מותרת ויש לו את ממזר כו' ואין בדבר זה ספק
 ולא מקום קשיא . ומאמר שהנעילה עסרים אדם בעילת זנות האיד
 לא יהיו בית דין מזהרין להוליאה כמו שהוא מפורש בגריית' ואם
 בעלו קבו ואסו' לקיימן משום שנאמ' לא יבא פלוע דכה . ולא שיבא
 הדברים אלל אלו השואלים להדרת הרב המובהק שומרו לורו אלא
 אותה הקושיא שהקשו בגמרא אליבא דרבי עקיבא ואומן הפירווקין
 שפירקו הקושיא הנכו אמוראי . ולפיכך ראיתי לפרש כל אותה ההלכה
 כדי שיתבארו כל הענינים וזה פירושה . כיון ששנינו אמר רבי עקיבא
 אני אפרש סרים אדם קולץ וקולץין לאשתו שהיתה לו שעת הכושר
 אקשינן עליה דרבי עקיבא הכי . מכדי שמעינן ליה לרבי עקיבא
 דאמר קייני לאוין כקייני כריתות דמי וכאם שאם עבר אדם וכשא
 אקומו או אקומו אמו וכיוצא בהם אין אותה הערוה זקוקה ליבם
 כלל . כך זה סרים אדם שעבר וכשא הואיל והיא אסורה עליו
 בלאו אינה בת קליכה ויבום לרבי עקיבא ואין עליה זיקה כלל .
 והאיד אמר רבי עקיבא שהיא לריכה זו אשת סרים אדם . ופריק
 רבי חמי אליבא דרבי עקיבא ואמר שזה סרים אדם גיורת כשא
 שהיא מותרת לו ואין בנישואיה אסור לאו כלל . ולפיכך היא זקוקה
 ליבם ומפני זה אמר ר' עקיבא שהיא קוללת . ושאלין ליה אי הכי
 יבומי כמי מתייבם . כלומר מאמר שאין בנישואי סרים זה שעת אסור
 למה אמר רבי עקיבא קולץין את אשתו . יבומי כמי מתייבם .
 וזה הדרינן אין הכי ואידי שאמר ר' יהושע שמעתי שהסרים קולץ
 וקולץין לאשתו אמר איהו כמי קולץ . ואשרינן דיקא כמי דקמחי העיד

יהושע בן נתירא על בן מגוסת וכו' שמע מיכה מאת סרים אדם
 בת קלילה ויבוס היא אפי' לר"ע. ואי אפשר להעמיד דין זה אליבא
 דר"ע אלא כשנא גיורת שאין עם איסור כלל. ונא רבא והקשה
 קושיא על פירוק זה ואמר האיך תוכל להעמיד זה שאמרנו בסרים
 אדם קוּלוֹן וקולוֹן לאשתו כשנא גיורת. והאיב רבא מוז הנרייתא
 דתניא פלוע דכה וכוות שפכה סרים אדם וכו' עד ואסור לקיימן
 עזים שנאמר לא יבא פלוע דכה אלמא נקהל עסקינן שהם בלאו
 האיך תהיה אשת סרים אדם זקוקה ליבוס אליבא דר"ע שקייבי לאוין
 אללו קייבי כריתות. אלא אמר רבא פירוק קושיא זו אליבא דר"ע
 כך הוא שנפלה לו אשת אחיו הכשר והוא כשר שהרי היא זקוקה
 לו לייבוס ואח"כ כפנע וכעשה סרים אדם ולפיכך קולן ולא מייבוס
 לר"ע. ונא אבוי והקשה לרבא בפירוק זה ואמר וכתי איסור פלוע
 וכדקה עשה לייבוס מי לא תנן רבן גמליאל אומר וכו' ופירוש כיון
 דאיסורי לאוין לר"ע כאיבורי כריתות מה הועיל שנפלת לו והוא
 כשר שנעשה סרים וכאמר ליבמחו. בלאו הכי תפטר מן הקלילה ומן
 היבוס אליבא דכולהו תנאי. ועמדה הקושיא אליבא דר"ע האיך יפלא
 סרים אדם קולן ואם ייבוס יוליא דאלמא אע"פ שיבסה זו בלאו על
 יבמה זקוקה ליבוס היא. ולא כך שמענו לר"ע אלא קייבי כריתות.
 ונא רב יוסף ופריק האי קושיא אליבא דר"ע ואמר האי תנא דר"ע
 היא דאמר בפרק הקולן דמקייבי לאוין דשאר שהיה אנוסת ומפותת
 אבוי הוי עמור מקייבי לאוין גרידתא ואינו מקייבי כריתות עד
 שיהא אשתו פטורה מן הקלילה ומן הייבוס. אלא זקוקה ליבוס היא
 אפילו לר"ע. הילכך לדברי הכל סרים אדם קולן וקולוֹן לאשתו
 ומייבסין לאשתו לא שנא כשא גיורת ולא שנא כשא בנה ישראל. וכן
 כרים אדם כ"ל דה"ל אינו מיבוס אשת אחיו אם היתה גיורת בין
 לר"ע בין לרבנן. וכן זה בן מגוסת שנתבטלה אשתו בין שהיתה
 גיורת בין שהיתה ישראלית ועבר וכשאה הרי זה המייבמה ליבמה
 הכשר לדברי הכל. ואם היה יבמה סרים אדם ועבר ובעל קנה
 ויוליא בנע כשאר קייבי לאוין. וזאת האשה האלמנה קייבין בית דין
 להוליאה מחמת יד הסרים בעל כרמון כשאר הנושאין נשים בעצירה
 לא שנא היתה האשה מאיסורי לאוין דאורייתא או מאיסורי דברי
 סופרים. מפרשין אותן בית דין ואסור להתעלם מהם אפי' שעה

אמת. ואם אין כח צבית דין להוליא אותה מפני יד הגוים התקיפה
 מקרימין את שניהם צרבים באיום גדול. וכן מעשים אצלנו בכל יום
 ובכל מקום. והקב"ה יסיר את לב האבן מנשארנו. ויריס הנוכסולות
 מלפנינו אמן. והאל ית' יודע כי מרוב קיבתך כתבתי טורים אלו
 ואני קולה וטרוד ביום ובלילה שהרי אין לי פנאי ואמרת שמה
 יקשדו אותי בגסית ברוק. ולפיכך הטרקתי עלמי לכתוב ומן השמים
 ירחם. ושלים הדת אלופי ומיודעי ירנה ויגזל הוא הדת כבוד
 גדולת קדושת מרכא ורבנא אנטולי ש"ץ הדיין המהיר. המורה דת
 ודין המזהיר אור המצניס הבהיר כמפלך וכמפץ אפיך השג והשמק
 בהללחתך. על עלות מעלת תורחך. משה ב"ר מיימון זצ"ל:

השובת שאלה מארץ ישראל מן גר לדק שהשיב הגאון רבינו משה
 ז"ל. אמר משה בר' מיימון מצני גלות ירושלים אשר
 בספרד ז"ל. ה"ה הגיעו אלינו שאלות מרכא ורבנא עובדיה המשהיל
 המצין גר הלדק ישלם ה' פעלו ותהי משכורתו שלימה מעם ה' אלהי
 ישראל אשר נא לקסות תחת כנפיו. שאלת על עסקי הנדכות
 והתפליות בינך לבין עלמך או אם תתפלל בצבור. היש לך לומר אלהינו
 ואלהי אבותינו. ואשר קדשנו במלותיו ולונו. ואשר הנדלס. ואשר
 צמר צנו. ושהתקלת את אבותינו. ושהולאתנו מארץ ספרים. ושהעה
 כמים לאבותינו. וכל כיוצא באלו העניכים. יש לך לומר הכל
 כתקנן ואל תשנה דבר. אלא כמו שיתפלל ויברך כל אורח ישראל.
 כך ראוי לך לברך ולהתפלל בין שתתפלל יחידי בין שתהיה שליח
 לצור. ועיקר הדבר שאנרהם אבינו הוא שלימד כל העם והשכילם
 והודיעם דת האמת וייקודו של הקב"ה וביעט בע"ז והפסר עבודתה
 והכניס צנים רבים תחת כנפי השכינה ולמדם והורם ולוה צניו
 ובני ביתו אקרו לשמור דרך ה'. כמו שכתב בתורה כי ידעתיו למען
 אשר ילוה את צניו ואת ביתו אקרו ושמרו דרך ה' וגו'. לפיכך כל
 מי שנתגייר עד סוף כל הדורו. וכל המיימד שמו של הקב"ה כמו
 שהוא כתוב בתורה. תלמידיו של אנרהם אבינו ע"ה ובני ביתו הם
 כלם. והוא המזיר אותם למוטב. כשם שהקזיר אנשי דורו צפיו
 וצלמודו. כך הקזיר כל העתידים להתגייר. כלואתו שלוה את צניו
 ואת ביתו אקרו. כמלא א"א ע"ה הוא אב לרעו הכפרים ההולכי'
 בדרכיו. ואב לתלמידיו. והם כל גר שיתגייר. לפיכך יש לך לומר
 אלהינו

אלהינו ואלהי אבותינו. שאברהם אבינו ע"ה הוא אביך. ויש לך
 לומר שהנחלת את אבותינו. שלאברהם נחמה הארץ. שנא' לו קום
 התהלך בארץ לארכה ולרצנה כי לך אתננה. אבל שהולאתנו ממלרים.
 או שעשית נסים לאבותינו. אם רנית לשנות ולומר שהולאת את
 ישראל ממלרי'. וזעשית כס' לישראל אטור. ואם לא שנית אין בך
 הפסד כלום. מאמר שכנסת תחת כנפי השכיב' ונלוית אליו אין
 כאן הפרש בינינו ובייך. וכל הנסים שנעשו. כאלו נעשו לנו ולך.
 הרי הוא בישיע' ואל יאמר בן הכפר הכלוה אל ה' לאמר הנדל
 יבדילני ה' מעל עמו וגו'. אין שום הפרש בינינו ובייך לכל דבר
 וודאי יש לך לנרד אשר נמר בנו ואשר נתן לנו. שכבר נמר בך
 הנורא והנדילך מן האיומות ונתן לך התורה שהתור' לנו ולגרים
 נתנה. שני' הקהל מקה אחת לבס ולגר הגר קת עולם לדורותיכם
 ככס כגר יהיה לפני ה'. תורה אחת ומשפט אחד יהיה לכם ולגר
 הגר אתכם. ודע כי אבותינו שיצאו ממלרים רובם עובדי עבודה
 זרה היו במלרים. כמערכו בניו ולמדו מעשיהם. עד שלק הקנ"ה
 עשה רבינו רבן של כל הנביאים והנדילכו מן העפס והכניסנו תחת
 כנפי השכינה לנו ולכל הגרים. ושם לכלנו מקה אחת. ואל יהא
 יחוסך קל זעייך. אם אנחנו עתיקים לאברהם יצק ויעקב.
 אתה עתיקם לסי שאמר והיה העולם. וכן ספורש בישיע' זה יאמר
 לה' אני וזה יקרא בשם יעקב וגו' וכל מה שאמרנו לך זעכין הנרכו'
 שלא משנה. כבר ראה לזה עמסכת זכורים. תמן תניין הגר עניא
 ואינו קורא שאינו יכול לומר אשר נשבע ה' לאבותינו לתת לנו.
 וכשהוא עתפלל בבית הכנסת אומר אלהי אבותינו (וכשהוא עתפלל
 בבית אומר אלהי אבותינו). וכשהוא עתפלל בינו לבין עלמו אומר
 אלהי ואלהי אבות ישראל. והו' סתם משנה והיא לר' מאיר ואינה
 הלכה אלא כעו שנפרש בירושלמי. תמן אמרינן תני בשם רבי יהודה
 גר עלטו עניא וקורא מאי טעמיה כי אז הסון גוים כתיך לשעבר
 היה אז לארס מכאן ואילך אז לכל הצריות. רבי יהושע בן לוי
 אומר הלכה כרבי יהודה. אתא עובדא קמיה דר' אבהו והורו כרבי
 יהודה. הנה נתברר לך שיש לך לאמר אשר נשבעת לאבותינו ושאברהם
 אז לך ולנו ולכל הנדיקים ללכת בדרכיו וה"ה לשאר הנרכיית והתפלות
 שלא משנה כלום. וכתב משה ב"ר מיימון זצ"ל:

עוד שאלה מן גר לדק לנאון על הכל בידי שמים מיץ מיראת שמים :
השובה על מה שאמרת חתה כי כל מעשה בני האדם אינם
 בגזרת מלפני הנבוא יתעלה הוא האמת שאין בה דומי
 ולפיכך כותבין לו שבר אם הלך בדרך הטינה. וכפרעין חמנו אם
 הלך בדרך רעה. וכל מעשה בני האדם בכלל יראת שמים הם. וסוף
 כל דבר ודבר מעשה בני האדם בא לידי מלוא או לידי ענינה.
 וזהו מה שאמרו רבותינו ז"ל הכל בידי שמים כמנהגו של עולם וטבעו.
 כגון סיני אילנות וקיימת וכפשות ומאורעות וגלגלים ותלמידי הכל
 בידי שמים. ובגזר הרמב"ם נפ"י משנת חס' אבות ענין זה והנאנו
 ראיות וכן בתקל' המצור הגדול אשר קברנו בכל המכות. וכל המכות דברים
 שביארנו שהם כבויים על יסודי עולם. והולך ומקפץ בהגדה מן
 ההגדות. או במדרש מן המדרשים. או בדברי אהרן מן הגאונים זכרם
 לברכה. עד שימלא מלה אחת. וישיב בה על דבריו שהם דברי דעת
 ותוכנה. אינו אלא מאנד עלמו לדעת ודי לו מה שעשה לכפאו.
 וזה שאמר לך רבך נתו של פלוני לפלוני. אם גזרה שיהיה בכל
 היא זאת והדברים כפשיטם. למה כאמר בתורה פן ימות בעלמא
 ואיש אהר יקטנה ואיש אהר יקללו וכי יש בעולם בעל דעה
 יסתפק לו דבר זה. אהר מה שכתוב בתורה. אלא כך ראוי למי
 שהוא מבין ולבו כגון למיל דרך האמת שישים ענין זה המפירש
 בתורה עקר ויסוד שלא יהרום בנין ויתד התקוע אשר לא תמוט.
 וכשימלא פסוק מדברי הנביאים או דבר מדברי רבותינו ז"ל קילק
 על עקר זה וסיתר ענין זה. ידרוש וינקט בעין לבו עד שיבין
 דברי הנביא או הקב"ה. אם ילאו דבריהם מכוונים כענין המפורש
 בתורה הרי מה טוב. ואם לאו. יאמר דברי הנביא הזה. או דברי
 קב"ה זה. איני יודע אותם. ודברים שנגזרו הם. ואינם על פשיטהם.
 וזה שאמר הקב"ה נתו של פלוני לפלוני. דרך שבר או דרך פורענו'
 הוא זה. שאם זה האיש או זאת האשה עשו מלוא בראוי ליתן שכרה
 בהן זיווג יפה ומשונק. הקדוש ברוך הוא מוויגן זה לזה. וכן אם
 ראוי ליסרע מהם בזיווג שיהיה בו קטטה ומלקטה תמיד. מוויגן. חה
 כענין שאמרו רבותינו ז"ל אפי' מסור אהר בסוף העולם ומסורת
 אחת בסוף העולם הקדוש ברוך הוא מניאן ומוויגן זה לזה. ואין הדבר
 הזה שיהיה לכל. אלא לאלו שכתבינו. או שזכו. כמו שאר בעיני השם
 יתעלה

יתעלה. וכל אלו הדברים הם זכויים על מה שפירשנו בפירוש מסכת אבות כמו שהבנת. ומכאן גדיל אמה ולב חזין יש לך שהבנת הדברים וידעת דרך הישרה. וכחב משה ב"ר מיימין זצ"ל:

שאלה שאלו לגאון זצ"ל. השתקויה בפישוט (אולי ז"ל בלא פישוט) ידים ורגלים אם מודים בה לדוקים אם לא. יורנו רבינו ושברו כפול מן השמים:

השובה אין מודין בה. לפי שאינה בתורה שנכתב. לפיכך אם טעו בית דין והורו שהשתקויה לע"ז בלא פישוט ידים ורגלים פטור. הרי אלו קייבין בקרבן שגגתן. לפי שטעו בדבר שאין הלדוקים מודים בו. משה ב"ר מיימין זצ"ל:

שאלה אחרת אם מעלין לכהונה על פי עד אחד כו':

השובה ושאלתם מה הם המיחסים. דעו שכל הכהנים שבזמן הזה בחזקה הם כהנים ואינם מיחסים. והמיחס. שיעידו עליו שני

עדי' שהוא זכו של פלוני הכהן ושהו' כשר. וכן לריך שני עדים על אביו שהוא בן פלוני הכהן ושהוא כשר. וכן על אביו אביו. הכל נעדים. עד איש שאינו לריך בדיקה. כגון שהעידו שני עדים שאביו של זה

אב של זה ראינוהו משמש על גבי המזבח. או ראינוהו בסנהדרין גדולה. לפי שאין בודקין מן המזבח ולמעלה. ולא מסנהדרין ולמעלה.

שבית דין הגדול היו בודקין עליהם ואח"כ ממינים אותם בסנהדרין. או עיסקין אותם לעבוד במקדש. וזוהו היו הסנהדרין עוסקין תמיד

בבדיקת הכהנים כמו שנכתב בסוף מסכת נדה. אפי' בא כהן מיחס ואמר בני הוא זה וכהן הוא. אין מעלין אותו על פיו ליוחסין עד שיהיו

שם עדים שהוא זכו ושהוא כשר. שחא בן גרושה הוא. לפום הא אמרינן שכהן מיחס שנשא אשה בפנינו. וילא הוא ואשתו. ובא

הוא ואשתו ובני' ברוכין אחריה. ואמר אשה שילאת עמי הרי היא זו ולאנן בניה. אינו לריך להניח ראיה לא על האשה ולא על הנכים.

שהרי הויזוק בפנינו באשה כשר'. ואם מתה לריך להניח ראיה על אשם שהיא כשרה. ואח"כ יהיו בניה הברוכין אחריה מיחסים. וכל

הראיות האלו. בשני עדים. וההפך שנין המיחס. והכהן המוזק. הוא שהמיחס משמש במקדש. ואיכל בקדשי הקדשים. ובקדשי הגבול.

שהם מן התורה. ואלו הכהנים שאינם מיוחסים אלא מוסקים בלבד. אינם אוכלים אלא בקלה ובתרומה בזמן שהם מדגרי סופרים. כמו שנכתב בגמרא יבמות. ואינם אוכלים בקלה דאוריית' ולא בתרומה

לאורייתא. וא"כ לומר שאין אוכלים בקדשי מקדש. וכל שכן שאינם עובדין שנאמר ויאמר התרשאת להם אשר לא יאכלו מקדשי הקדשים. ולריך אתה לידע שאפי' בימי עזרא ע"ה לא היתה הקלה ולא התרומה מדברי תורה ואפי' בארץ ישראל שנאמר כי תבואו ביאת כולכם ולא ביאת מקלתכם. ובימי עזרא ע"ה ביאת מקלת היתה. ולפיכך היו הכהנים שנקשו כתנם המתקיימים ולא כמלאו. אוכלים בתרומ' בקלה בימי עזרא ע"ה. משה ב"ר מיימון הספרדי זצ"ל:

שאלה אחרת מענין הקראים איך יתכהנו הרבנים עמהם במילת בניהם ובשאלת שלומם וללכת בנתיבם ומענין יינם ובשאר ענינים:

השובה אמנם אחי הכבד והיקר. וטורח השכל ומדע העיקר. ביכותי מתוקף שאלתו. כי נשא ורעה מעלתו. ולדבר אלהינו ולמלותיו הוא קרד. ולעומק הלכות יראה בקש לירד. ולפי מה שהוריכו מן השמים אשיב לפני הדת גדולתו ואומר. כי אלה הקראים השיכחי' פה בנוא אמון. ובארץ מלרים ודמשק. ובשאר מקומות ארץ ישמעאל וזולתם. ראויים הם לחלקם מעלקי הכבוד להתקרב אללם במעשה יוצר ולהתנהג עמהם במדת הענוה וזדריך האמת והשלום. כל זמן שגם הם יכהנו עמנו בתמימות ויסירו מהם עקשות פה ולוות שפתיים מלדבר תועה על חכמי הרבנים שנדור. וכש"כ כשישמרו לשונם מלהלעיג ומתלולץ בדברי קו"ל הקדושים התנאים קכמי המענה והתלמוד. שנדבריהם ונמנהגים הקבועים לנו מפיהם ומפי מזה מפי הגבורה אבו הולכים. ובזאת יבון לנו לכבדם. וללכת לשאל בשלומם אפי' בנתיבם. ולמול את בניהם ואפי' בשבת. לקבור מתיהם. ולכנס אנליהם. ופלגינן להו יקרא ומתלינן לבנייהו בשבת כל שכן בקול היבא דגזור להו גזירתא דידן ועביד להו מילה ופריעה דלמא כפיק מיכיהו זרעא מעליא והדרי בתשובה. והכי אשכחן ליה לרבינו האי גאון זצ"ל דאער הכי. ולענין מילה מעולם לא נמנעו רבותינו עליהם השלים מלגיל את בניהם של קראים בשבת. כי אפשר שיקורו אל המוטב ואין מעבירין עליהם. ודברים הללו צאלו שנכאץ ובכיוולא בהם שמלין כדת קכמים ונמנהגותיהם. ונמנהל הממונה בנית דין. ומתכנסין לבתייהם תלזידי קכמים. ומתפללין כמנהג שלנו. ואין מענין מוזת כלום. אלו דברי ר' יהודה ורבינו האי גאון זצ"ל.

ותביא מפרנסין עכ"י הגוים עם עכ"י ישראל מפני דרכי שלום ומצוקין קולי הגוים עם קולי ישראל וקוצרין מתי הגוים עם מתי ישראל מפני דרכי שלום. כש"כ אלו שהם מתולעת יעקב. וייכס לפי שבלי אין בו לך איסור שהרי יין כיתים היה בחזקת היתר עד שמלאו דמות יונה בנה גרזים. פירוש לאותם שהיו שוכנים בנה גרזים ואע"פ דמעוטא הו. באיסורא קבלו עליהו למיקש למיעוטא. ומאז לדברי רבי מאיר דקייש למעוטא. וגזרו על ייכס. ועל שקיטתם גזר רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא. ואף על גב דלא קבילי עלייהו בדריהון דר' מאיר ודרבנן בתרייהו. אתו רבי אמי ורבי אסי ועשאום כגוים גמורין. דלא סגי לישראל מיבייהו בניטול רשות לקודיה אלא עד שיפכיר מחנו מן הכותי כגוים בעלמא. אבל הקראים אין בייכס גוים אסור. ואע"ג דלית להו ולפני עור לא תתן מכשול מהמני אומר כ"ש היכא דאנהו שמו מיכיה דשרי ליה לבר ישראל מיכן למישתי מיכיה. דמתן בנדה סיף פרק דם הנדה זה הכלל כל דבר שאשדים בו אינן נאמני' עליו פירושו על הכותיים שלא חבני ישראל המה הא אס לא היו תשדין נאמנין ואפי' על היין. ומדאמרינן בגמרא' עלה דהא מתניתין זה הכלל לאתווי תקומין ויין כיון דקשידי עלייהו לא מהמני הא לאו קשידי הוו מהמני. כדאמרינן ברישא דהא מתניתין נאמנים לומר קברנו שכ הנפלים או לא קברנו. ואיקמינן דקאי כהן דידהו תמן בנהו אתר' דקאמרי לא קברנו. ובקיש חרות' בידים וקא אביל מיכיה. קישטא קאמר דליכא שם שים טומא'. ואע"ג דלית להו ולפני עור לא תתן מכשול. כיון דקאי תמן. וכן בחזקת כזית בשר וכותן לו. חבלו מות' לאכול משקיתו. ואע"ג דהא בריית' שקמי' דלגורי עלייהו להו כגוים גמורים אומר' אית לן למישתי מיכיה. וב"ש הוא דהני קראי' דאיהנהו הכא דקמר' דידהו שרי כ"ש הכי דשמו אינהו מיכיה דהא בדילי אינהו ממנע הגוים וטפי מזדדה. ואי משום אמהתא דאית להו דלא טבנן כלל ואפי' לכידתן. איכא למיקש למגען. ולא קוי לן למד מינן לברי ליה למשתי מההוא קמרא דנגען ציה הכהו אמהתא. ואי אינהו לא קפדי למגען של אותן האמהות דלא טבלי להו כלל. וקייסת לן דלא עיקרו בשמא דיהודים עד דטבנן. אינהו כמי ערייהו לא מהיסני למיעור :

שאלה אחרת יורכו רבינו בית המדרש עומד לדרוס בית הכנסת. כשמתפללין או מקזירין פניהם לדרוס. דהיינו לארץ ישראל כמלאו אקוריהן ללפין דהיינו לבית הכנסת. זה הדבר אם הוא מותר או לא. אם הוא זה הדבר מותר הקוראים לאותם המתפללים רשעים. מה דינם. ושאר קלרות שאינם בית המדרש שעוזדות לדרוס בית הכנסת. כשמתקבלין אם קהל במילה או בקתונה נדבר מלוא יש להם להתפלל או לא. ואם יש הפרש בין יקיד לציבור או לא. ילמדנו רבינו ושכרו כפול מן השמים:

תשובה כל הקלרות הסמוכות לבית הכנסת כמלאו הכותל דינם ובין בית הכנסת מותר להתפלל באותן הקלרות בין יקיד בין לצור. בין שיהיו פני המתפלל מכוונות כנגד כותל בית הכנסת. בין שיהיה כותל בית הכנסת כנגד אקוריו. ולא תלק אדם בזה מעולם. ולא עלה על לב קדם ששחענו שזעו שיש בזה דום אסור בעולם. דמירא דרב הונא איכה אלא בבית הכנסת העומד לרפנה ופנוי מכל סביביו כמלאו העומד אקורי בית הכנסת הזה ומתפלל ואקוריו לבית הכנסת מולול לבית הכנסת והרי הוא כאותם שאמר בהם ואקוריהם אל היכל ה'. שהרי בית הכנסת עומד באמצע כמגדל. וכל בית הכנסת מקדש הוא. אבל העומד בתוך ביתו ומתפלל כנגד ארץ ישראל כראוי. ואקוריו אל כותל ביתו שהוא כותל בית הכנסת. אין בזה זלזול ולא יראה כמי שחזיר פניו מכנגד ההיכל. שאין הדבר כיבר. וראה לדבר המעשה שהביא על הדין מירא דההוא קא מללי וכו' תלק ההוא קייטא לשון אחר טייעא קזייה וכו' וכי בתוך ביתו היה עומד אלא בדרך היה בתוך הרקוב. ולפיכך כשעבר הערבי בדרך וראה אותו שהחזיר פניו כנגד ארץ ישראל וכמלאו אקוריו לבית הכנסת הרגו. וזה דבר פשוט וידוע לכל בכ"מ הקלרות סמוכות לבתי כנסיות. והעם מתפללין אם לכל רוק שמהיה כנגד א"י. וכל מי שחלק על זה מן התלמידים. ראוי להודיעו האמת שביארנו. ואם עמד במתלוקתו ראוי לשחקו בזיפה. ואם קרא בשם רשעים לאותם המתפללים בבתיים אלו. אם קרא ליקיד. ירד עמו לקייו. ואם לרבו קרא כך או לאחד שתלמידי סכמים. הרי אותו הקורא נר נידוי. ואין נדברים אלו ספק ולא הכרע לדעת אחרת. **משה ב"ר מיימון זצ"ל:**

תשובה שאלה שאלו לרבינו משה זצ"ל. והשאלה שאלתם על ענין אותו הקרס שהקריעו מקלתם על הרשות. נוסח דנריכס

דבריהם בשאלה כך היה . אמרתם שהקדש היה שלא ישמעו (רשות) לאדם
שנעולם . לא לראש הגולה ולא לראש הישיבה . כל מי שה" עוזר
בבית הכנסת בשעת הקדש . וענה אמן כתייב בשנועה . ומי שלא
ענה פטור מכלום . ואיכו לריך לסתום אזניו . ולא לעולם עיניו . כמו
שאמרתם אע"פ שהוא עומד בלד המקדש אפי"ה ה" אוקו ס"ת בשעת
הקדש . אם לא הוליא שנוצ' מפיו . ולא ענה אמן פטור מכלום .
ק"ו למי שלא היה בבית הכנסת . וכל אלו שלא ענו אמן או שלא
היו שם בשעת הקדש . אם קבלו עליהם אפי"כ כגון שאמרו לאחד
מן הכהנעין גם אני כמוד . או הרי קבלנו על עצמנו מה שקבלת' .
וכל כיוצא בענינים אלו . אינם פטורי' . שהמתפיים בשנועה קייב הוא .
ולפיכך כל שהתפיים עלמו צו . וכל שקבל עליו קדש שהקרימו רבים
בשעת שמועתו . או שענה אמן . אם במקרט ורלה להתיר שנועתו
יתיר לו הקדש . אבל לריך להיות הדבר ברבים . שכל דבר שנחבין
לריך מכין אחר להתירו . אבל ודאי אותם שלא שזעו . או ששמעו הקדש
ולא קבלוהו . ולא התפייסו עלמן . אינן קייבין בכלום . ואם רבו להכניס
עלמן ברשות כל מי שירלו הרי זה מותר להם משום שנועה . אבל
אסור להם מענין אחר משום לא תעשו אגודות אגודות . אלא כך
קייבים כל בית ישראל הנקראי' בשם יעקב המזויקים בדת משה רבינו
ע"ה להיות כל עדה וקהל מישראל אגודה אחת . ולא תהיה ביניהם
מחלוקת בשום דבר נעולם . אפי"כ חכמים וכוהנים ויודעים מהו עונש
המחלוקת . וכמה רעות גורמת . ואם היו אלו ההשנעין מיעוט . אל
תקדשו לשיעוט . בטלו במיעוטן ויעמדו בשנועתן . וגלוי הוא שכל מי שלא
ענה אמן . ולא התפיים עלמו . אבל כיהג איסור כל אלו השנים . ולא
שמע רשות מפני שעלי' על לבו שהוא קייב . אפי"כ שמע רשות מעת
שהקרימו . הרי זה מותר לו להכניס עלמו ברשות כל מי שירלה . אחר
שיודעוהו שהוא מותר מפני שלא כשנע ולא התפיים בשנועה . וזה
שאמרתם שהרבה חכמים גם הנשיא ראש גלות ז"ל הורו שזה הקדש
בטל מעיקרו ואיכו קיים . איכו יודע שאיזה טעם אמרו דבר זה .
שח" לא אמרו אלא על אותם האנשים שלא קבלו עליהם . וכן הדבר
שזה שידמו רוב העם שכל המקדש על דבר מדברי הרשות כגון קדש
זה . יתקיימו הכל לקבל הקדש זה . אין הדבר כך שאין הקדש אלא
למן אריזה וארור בו אלה בו שנועה בו כידוי . כמלא זה העובר

על קרם שהקרימו נכס והוא לא קבל על עצמו מאום שנועה אינו קייב כלל. שאין צעילס מי שעלה על דעתו שזה ישבע וזה יאסר. אבל כידוי יתקייב אם היה אותו דבר שהקרימו עושהו דבר שהעושה אותו קייב כדוי. אבל על דברי הרשות שאין בהם שום מלוא אסור לאדם להקרי' על אחרים שיעשו או שלא יעשו. אבל לעצמו ולכל מי שירצה יש לו רשות להקריס. וכל אלו שנשבעו או שהתפסו עצמן בקרם זה. יאסר להם לשמוע רשות אדם לא יהיו במקום שיאמרו בו מרשות פלוני בין מי בן חת. ולא יכתבו ולא יתקמו בשטר שכתבו מרשות פלוני. ואם הזכירו שם ראש הגולה. או ראש הישיב. או שם שר מהם. או שם כל מי שירצה. ולא יאמרו מרשות. אלא ישמרו אותו. ויקלסו אותו. וירקמו על אבותיו. ויתפללו עליו. בבית הכנסת. הרי זה מותר. והוא שלא יהיו כופין את העם ואומרים שאין אדם עושה כך וכך. או אין אדם נושא אשה. או כיתב שטר. עד שיהיה בו שם פלוני. או עד שיבקשו עליו רחמים שזה עכין הרשות שנשבעו עליה. ולענין זה קוראין כל היצם רשות. ובגדלים הלך אחר לשון בני אדם. וכל אלו הדברים על פי שאלתכם אחרתם שהיה הקרם שלא ישמעו רשות אדם צעילס. אבל אם היתה השנועה כמו ששאלו ממני מקלחכם. וכתבו נוסח הקרם ואמרו שכל הקרימו על מי שיקזור מהיום ההוא והלאה. וישמע לאדם רשות בעושה ולא נטינה ולא דבר ולא תסמיה לא עלי ספר תורה ולא פי כתב ולא עלי שי סן הנרכות עד אמתק"פם שנה. זהו הניסח ששאלו לי. וא"כ הוא הקרם. ובנוסח הזה היה אסור לכל מי שקבלו. או התפסו עצמו בו. לשמוע זכירת שם ראש גולה. או ראש ישיבה. או ראש מן הראשים. לא ברבים. ולא על ס"ת. דרך כבוד והודוד לאותו הנכבד הכוזב. שדרך שמזכירים שם ראשי הגליות. וראשי ישיבות. ושאר הזרים והגאונים. בעושים. או בצנתיים. או בעת קבוץ רבים. ואף לפי נוסח זה שכתבו. אם אירע דבר לזה השר הנכבד רב זלוק ש"צ להזכיר שמו ושם אבותיו כ"ע. כגון שישא אשה. או יילד לו בן זכר. או יעלה לקרוץ בתורה. שמרכין אותו. ומקלסין אותו כראוי לכבודו. ומזכירין אותו בכל מיני כנויים שירצה. ושם אבותיו הקדושים ז"ל. ואומדין בן פלוני הגאון ראש ישיבת ארץ הצבי וכו' ואין צוה שום אסור על כל הנשבעין ששמעו דברים אלו. וכן אם נתן דבר לנזק' ובדבריהו ברבים סדרך

שמנרבין כל מתנדב. מזכירין שמו בכל כנויו. וסם אבותיו בכל כנויהו. ואין בזה קצת איסור. אבל אם לא יארע סם דבר אלא יזכירו שמו וסם אבותיו ברבים. בצנחית או במוצגים. ויבקשו עליהם רחמים כדרך שהיו עושין מקודם לראשי גלויות. או לשאר הש"י. הרי אותם הכשנעין שלא ישמעו לא נטיבה ולא זכר ולא חסמיה. אסור להם לשמוע. הרי הרוקנו בדבר זה יותר מדאי. עד שלא נשאר דבר לשאול עליו פעם אחרת בענין זה. וכבר השננו על ענין זה על השאלה שגאת ממקלחכם על זה. והקב"ה יטע ביכיכם אהבה ואקוה. שלום ורעות. ויסיר את לב האזן מנשרכו. ויתן לבו לב נשר. עד שדע האמת וכרפה לעבוד את ה' כמלוה עלינו וכן יהי רצון משה ב"ר מיימון ז"ל:

שאלה מגאין הר"ם צמ"ל כשיאכל ירק בלילי הפסח ומצדך בורא פרי האדמה. אם יצדק בסוף אחריו. או לא יצדק עד שיגמור ההגדה ויצדק על המרור באחרונה:

השובה יצדק אחריו מפני שההגדה מפסקת. וכשיאכל העורר יצדק תקילה ואחר כך יתזיר ויצדק אחריו לבסוף. משה ב"ר מיימון זצ"ל:

שאלה אחרת מהגאון זצ"ל. קדירה של דייסא שמהין אותה על כירה בשנת למחר כשמורידין את הקדירה מעל הכירה מכניסין בה עץ הפרור ומגיסין בה הרבה ומערבין אותה ומכין אותה בעץ הפרור עם לדי הקדירה או בתוך הקערה עד שמתערב הנשר והריפות והמים ותסיוך ותעשה כולם גוף אחד. ופעמי' מסירין מים מעל פניה ואק"כ מערבין אותה. ופעמים מוסיפין לה מים חמים לפי מה שהיא לריבה. כל אלו המעשים אסור או מותר:

השובה ודאי שכל זה מותר הוא. שהרי בפירו' תנינא השום והבוסר והמלילות שרסקן מנעוד יום רבי ישמעאל אומר יגמור משתקדן. ר"ע אומר לא יגמור ואוקימנא דנמקוברים שתיקה פלגינן ואפסיקא הלכה למעשה כרבי ישמעאל. וק"ו הדברי' אם מלילות שהם מקוסרי' שתיקה מותר לגמור שתיקתן בשנת. הריפות שכבר נשקפו וכתנשלו כל לרכו ואינו מחוסרין אלא עירוב בלבד לא כל שכן. ואין לנו איסור בזה הענין אלא מקוסר דיבה בלבד כמו שנתברר סם בלריך דיכה כולי עלמא לא פליגי לאסור. ואין הריפות מחוסרין דיכה

שכנר דכו אותן במדוכה כל לרכן . וכתנזלו כל לרכן . ואינן ממוסרין אלא מעט שקיקה . ועירוב וכתנית מים קמין לתיך הקדירה מותר . ולפיכך מותר לעשו' כל אלו המעשים אחר שמורדין הקדירה מעל הכירה . שאין כאן אלא שקיקה וכתישה בלבד . משה ב"ר מייבון זצ"ל : **שאלה** שאלו לר"מ במו"ל מי שנשבע שלא יפרוש לים מפני כבוד אב ואם . ולאמ' כן קושי הזמן גרם לו וכשבע לפרוש . ואם לא יפרוש יתקייב לתת קמשה דיכרי' לעניים מה דינו . ואי זה דבר יכול מלפוטרו התפש בשנועות אלו שהרי הוא מתקרט בשתיקה . שנועתו שנייה כך היתה או לארץ ישראל או לתימן . יורה דק לנו :

השובה השניה שבע' שא . ואם הוא מזיד ויודע שזו שנועת שא וכשבע . קייב מלקות . בין פירש לים בין לא פירש . ואם לא ידע פטור . ומאחר שנתקרט יש לו להשאל על אי זו משתי השנועות שירכה . ואם ירלה להתיר שתי השנועי' . ויתקרט על שתיהן יתיר . ותהיה הרשות נידון בין לפרוש צים . בין שלא לפרוש . ולא יהיה אם עוכש . משה ב"ר מייבון ז"ל :

שאלה אחרת . ראובן היה נושא ונותן במוץ . ויאל לישא וליתן כמכהנו בכפרים של עכו . ונא אלל יהודי אקד . והפקיד כליו שם . ולקח מהם מקלת והלך למכור בעיר אקרת . המתין יום ויומי' ושלשה ימים ולא בא . אז הביא שאר כליו לאשתו . שאלה עליו אשר הלך ולא קור . לימים עברו יהודי' מפני עכו דרך שם . אמרה להם גייה אקת ואין אתם הולכים . אמרו לה לבפר פלוני . אמרו להם לא תזונו מוכאן . לכו וקזרו לנתיכס . שמו יארע לכם מה שאירע ליהודי אקד . שאלוה מה אירע לו . אמרה יאל מעיר פלונית ללכת אל עיר פלונית . ילאו אקריו והרגוהו . שאלוה מאין תדעי זה האיש . אמרה הוא היה מודעתינו כשהיה בעכו . ועושה מלאכתינו . וספרה להם דמותו . וכשנאו העדים הזומעים אל בית דין שנעכו . השיאו האש' על פיהם . ויש אללינו מי שמספה בדבר ויניאו ראיות . והם יגיעו אל שער דינו של אדוכנו יורנו ויקבל שכרו מן השם יתברך :

תשובה זאת האשה מותרת היא להכשא שזו הגויה מסימה היא לפי תומה . ואע"פ שקורו ושאלו אותה כמעשה דלוער עיר התמרים . ואע"פ שלא הזכירה שמו ולא ידעה איתו בשמו כמעשה בלוי"דן ואשו"פיא . וכל אלו הדברים קורין לעקר אקד והוא שאין

מדקיקין בעדות אשה ענוכה. וכל המסמיר ודורש וקורר בדברים אלו לא יפה הוא עושה. ואין דעת חכמים כוזה הימנו. שציקר תקנתם בענוכה הקילו משום ענוכא דאתתא. משה ב"ר מיימון ז"ל:

שאלה עוד כשאל מלפני אדוכינו גאוננו על דין יעקב שהיה לו בת והשיאה ולא היה ביניהם שלים וגרשה. ולא זכר הנעל בעת הגירושין שום דבר שנעולם. ובעת שהיתה רולה להכשא עמד הנעל ואמר אני לא גרשתיה אלא על מנת שלא תכשא לפלוני זה. אמרו לו עדי הגט ועדי מסירה לא שמענו מפיך דבר זה לעולם. ולא זכרת שום מנת לעולם. ילמדנו רבינו היאך יהיה המנת. ואני אשתקוה לפני רבינו כי איני יכול לומר דברי שגג. כי כל תושבות אשר יאמרו. כבוד אדוכינו יותר מהם כפלי כפלים. אבל אין לנו אלא שנקש מלפני אלהינו יתברך ויתכשא. שחניע מלכודך כמלך המשיח:

השובה אין בדברי הנעל כלל. הואיל וגט יולא תתקת ידה. לאו כל כמיניה לשהייה תכאי בגט עד שיהיו שם עדים. ותכשא לכתחילה ליה והוא שלא יהיה שם קשד. אבל אם קם ואלום כטען עליה אע"פ שאין שם עדי. ראוי לכל בית דין הגון שלא ישאו אשה לטי שנקשד עליה והיא תחת נעלה. והרולה שלא תכשא גרושתו לפלוני יכתוב גט שלם בלא שום תכאי. ויתן אותו בידה בפני עידי מסירה. ויאמר לה קידם שחניע גט לידה בפניהם הרי זה גיטך על מנת שלא תכאי לפלני. ובחב משה ב"ר מיימון זצ"ל:

השובת שאלה על ענין שם מנרך ב' לא שם מנרך אחת. ואמרתם אמאי מנרך אחת והם שני מלות. אע"פ שתי מלות הן ואינן מעבבות זו את זו הואיל וענין שתי המלות ענין אחד הוא מנרך אחת שענין שזיהן בזכרון שאמר למען תזכור את יום לאתך. ובתי' לשען תהיה תורת ה' נפיד. ואינן דומין לנרכות של כישואין שכל אחת מהם על ענין בפני עצמו. ומי שמסר אחת מאנע נרכות מנרך אחת כזכור. ואין להם סדר. ומי שאין לו יין מנרך נרכת אירוסין ונרצ' כישואין על הזכר. וכן מעשים בכל יום. אבל על הפת לא שמע קד אדם מעולם. ואין לדבר זה דרך. מה מקום לפת ככאן. ואין לנו נרכה סן הנרכות שסידרין אותם על הפת מן מקדוש היום בלבד. לפי שהקדוש הוא נמקי' סעודה ונשעת סעודה. אבל ההנדלה או שאר הנרכות אין סודרים אותן על הפת. ואלו שמנרכין נרכת אירוסין

אירוסין על כוס אחד וברכת כישואין על כוס אחר שני. כהלכה עשו וכן היו עושין תמיד בעירינו במערב. ואם נרכו שתיין על כוס אחד אין צדק כלום. אבל ודאי ראוי לנרד ברכת אירוסין בתפלה. ואח"כ כותן לאשה או לשלמה הקדושין. שכל החזיות מנרד עליהן עובר לעשייתן. ואח"כ מנרד שבע ברכות על כוס אחר. או על אותו הכוס. ומפני זה היו גדולי הקב"מ בעירינו מנרכין תפלה על כוס אח' ברכת אירוסין וטועם. כדי שלא תהא ברכה לנטלה. וכותן הקדושין מיד. ומביאין כוס אחר ומנרד שבע ברכות. וזה טרטינו במלרים שמאדם ואח"כ מנרד ברכת אירוסין וכישואין על כוס אחד ודאי טעות הוא מהם. וברכה לנטלה היא שהם מנרכים על המלוה אחר עשייתה. ואין ראוי לעשות כן ולא לנהוג כמנהג זה. וכלה בלא ברכה אסורה לבעלה מדרבנן. וזה שאמרו כנדה לקוק הדבר בלבד. ומי שנשא ולא בירך קודם ומנרד שבע ברכות אח' זמן הרבה:

חשובת שאלה על ענין כספים אין להם שמירה אלא בקרקע. דבר נדור הוא שהכספי אין להן שמירה אלא בקרקע. אם עשאן עם שלו ולא טמן אותם. ואבדו או נגבדו קייב לשלם. שהרי פצע בשלו ובשל אחרים. שלא שמר כדרך השומרים. שדרך שמירת כספים בקרקע. כמו שאמר שמואל. ואין לו דאיה בנתינתו עם שלו. דאמרינן ליה בשלך אתה דשאי ואי אתה דשאי בשל אחרים. וחס שהולאדם דאיה מההוא גברא דאפקידו גביה זחי ואשלימיכוהו לאיסי' ואמרתם הנה לא הלריכו אותו. הא חסון אמרי בימא לה לאיסי' אמאי לא קברתיכוהו אתהם לא ח"ל דלאו ידידה הוא דאי אמר לי דפקדון ניכוהו הוה קנרנא. שמעת מיביה שאלו ידעת בהם שהם פקדן היתה קייב' לשל' מפני שלא קברה איתם. ודבר נדור הוא. וכך אנו דנין מיד בכל עת. דק זה. שהפישע בשלו ובשל קבירו ולא שמר כדרך השומרים קייב לשל' ודברי הירושלמי שהביא בעל ההלכות אינ' סותרים דברי שמואל. ואינו חמורין בעסקיד מעות בלבד. אלא בכל עסקין הן חמורים בין מעות בין שאר דברים. וטעם יתיראף אתא לאחזועי'. והוא הטעם שאלתם עליו שאם נתכם עם שלו ולא טמן. אם קייב לשלם. וכך ניסק הדברים של ירושלמי. אחרת שומר קנס קייב שנועה בזמן דליכא עדים. אבל איכא עדים דלא פצע בה פטור אף משנועה. ואי איכא עדים דפצע קייב לשלם. בתן במקום שנהג ליתן

את שלו. אם ראוי לשמירה פטור. ואם לאו קייב זהו כוסף הירושלמי.
 ונא להשמיענו שאצ"פ שנתכם במקום שנהג ליתן שלו אם אינו ראוי
 לשמירה קייב. ושמירת כל עין ומין ממני הפקדון. שמירתו לפי מה
 שהוא. יש דברים ששמירתן להניין צבית כגון קבילי קא ועלים.
 ויש דברים שדרך שמירתן להניין במלך. כגון העול והמחרישה וכיולא
 בהן. ויש דברים שדרך שמירתן במגדל או בתיבה וטעל. כגון קלי
 כסף וזהב. ויש דברים שדרך שמירתן גכזה והן המעות. ואם הניס
 דבר מהם במקום שאין שמירתו בכך. ואצ"פ שנתנו במקום שנהג
 ליתן את שלו. קייב לשלם כמו שפירשנו בירושלמי.

משה ברבי מימון ז"ל:

השובת שאלה על ענין כל שאינו עולה בשלשן מלכים וכו' תרי
 ליכני כיכור קדח היא זאת. והשנייה כל הנאכל כמות
 שהוא קי וכו' ועל הא שמכין ולפיכך מיני מתיקה מותרין אם נשל
 אותן הגוי שהרי נאכלין כמות שהן קיין אבל הירק' שאין דרכן
 להאכל קיין אם שלקן הגוי אסורין. משה בר"ר מימון זצ"ל:

השובת שאלה על ענין שלשה שהטילו לכיס. כל דקאי לכו בשאלה
 זו פשוט הוא. ואין לשאול. ואם הטעתם עלמכם.
 דקדקתם מינה הח בהכאי לפי המעות. תכאי שאן דכר שמיה. וכי
 אלו היה אם תכאי איכא שאן דמליק אדעתא שהתכאי אינו מועיל
 בממון. ואלו התכה על צעל המאחיס שיהיה רביע השכר. והשלשה
 קלקים לבעל המכה איכא מ"ד שאין קולקין כמו שהתנו ביניהן.
 והאי מימרא אינו לר"ך לאוורו כלל. ואין הדברים אמורין אלא בסתם
 שאמר שמואל קולקין בנזה והקאינו עליו מן המאנה שאמרה שלשה
 שהטילו לכיס סתם שהן קולקין לפי מעות. ותירץ רב נאמן שאם
 נשאו ונתנו במעות ונשתכה עין הממון קולקין בנזה. ואם היו המעות
 עלמן קיימין ופיקחו או הותרו ממת טבעא קולקין לפי מעות. ואין
 כאן תכאי כלל. אבל היה ביניהם תכאי קולקין כמו שהתנו ביניהן.
 ודבר ברור הוא עד שאר. זה שאמרתם לא שיליין בגמרא כמו
 שדרכו לשאול ולומר הכי שמואל מתי טעמא וכו' לאו בכל מקום
 אומרין הכי אלא במקום שני תכאים. או שני אעוראים. אומרין ענין
 אחד. ודכין דין אחד. זה כותן טעם לדבר כך וכך. זה כותן טעם
 לדבר כך וכך. שאלין בגמרא ואומרין הואיל ודברי שניהם שוים ושני
 העמים

הטעמים לדרך אחד. מפני מה זה מציא ראייה טעם כך וכך. ולא הביא ראייה טעם זה. ומה הפרש יש ביניהם ואין כאן מקום לדרך זו. משה ב"ר מיימון:

חשובת שאלה על ענין המעשר בזמן הזה. עיקר הדבר היא אם יש קנין בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות או אין לו. ודבר זה מקלוקת רבי מאיר ומכעיס. וכבר כתבאר בגיטין בבבלי. ובכמה מקומות מן הירושלמי. שאע"פ שיש קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מן המעשרות מן התורה הרי היא קיימת מעשרות מדברי סופרים. כמלא דין המעשרות בזמן הזה כך היא מי שהיה לו קרקע בארץ ישראל קייב בה בתרומה ובמעשרות מדבריהם מפני שהיא לקיחה מן הגוי ונותן מעשר ראשון לגוי כר"ע. וכן הלוקח פירות מן הגוי מקוברין בארץ ישראל קייב בתרומות ומעשרות מדבריהם וכותנן לבעליהן הבהנים והלויים. ומי שאין לו קרקע ולקח פירות בא"י אם מרמו הגוי ובגמרה מלאכתם ביד הגוי פעורין. שנאמר ראשית דגנך ולא דגן הגוי. ואם מרמו ישראל בראש הגוי הרי זה מפרש מהם תרומה גדולה בלבד וכותנה לכהן. ומפרש מעשר ראשון והרי הוא לבעלים. דאמר ליה לגוי קא אצינא מקמת גברא דלא מלית לאישתעי נהדיה. לפי שאין באכילת המעשר איסור כמו שיש בתרומה. שמעשר ראשון אע"פ שהוא קלק הלויים אינו אסור לזרים אלא קול הוא. ואינו מפרש מפירות אלא תרומת מעשר. שנאמר כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר. טבלים שאתה לוקח בישראל אתה מפרש ממנו תרומת מעשר. וכותנה לכהן. וכל הדברים האלו מפירשין בגמרא דבכורות פרק ראשון. ומפרש מפירות אלו מעשר שני ופודהו. ודין כל מעשר שני בזמן הזה בין מעשר שמפרש מן הקרקע שלו הכל מקללו לכתחלה על שזה פרוטה ומותר. ובזמן שבהמ"ק קיים אין מפללין אותו לכתחלה אלא בשוויו. כמו שנתבאר בערכין פרק אחרון. וכן תרומה גדולה בזמן הזה הואיל והוא מדבריהם מפרש כל שהוא ואין לה שיעור. כשואל דאמר אפילו קטה אחת פוטר את הכרי. וקייבין בניעור בזמן הזה. וזה כלל גדול יהיה בידך שכל המלות בכל מקום ונכל זמן. קודם מעלות שכתפרש בהן שאינו כוהנות שלא בארץ או אינו כוהנות אלא בפני הבית. והניעור אינו תלוי בפני הבית. אלא כוהג בכל מקום שהמעשרות כוהנים. ונהדיא תמן בסוף שקלים מעשר דגן כוהג בפני הבית ושלא בפני הבית. משה ב"ר מיימון ז"ל:

השובת שאלה על ענין מאמתי מוכין לשטרות וכו'. התחילו ישראל
למכות שמיטין ויובלות משנת תשס"ג עשרה שנה אחר
שכנסו לארץ. לפי ששבע שכתבו ושבע שחלקו לא מנו. מפני שאין
כל אחד ואחד מכיר תלכו. ועיקר דבר זה נספרי. ונגרר הלכ' **א**
זי בכמה תקומות בתלמוד. והיו מוכין והולכין עד שקרב הבית הראשונה.
ושנה שקרב זה תחלתה מתשרי שאחר הקרבן היא. כי באב תרב
והיא הייתה מולאי שביעית. והיא שנת שש ושליש ציובל של שבעה
עשר. לפי שהקשבו עוליא. שמו בארץ י"ו יובלות שלמים. וציובל
של י"ז תרב. ואם תוסיף על המכין שמו שבע שנים שכנסו ושבע
שחלקו כמלא שעו בארץ שבעה עשר יובלים גמורים. ארבע מאות
וארבעים משעת כפיסתן לארץ עד ציון הבית. ות"י שעמד הבית
הראשון. וכיון שקרב הבית וגלו בטל המכין. וכשעלה עזרא ע"ה
בשנייה. התחילו למנו' טע' שצלה. קידש זה את הארץ קדושה
אציה. והיא הייתה השנה השביעית מבנין בית שני. וממכה התחילו
למנות שמיטין ויובלות. שמכין ראשון בטל משבטלה הארץ. ואף על
פי שלא היה יובל בימי עזרא ע"ה. מנו יובלת כדי לקדש שמיטין.
שאין שנת היובל עולה למכין שני שזע אלפיא דמכמים וכן הלכה.
אלו הם הדברים המתבארים מן התלמוד. וכל אלו הדברים הם
בגמרא פדק ש"י. ולפי קשבו זה כמלא הבית בראשונה ובשנייה קרב
צמולאי שביעית. והיא השנה שתחלתה מתשרי שאחר הקרבן. ודרך
שקשבו על מכין זה לידע שנת השמיטה. הוא שתוסיף על מכין
שטרות שלשים. לפי ששנת אחד וארבעים לקרבן התחילו לשטרות כמו
שכתרר בתחלת ע"ז. ותשליך הכל כ"כ והנשאר פחות מ' השליכה
שבעה שבעה ומדע בכמה שנים מן השבעה אתה עומד. ולפי קשבו זו
מיהו שנה זו איהו שנת שש ושמונים וארבע מאות לשטרות. ששית
בשבע. והוא שנת עשרים ציובל. אבל מלאנו תשובה לגאון רבינו
הא"י זל"ל עגינה. שמכין ראשון לא בטל. געליו חנו סומכים.
אבל לא מנו יובלות משקרב הבית בראשונה. אלא שמיטים בלבד.
ואמר באותה התשובה. שהקשבו הזה ירעה הוא צדיהם. ושהיא
קדושה צפי הכל. וכך כמלא כתוב בתשובה שקודם רבינו הא"י גאון
זל"ל מכהה שנים בדברי הגאון. ולפי קשבו זה כמלא הבית קרב
באחרונה בעולאי שביעית כמו שאמרנו. ותהיה שנה שהיא ארבע מאות

ושמוכים וזש לשטרות שנת שמיעה . והביא ראיה מהאי דאמרינן בתקלת
 ע"ז . האי מאן דבעי למידע כמה שני בשבוע וכו' דשמעת מינה דלא
 מנינן יונל אלא שנעה שנעה בלבד מוכה . ולא השגיח על אלו הדברים
 שכתפרשו בגמרא ערכין כלל כאלו אינם כתובים . והדברים מראים
 דהאי מימרא דגאון וקושכא דיליה . אזיל אליבא דמאן דאמר עזרא
 ע"ה לא קידש . אלא זכר בעלמא עבר . וקדושה ראשונה קדשה לשעתה
 וקדשה לעמיד לבוא . ואזיל מימרא קמא דאמרי' והוא דסליק אליבא
 דשמעתא מגמרא ערכין . אליבא דמאן דאמר עזרא ע"ה קדש . וקדושה
 ראשונה קדשה לשעתה ולא קדשה לעמיד לבוא . ודבר זה נמלקו בו
 התנאים והאמוראים כמו שכתברר בגמרא שנועות פרק שני ובכמה
 מקומות בתלמוד אזלא שמעתא כמאן דאמר לא קידש . וכמה פירושים
 יש לנו בדברים אלו בתנורים שקברנו . ועדיין הדבר אללנו ספק
 בשמעה . וקושעין אנו לדברי הגאון ז"ל שאמר שקשבון זה ירושה בדיהם .
 עד שימנרר לנו יפה יפה האיך הם הדברים . ויסתלק ספק זה .
 ואשלק ואודיע אתכם בע"ה יתברך . משה ב"ר מיימון זצ"ל :

תשובת שאלה על ענין מוליא שם רע לא ימזיר משום קלקולא
 וכו' והקשיחם איך יכול לקלקל משהגיע גט לידה ואפי'
 בא הנבל וערער אינו כלום . זה שאין ערעור הנבל מועיל . הוא
 שאומר לא גרשתי וגט מווייף הוא אין שושעין לו . אבל המגרש את
 אשתו משום שם רע . ולאמר מגרשה נתברר שהיא כשרה ולכועה .
 הדברים מוכיחין שאלו היה יודע שהיא כשרה לא היה מגרשה . ואם
 יאמר אלו הייתי יודע לא הייתי מגרש . בטל הגט . דאגלויי מלתא
 בעלמא יפסל הגט . כדאמרינן אמודעה גט וסתכה גלויי מלתא בעלמא
 כלומר משכודע לנו דעתו של מגרש שלא גמר ונירש אינה מגרשת .
 וגפי אפשר לקלקלה . התקיכו שיהא אומרין לזה שמוציא ש"ר . אין
 אמה יכול להחזירה לעולם כדי שיגמור ויגרש . ולא יתלה הגירושין .
 ולא יהיה יכול לומר אלו הייתי יודע לא הייתי מגרש . שהיו אמורים
 לו אם תרבה לא תגרש ואם תגרש משום שם רע אין אמה יכול
 להחזיר . משה ב"ר מיימון ז"ל :

תשובת שאלה על ענין אחר ד' יומין בג' מקומות שנה לנו ר"י
 אסור לו לאדם שיהכה מן עמון תבירו וכו' והקשיחם מה
 ענין איסור אלל מקונא ועד דבר נקבר תבירו שלא מדעתו אי"ל
 להעלות

להעלות לו שבר. דעו כי ר"י מדריך האיסור הקשה על דין הממון. לפי שאמר תנא קמא שתקנת בעל העליה שיבנה את הבית וידור בתוכו. ואמר לו ר"י לא תקנת כלום. הא"ך זה יכול לדור בבית קבירו בלא שבר. שמעינן מיהי שלר"י אסור לו לדור בלא שבר. וזה גולכות יש בדבר. ושעו מיכה שאסור לו להכות עד שיתן שבר. וכן שמעינן מן הנוחזן את הנמר וכו' וכן הפורע את קובו. וזה שהקשים מן הדור בזמננו מאי קושיא יש כאן עמימרא דגמרא מקשי על ר"י אכן לא אמרינן אלא לר"י הוא שאומר אסור לו לאדם שיהכה מן ממון קבירו. והאי עימרא דהדר בזמננו קבירו לאו אליבא דר' יהודה היא. משה ב"ר מיימון זצ"ל:

חשובת שאלה על ענין ראובן הפקיד אלל שמעון ושמעון אלל ראובן אשר זמן פשע אחד מהם. אין דנין בהם דין שמור לי ואשמור לך. ואין זה שמירה בבעלים. עד שיאמר לו בצע' שהפקיד שמור לי היום ואני אשמור לך למחר. שנמצא כמי ששאלו לשמור לו בצעה שהפקיד אללו. וכמו ששאל את הפרה ובעליה עמה בצעה אחת. משה ב"ר מיימון זצ"ל:

חשובת שאלה על ענין אלמנה הכוזבת תנן. או כוזבת תנן. ואחרתם והלא המשנה לפנינו. דעו כי בנוסח המשנה אין לשאל איך הוא. וכי המשנה ספר העזרה היא. שאין בה אות קסירה או אות יתירה. ומכין אנו יודעים איך כתב רבינו הקדוש במשנה כוזבת או הכוזבת. לא מן הזקנים ולא מן הספרים. ובכמה מקומות אמרינן בענין זה כדאמרינן קבועל או קפוטל. מאגרינן או מעגרינן. ומקוסות הרבה כזה. משה ב"ר מיימון:

חשובת שאלה על ענין ההיא בלורתא. הלכה כרב נחמן דאמר דיכא הוא דהדרי אפדכי למרייהו. וזה שאמר רמי בר שמואל א"כ כמלאת מכשילין לעתיד לבא וכו'. אין קולק עליו כדי שתאמר וקבלה מיניה או לא קבלה מיניה. אלא כך אמר אם תודיע להן דבר זה יבואו ויתבעו וכמלאת מכשיל לנו לעתיד לבא. שאם יבואו למכור בבלורת אחרת אינם מולאין מי שיקנה מהם. שהבלורת שכיחא בכהרדעא. ולפיכך אין ראוי להודיע דין זה לפני כהרדעא. על דרך זה הוא דאמר ליה רמי בר שמואל וכו'. משה בר מיימון זצ"ל:

השובת שאלה על ענין זה שאמרתי. שמי שכתב לאשתו כאמנת
 אין מועיל אבל הלקוחות אלא אצל הירוצים. דין אמת
 הוא. שאין זה מאמינה אלא ע"י עלמו. אבל להפסיד עמון אחרים
 אינו יכול. האידך זה מאמין לה להפסיד עמון אחרים. ומשנה ערוכה
 גידונו מככס' משיעבדים לא תפרע אלא בשנועה. וכי מפני שהאמינה
 אינה עשוי להחפסה לררי. ואינה עשויה למקול. והאידך תטרוף ויאבד
 הלווקא מעותיו בלא שנועה. אלא לעולם לא תטרוף עד שתשבע שלא
 כפרעה כלום ולא מקלה. והא דתנן ולא לירוצי ולא לבאים ברשותי.
 הוא שלא ינאחו הבאים ברשותי להשנועה על מה שתפסה. שיאמרו
 לה השנעי ואח"כ תטלי כתובתך. שהיא אומרת כבר האמין אותי
 בעלי ואין לכם אלא הנשאר אחרי ובלא שנועה. אבל כשתבא היא
 להוליא מיד הלווקא ולהפסיד ממוכא תאמר לו כבר האמין אותי בעלי
 לקחת ממוכך בלא שנועה. אין ראוי לשמוע דבר זה כ"ש לדון בו.
 ומה שאמרתי. דין אמת הוא כתורה וכהלכה. שאין הנאמנות מועלת
 אלא לירוצין שאינן חפסידי' כלום. והוא רבה ליתן עמונו לה ולהאמינה.
 אבל לוקא שנתן את מעותיו לא מסלקים אותו בכדי. משה ב"ר
 מיימון זצ"ל:

השובת שאלה על ענין גט שכתבה כנוי השם בסוף השטה. והשם
 עלמו בראש השטה כמו שכתבתם שהיה בול בסוף השטה.
 ומסן בראש השטה. גט כזה כבר הוא. שהשם הוא קוסן. ונול כמו
 כנוי. וכשר. משה ב"ר מיימון זצ"ל:

השובת שאלה על ענין מי שמת והניח אשתו מעוברת וכו'. אין
 היתומין יכולין להשביע' על מה שנה להם אביהם. ואפי'
 לזה בעדים. ואמר שיש לו אצל פלוני כך וכך. טענת שמה היא
 אללם. ואע"פ שהיא טענת ודאי מאביהם. ואינם יכולי' להשביעו
 עד שיאמרו ברית לנו שיש לאבא כך וכך בידך. כגון שנתן לו אביהם
 בפניהם. ואמר כך משביעין את הכתבע שנועת היסת. וזהו שנועות
 היסת. זה סדר השנועות משביעין בית דין. וזמן הזה כפי מה שמידר
 אוחס הגאון רבינו נתן בעל ספ' הערוך בחלת היסת. בסוף הלכה
 קמא דנבא מליעא. השתא כמי לקייניה שנועה מדרב קאמן. דתנן
 בפרק שנועות הדייכין מנה יש לי בידך אין לך בידי כלום פטור.
 ואמר רב קאמן משביעין אותו שנועות היסת מדרבנן. פירש גאון
 אקד

אחד מלת היסת לשון כדדות שהכנידו עליו להשניע. ופירש עוד ואמר
 מה בין שנועה לאורייתא לשנועה דרבנן. ואיזו היא שנועה לאורייתא.
 שנועת השומרים. ונעודות עד אחד. ובהודאה במקללת הטענה. ושנועת
 היסת אלו מקייבין על טענת ממון ואע"פ שאין באמת מכל אלו כד"כ.
 והיבא דמקייב שנועה לאוריית' כותבין בידו ס"ת נשעה שנשבע לאמרינן
 לאנקיטו ספלא בדיה. ואמרינן כמי שנועת עם הארץ מעומד. ושנועת
 תלמיד קכס מיושב. ושנועה בס"ת תלמידי קכמים לכתמלה בתפילין.
 וכן המנהג עדיין בתלמידי קכמים כשמשניעין אורזו קולץ תפילין שלו
 ואוחזין בידו תחת ס"ת. ומביאין מטה שנושאין עליה מחים. ומניקין אותו
 באמצע. ונורות כפוקין שנוקיעין אותו. או שמתירין אותו בשעת השנועה.
 כדי שחלא הרוק מהן בקול הנרה מרתחת. ונורות דולקין שמתבין בשעת
 השנועה. ואפר מקלה מפוזר. ושקין מוטלין באמצע. ועומד שליט בית
 דין בפני הכשע. וסודר הטענו' והכפירה. ואומ' לכשע אמה פלוני
 בן פלו' אס' יש עליך לפלוני זה מכל הטענה הזאת שטען עליך.
 בשמחא דישאל להוי האי גברא. נקרא ב"ד העליון. ומקרא ב"ד
 התחתון. וכל דברי האלה הכתובים בס"ת הוה. כולם יקולו על
 ראשו. ונרמ"ק איבריו. ומסיף בכיולא נזה כפי קמו. ומוקעין נשופר
 עם האלה. והוא עונה חמן ומקבל על עלמו כי על דעת ב"ד הוא
 כשע. ולא על דעתו. ועל דברים שנלב ב"ד. ולא על דברים שנלבבו.
 ואע"פ שאנו אומרים לעבין שנועת הדייקן היבא משניעין ליה. אפר
 ר' יהודא בשנועה האמורה בתורה ואשניעך בה' אלהי השמים ואלהי
 הארץ. הא אקשי' כמאן כר"מ בר אידי דאמר עד לאיבא שם המיוחד.
 ופרקי' אפי' תימא רבנן לנקיט' ספלא בדיה. וגם כתיב כן כי יטא
 אים לרעהו וכאז בו אלה. זאת היא שנועה לאורייתא. אך שנועת
 היסת מדורה היא כך. ודבר זה פירש רבינו יוסף הלוי זכ"ל פי'
 שבאר צבירו' שנועות שלו בהלכות פקסו. ולית בה ספק כלל. וכל
 שאן דלא דאין הכי לא קא לקמפיה. ואין ראוי להשגיח על דברי מי
 שחייב שנועת היסת על דברי אניהם. ומעשים בכל יום בפנינו.
 ואנאמ' דכיס דקין זה נקרא סחם בלבד. והאלמ' שנאמת אין משניעין
 אומה כמו שאמר רב הונא. משה ב"ר מייסון זצ"ל:

חשובת אלה על עבין חייב אני לך מנה בשטר וכי. זה שכתב
 לקנינו חייב אני לך מנה דמתן השטר ניד קנינו נפתי

עדים כתקייב. ויש לעדים לכתוב בפנינו מסר פלוני שער זה לפלוני ואמר לו קייב אני לך חנה. וא"ל להעלך בו שהרי על מעשה שהיה מעידים. וכבר איפסק הלכתא שאינו לריך לומר אתם עדים. משה ב"ר מיימון זצ"ל:

שאלה ילמדו רבינו מאימתי מתקייב הערלה שאמרה תורה ג' שנים יהי לכם ערלי' או משעת נטיעת האילנו' או משעת הולדת הפרי:

השובה משעת נטיעה המכין. דתני בספרא דני רב מאימתי הוא מוכה משעת נטיעה. ואינה ג' שנים מיום ליום. אלא ר"ה לערלה אקד בתארי. ואלשים יום בשנ' קצונים שנה. ולריך ארבע' עשר יום לקליטה קודם השלישים. לפיכך כל הנוטע אילן נט"ו באב שנמלא קודם לתארי כארבעים וארבעה יום או קודם לכן. עלתה לו שנה למכין ערלה כמו שכתבאר בר"ה פרק ראשון. ואסור לאכול ספירות של ערלה עד קמשה עשר בשבט משנה רביעית שהוא ר"ה לאילן. ואע"פ שנגמרו הג' שנים בא' בתארי כדאמרינן. ופירות נטיעה זו אסורין עד ט"ו בשבט. אם לערלה ערלה. ואם לרבעי רבעי. משה ב"ר מיימון ז"ל:

שאלה תלא כוזא בככתא שהיא אסור אם כלמוד ממנו לכל דבר שאין תולין בשנת כגון המלכסת. וכן כל כיוצא בהן. יורנו אדוכנו:

השובה אין פירוש הדבר כמו שעלה על דעתכם. שאסור לתלות הכוזא בסיכתא. עד שתשאל ותלמד ממנו לדברים אחרים. והנה אנחנו מפרשים כל אותה ההלכה. וממילא תבוא התשובה. ומדע שיותר לתלות הכוזא והמלכסת וכיוצא בהן. תכן וקממים אחרים אין תולין את המשמרת ב"ט ואין כותמין לתלויה בשנת. ואמרינן בגמרא אנשיא לכו תלה מאי. פירושו מי שתלה המשמרת מהו. אמר רב יוסף תלה קייב קטאת דקא סבר רב יוסף שזה שתלה עשה אוהל קבועה. והרי היא תולדות נוכה. ולפיכך קייב קטא'. והקשה עליו אב"י ואמר אלא שעמה תלה כוזא בסיכתא הכא כמי דקייב. כלומר שאם תאמר שזה שאסרו קממים לתלות המשמרת מפני שהוא אוהל קבוע ולפיכך קייב קטאת. מאי שאל עמרת אפילו הכוזא והמלכסת או אשישה וכיוצא בהן ביתד. אלא אמר אב"י עדרבנן. כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בקול. פירוש אמר אב"י אין הטעם באיסור תלויה המשמרת מפני שהוא עושה אוהל. אלא איסור תלויה עדרבנן. שלא יעשה

יעשה כדרך שהוא עושה צדוק. והנה למדת שהאיסור מדרבנן היא תליית המשמרת. לפי שנמשמרת עושה מלאכה וקייב סקילה לפיכך חסרו תלייתה. ודכותא אמרינן שלא יעשה כדרך שהוא עושה צדוק. אבל תליית הכוזא והמלכפת וכיוצא בהן מותר לפי שאין עושין בהן מלאכה שתייבין עליה סקילה. ולא אמרינן כפי הכי שלא יעשה כדרך שהוא עושה צדוק. א"כ לא יאכל כדרך שהוא אוכל צדוק. ולא יסב כדרך שמסב צדוק. וזה דבר ברור הוא למדין. שאין אתה מוצא לעולם דברים שאסרו קבצים ומסים שלא יעשה כדרך שהוא עושה צדוק. אלא דברים שאסרו שירגילו למלאכה. כגון מי שנשכרה לו קבצות של יין. לא יספוג ציין. ולא יטפיק בשמן. שלא יעשה כדרך שהוא עושה צדוק. שאם תתיר לו. שחא יבא לידי סמיטה. כתפסרו לו פירות בקצירו. לא יתן לחוד הסל. או לחוד הקופה. שלא יעשה כדרך שהוא עושה צדוק. שאם תתיר לו שחא יבא לידי עימור. וכן בתליית המשמרת שחא יבא לשמר. אבל תליית הכוזא והמלכפת וכיוצא בהן מותר. ולא אסרוהו קבצים. שאין שם דבר לקוש שחא יעשה וכו'.

משה ב"ר מיימון זצ"ל:

תשובת שאלה על ענין שאמרת שלא מלאכו ר' יהודה ורבי שמעון שחלקו במקלקל הן ולא בקובל ומצעיר. דבר ברור הוא שהקובל והמצעיר מקלקלין הן ולפיכך הן פטורין. דהכי אמרינן בגמ' קובל ומצעיר אינה משנה. כלומר זאת המשל' שתייבה הקובל והמצעיר אינה משנה שסומכין עליה לפי שהן מקלקלין ופטורין. וא"ת לומר משנה ויהיו קייבין. אין לך דרך שיהא הקובל קייב אלא קובל כדי ליקח דם לכלנו. וכן המצעיר כדי ליקח האפר. שנמלא שלא קבל והמצעיר דרך השמחה כדי שיהא מקלקל. הנה למדת שהקובל והמצעיר דרך השמחה מקלקלין הן. ועיקר מקלקלות ר"י ור"ש אינה מנהיה אללנו בכל התלמוד ולא בתוספתא ולא בספרא. ונראין לי הדברים שמקלקלים בדבר זה באותן הנרייתות שלא נכתנו. כגון מתכיתא דבר קפרא ור' הושעיא ומציריהם. וכבר נשאלה שאלה לרבינו האי גאון זצ"ל על עקר מקלקלתם ואמר שאינה ידועה. וכך כתב רבינו נסים זצ"ל בכתב המפתח. אבל ודאי הרי נתברר לך שהן קולקין ר"י ור"ש במקלקל. דר"י פטר נקיבל דרך קלקול. ור"ש

מקייב. משה ב"ר מיימון זצ"ל:

שאלה

שאלה איש קדוש אמה ודברו צפיד אמת יבא דברך אלינו ויורנו.
הא צרייתא דאגרירא צפרק קמא דמסכת נדה. כבר
של תרומה שנתונה ע"ג הדף. ומדף טמא כחון תקתיה. אע"פ שאם
נפלה אי אפשר לה ליפול אלא"כ כנעה צמדף. ונא ומלאה צמקוס
אמר טהורה שאנו אומרים אדם טהור ככנס לשם ונטלה עד
שיאמר צרור לו שלא ככנס אדם לשם א"ר אלעאי לא כנרבה אלא
למקום צדרון. הכי איתא צגמרא דנדה. קשיא ע"ש צרייתא דכבר.
מצרייתא דקורנו' דאיגרירא כמי צפירקא קמא דפססי'. דתניא קרדוס
שאבד צבית הצית טמא שאני אומר אדם טמא ככנס לשם ונטלו
ר"ש צן גמליאל אומר הצית טהור וכו' אמאי צקורדס תלינן צגמר'
צאדם טמא ומטמאינן מספיקא לכולהו טהרות דאיכא צביתא. וגבי
כבר דתרומה תלינן צאדם טהור ואמר טהור. אדרבא צכבר של
תרומה איכא למיתלי צתרי ריעותי. צאדם טמא שמו צכנס לשם
ולקחה מעל הדף והציתה צמקוס שצמלאת שם. או שמו נפלה
סאליה וננעה צמדף הכחון תחת הדף וכטמאת. כ"ש דאוקמא ר'
אלעאי צמקוס צדרון. ואע"ג דשני להלן שאני מדף דטומאה דרבנן.
אכתי קשיא צדוכתא קיימא. מופת דוריכו ופלטו. ילמדכו הנפלט
מעין שכליכו. ושכרו כפול סן השמים:

השובה הדבר ידוע שמי שהניח ציתו פתוק ונא ומלאו פתוק
שהוא כמי טהור. ואם מלאו שנגנב משם דבר. כל שנצית
טמא. שהגנבים או המוכסים או הגנאי' שצכנסו צבית טמאהו. וכל
אלו הדברים מצניות ערוכות הן. לפי שכל אלו רשעים הם. ופסותים
מכל עמי הארץ. שהם כולם צזוקת טומאה. ונגדיהם מדרם. לפיכך
אם הניח כבר של תרומה על גבי הדף ונא ומלאו צמקוס אחר אין
אומרים נפל ונטמא. אלא אדם ככנס לבית ופנהו צמקוס למקו'
ואותו האדם צזוקת כשרות וטהור היה. שהרי לא לקח מן הצית כלום.
אבל הקורדס שאבד ואמר אותו תנא אדם גנב ככנס וגנבו. הואיל
ונצויק הנכנס צגנב יטמא כל הצית. וכן אם הניח קורדס צזוית
זו ומלאו צזוית אחרת. כאמר אדם ככנס צבית זה ונטל הקורדס
ועשה צו לרכיו והציר צזוית אחרת. גם זה רשע. שכל שואל שלא
מדעת גולן הוא. ולפיכך יטמא כל שנצית. ואי אמה יכול לומר כך.
צכבר. שאין אדם שואל כבר ומצוירו צעלמו. שאין צדבר זה מועלת

שהרי אינו כלי שיעשה בו מלאכה. ואלו ככנס לבית זה אדם רשע.
כגון גנב או גזלן וגו' וכו' וגנאי. היה נוטל הככר והולך לו. ומאחר
שנמלא הבית כמות שהוא ולא קסר כלום. הרי כל שבו נזוקת
מטרה כשהיה. ומאחר לא נכנס לבאן אלא אדם טהור כלומר קצר.
משה ב"ר מיימון ז"ל:

השובת שאלה על ענין אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.
הקשית עליה הא דאמרינן שויה רבנן לבעילתו בעילת
זנות. ועוד אמרת היכי דמי. אי דאיכא אישות אין אנו אומרים
שאלו לשם זנות כתביון שזוקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות.
אלא אומרים כל הנוצל אינו נועל אלא לשם אישות. והואיל ונעל
בפנינו הרי זאת לריב' גט שאין זה תולה בעילתו בקדושת הראשונים
שאלו יפסלו או ימלא בהם טעות וממלאות בעילתו בעילת זנות. חה
דשויה רבנן לבעילתו בעילת זנות אינה קושיא. דרבנן הוא דשויה.
אבל הוא לא עשה בעילת זנות. ולא כתביון אלא לבעילת אשתו.
ולעולם כל ישראל נזוקה זאת. עד שיבאר נכאף הנוצל דרך זנות.
ואין אנו אומרים בו זוקה. שא"כ נמלא כל מי שזיכה עם פכיה
בעדים לריבה ממנה גט. וליכא מאן דאמר דמליק מדעתיה למימר
הכי. ללא אמרינן לעולם זוקה בכ"מ אלא בסתם הדברים אבל
בפירושו הדבר נרור. משה ב"ר מיימון ז"ל:

השובת שאלה על ענין אמר רבא הלכה כר"ש בן גמליאל ולא
מטעמיה וכו' וקשה לנו האי דאמר רב בפרק הזהב.
המתנה על שכת שאין לך עלי אובאה. ופירש שיעור ההוכחה.
תנאו קיים ואע"פ שהיא של תורה. ואמאי אמר רב בירושת הנעל
שהיא דרבנן. כיון שעשו עיווק לדבריהם כאל תורה תנאו בטל.
ודאי אזו הקושיא עסק יש בה. וכבר תעו בה גדולים. ועלה על
דעתם. דכיון דקיימא לן שכל תנאי של עמון תנאו קיים. כך המתנה
שלא ירש את אשתו תנאו עמון תנאו קיים ואפילו בדאורייתא. ולפיכך
המתנה באובאה תנאי קיים. וכן המתנה בשאר כסות ועונה קיים.
כך המתנה שלא ירש את אשתו תנאו קיים. ואין הדבר כן אלא
פעו שספק רב בגמרא בהדיא שתנאו בטל. ועיקר הדבר שהירושה
בלבד אין התנאי מועיל בה כלום. ואינה כשאר כסות ועונה או
שאר תנאי עמון. ובהדיא תבן העתק נכסיו על פיו וכו' אם אמר
מאוס

תשובת ירושה לא אמר כלום. וכן האי דתכן האומ' איש פלוני ירשני
 לא אמר כלום. שאני תנאי ירושה משאר תנאי. לפי שאמר בפרשת
 כשלות והיתה לבני ישראל לקחת משפט. התורה הקפידה על דין
 לשון ירושה שינהג כסדר הזה. וכיון דקיימא לן שהתנאי בירושה של
 תורה אינו מועיל. וקצמים עשו קיזוק לדבריהם כשל תורה. כך
 המתנה שלא ירש את אשתו לא אמר כלום. אלא ירש. וכן ספקו
 בהלכו' שלנו. וכן הדין. והה שפסק בעל ההלכות הרב ר' יצחק
 אלפסי ז"ל שהתנאי הוא קיים אגב שטפא אמרה. והה שסייע דעתו
 מן הירושלמי אך צו סיוע כלל. ולא שייך בהאי תנאי. דאמרי'
 בירושלמי אילין דכתבי אימתה בלא בניס כל מה דאית לה יהדר
 בנות כאל תנאי, ממון הוא זק"ס. ודאי מה דין כפון שהכדוכי"א
 שנתנו לה יתיה או אפיה מתנה היא ולא כתבו לה מתנה זאת אלא
 עף תנאי זה. ולפיכך מ"ד שהמתני' על תנאי תנאו בטל. לא היא. אלא
 היא מתנה נכוח' ויעשו לפי התנאי. ועוד לא הוכר בירושלמי אם
 ירוש' כלל. ואין דברי הירושלמי דומין אלא לפי שכתן כפפיו לאתרי'
 שלא בלשון ירושה. ודברי' ברורי' הם. משנה ב"ר סימון ז"ל ;
השובת שאלה על ענין המקדש על תנאי זכנס סתם וכו' ובתנאים
 בשאלות שלכס איש מי שפי' פגון שנעל וקור ונעל.
 ואמהם זאמרתם למה לא העמידה המפרשים פגון אגירא והקזיר
 שהדעת נוטה לכך. וכך הוא תורף דבריכם. ופל הני פירושי דאמרתו
 לית בהו מחס. ולא קוז לעיוני' בהם. שהם דברים שאין בהם נעם
 כלל. ומעולם לא שמענו. וראוי לתמוה מן התמיהה שמהתם
 ואמרתם למה לא העמידו אשה אקת כעין שתי' נשים פגון אגירא
 ובקזיר. ואי אפשר להעמידה נכך. האיך עלה על דעתכם להעמידה
 נכר זה. אם קידש על תנאי וגירא. ובשאלתם וזוהו דקידש קדושין
 שביים. מה הם הקדושין השניים. אם על תנאי קידש אותה ונעל
 סתם. היינו בעיין. מה הועילו הקדושין הראשונים וכבר כתבנו
 מהם. ואם סתם קידש נפסע שנייה ונעל. מה מקו' בשאר כפון
 לספק. הרי קידש סתם ונעל סתם. ואם נעל אקת בגיהוזין סתם
 היינו קדושין נביאה. ואין בלאן מקום לשאל. ודאי אין ראוי לבעיניה
 אלא כמו שפירש בעל ההלכות הרב רבנו יצחק אלפסי ז"ל. שהנה
 פי' זאת ההלכה בתלבות שלו פירש תנאו ומדאקדק. ומשם תעמוד

עליו

עליו. וכל אותם הדברים אלינא דשעתא כינהו. משה ב"ר מיימון ז"ל:

שאלה אדם שהוא רגיל בשקטת בהמה קיה ועוף. ושקט כמה שנים. פעם אחת נכנס ושקט לעבדין גויים כדי למכור לישראל. ובדק את הסכין קודם שיסקוט כדת. ואחר שקט בדק אותה ומלאה פגומה. ובפסלה הבהמה הואיל ומלא הסכין פגומה דקיי"שין שחא בעור כפגמה. יבאר לנו אדוכינו אם השקט קייב בחסרון דמי הבהמה השקוטה. הואיל ותמכר לגוי בפחות ממה שתמכר לישראלים. או דלמא כיון דרגיל הוא. עומקה הוא ואינו קייב:

תשובה קייב לשלם. משה ב"ר מיימון ז"ל:

שאלה שאל הרב רבי יוסף בן הר' גרשים ז"ל. לגניד הר' אברהם בן הגאון הרב רבינו משה בן מיימון ז"ל. ותשובתיו עליהן:

שאלה ילמדינו רבינו אם כל הנשיאים הנקראים בשם זה בזמן הזה דינם כמו נשיא הכתוב בתורה. או הנזכר בתלמוד. או לא. כי לפי עניות דעתי אין הפרש ביניהם לשאר העם. כי אם המטובים להיות ראש הגולה. דכקט'י רשותא מניה כפי תקנת התלמוד. ושני ראשי גליות לא עוקמין. כדאמרינן דבר אחד לדור. ואין שני דברים לדור:

תשובה ודאי אין קרוי במשנה. ובתלמוד. ובשאר דברי קז"ל נשיא. אלא ראש ישיבה הסמוך לסנהדרין. או מלך. לפי שראשי גליות שנבנל במקום מלכים הם עומדים. כדכתיב לא יסור שנט מיהודה וגו'. אלו ראשי גליות שנבנל שרדין את העם בשנט. על כן נקרא ראש הגולה נשיא. וכל נשיא האמור בתלמוד. אינו אלא ראש ישיבה. או ראש גולה הסמוך בלבד. אבל אלו זרע אדוכינו דוד ע"ה. אין אנו קוראין אותם נשיאים מפני שכולם ראשי גליות או ראשי ישיבות. אלא הואיל והם עזרע העלוכה. והמלך נשיא. נקראו נשיאים. כמו שיאמרו היום בלשון הישמעאלים למי שהוא בן שר או ממעפסת השרר. שר. אע"פ שלא נתמנה סיעיו על אום סנוי. קוראין לו רי"ם כלו' בשם אביו. וידוע אבל בעל השכל שרוב אלו הכנ"יים שמתכנים לאדם זהו לשון הנאי. ופטישו מילי בעלמא. וכקיי הדעת מעטטין מהם. ואנשי ארם. אבל האוהבים הגדולה הרודפים אקר השררה. ערבים בהם ואוהבים אותם שהם גדולתם ומעלתם.

ואע"פ שהתורה קראה לכשיאי השנטיים כשיאים. ואינם מלכים אלא
הם ראשים ומצויים. לא ראינו בדברי החכמים קרוי כשיא. אלא
ראש ישיבה הסמוך. וראש הגולה שהוא במקום מלך בלבד. ומי שאינו
ממונה כדי להיות ראש גולה או מלך. אע"ג שהוא מורע אדוכנו דוד
ע"ה אינו קרוי בכתיב כשיא. וראיה לדבר מה שאמר הכתוב בשלשה
ע"ה ולא חקק את הממלכה חידו כי כשיא אשימנו כל ימי ימיו.
במלאת למד ששיתמו תלויה במלכותו ולא בייקוסו. שייקוסו לא
ישמנה בלקיחת המלכות ממנו. ומי שהוא ממונה להיות ראש גולה
בבבל כשיא קרינן ליה. ומי שהוא ראש ישיבה בארץ ישראל כשיא
קרינן ליה. בין שהיה מורע אדוכנו דוד ע"ה. כמו שהיה דוד ע"ה
ראש לסנהדרין כאשר מפורש בפסוק יואב בשנת תשכמוי. בין שאינו
מורע אדוכנו דוד ע"ה כמו שהיה ר"א בן עזרי' כשיא והוא כהן.
אבל מי שהוא מורע אדוכנו דוד ע"ה. ואינו לא ראש גולה ולא
ראש ישיבה. אינו קרוי כשיא אלא כנויי בעלמא. לפי שהוא מורע
המלוכה. דאנו קוראים לקטנים שנהם כשיאים בייקוסים. ודוקיית
ההלכה במודה לכשיא מודה לכל ישראל. אינו על כשיא בייקוסו.
רק על כשיא במעלתו. שהוא ראש ישיבה הסמוך. הקרוי בכולה
תלמודא כשיא. כי השני לו אב"ד. ולפיכך מביא אותו התלמוד אצל
אב"ד כדאמרינן התם. כשיא שכתבם ואב"ד שכתבם. והוא בפי"ק
דאגיגה דקאמרינן התם. ראשונים היו כשיאים. שניים אב"ד. ואפי' כשיא
במעלתו הסמוך. שעבירינן מפני מיעוט שכלו. ועוד מפני מה
העבירוהו לרבן גמליאל מפני שזיער לרבי יהושע כדאיתא בנדרות.
אבל כשיא בייקוס ממה שעבירינן ליה. שייקוסו. הייחוס לעולם לא
ישתנה. והייקוס אינו עיקר. דמסור ת"ק קודם לכ"ג ע"ה. והואיל
זראש גולה אין אנו לריבין במנויו. להיותו חכם בחכמת התורה.
אלא לייקוסו. ולהסכמת אנשי מקומו. שהם בני צבל. שישכימו עליו
להיות ראש הגולה. כאשר פירש הגאון הלדיק אבא מארי ז"ל בפירושו
מסכת בכורות מפירושי המשנה שלו. אלא ודאי לריבין אנו להתנות
במנויו עם ייקוסו. יראתו. ואהבתו ללדק. וכניעתו לעשפטי התורה.
וזי"ך ע"פ הוראת החכמים. ואסור להסכים עליו ולקבל אותו. אם
לא יהיה כך. ואין מנויו להיות דן משפטי המור' בין ישראל. שלא
ידינו אלא החכמי' בעשפטי התורה שנשלטו בהן תכאי הדיינין. ועקרת
אלא

מלא הצו אנשים קבצים וכבזים וידועים לשנטיכם ואשימם צראשיכם .
 אבל מכיון להיות במקום חלך . זכר לחלכות בנלות . ולהיותו כותן
 רשות לדיינים הדכים בין ישראל . כדי שיהיו פטורין מן התשלומין אם
 יעשו בקול הדעת . כאשר הוא מפורש בגמרא דסנהדרין פ' א' .
 ואם אינו חכם בזכות התורה . או הוא חכם ומסר אחד מן
 התנאים שזריבין להם הדיינין . אין לו לדון . ואינו יכול לבקש לישראל
 לקבל דיניו . ומי שידון שלא במשפטי התורה המפורשים בשאנה ובתלמוד
 אין דיניו כלום . ולענין שני ראשי גלויות דבור אחד . לא עלה על
 דעת אדם . דהכי קיימא לן דבר אחד לדור . ולא שני דברים דבור .
 ומשפטי זה דין נשיא של ייחוס שלא נמשכה להיות ראש הגולה . או
 ראש הטיבה בזמן הסמיכה . שנספקה כשה שנים . דינו כשאר בני
 ישראל . ואין שום הפרש ביניהם . ואם הוא חכם דינו ונדויו כשאר
 הסבמים . ואם הוא תלמיד הרי הוא כשאר התלמידים . ואין לכדויו
 מעלה כלל מפני הייחוס . אלא כיהיה ראש גולה בלבד . ויעשה מן
 הדין של תורה . ומה דאמרינן על המולק על מלכות בית דוד דאז
 להביאו נפש . דכתיב ויבא אדוניו לאן ובקר ומריא עם אבן הזקל .
 וכתיב התם עם קמת זקלי עפר . פירושו כגון אדוניהו שה' מולק
 עם שלמה . וכגון נשיא שיהיה מולק במקום שיט ראש הגולה הממונה
 ע"פ ב"ד . דאזי להביאו נפש כי הוא פורץ גדרן של קבצים . ופורץ
 גדר יטכנו נפש . וכחב אברהם בן הרמב"ם ז"ל :

שאלה סי' שקרא לקנינו עומר . ופטר אתר ששמו של תלמיד חכם
 יורנו דינו מה דינו :

התשובה על זה . הקורא לקנינו עומר סופג את הארבעים .
 והמקלל לקנינו נשם הנכבד לוקה . והמקללו של נשיא
 אינו לוקה . אלא האזי ליסר אותו . והעונה ת"מ אין לו קלק לשי"ת .
 ולא קרנה ידושים עד שבאו נה ת"מ . והמקלל הדנים מעכב את
 התשובה . דהיינו אין תשובתו מקובלת לפני השי"ת . דהוא עכ"ד
 דברים המעכבין לתשובה . ומפטר בתלמוד שיהשפט מלך יהודה
 כשהיה רואה ת"מ היה עומד עכסאו . ומקנקו ומכספו . והיה מושיבו
 בלדו . והנה קורא עליו ד' זמארי . והוא כשיא זמלך באמת :